

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 27/ 12. julija 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice – v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Živa Drole, Milena Strajnar, Tone Urbas, Bojana Zokalj-Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Pogovor s Stanetom Markičem,
članom predsedstva SR Slovenije

Tradicije niso samo
spomini
str. 3

Kozjak 79

Kita spominskega
cvetja in veriga moči
str. 4 in 5.

Mehanizem bolnišnice
Franje je delal kot
najboljša ura
str. 9

Partizanski dom na
Ključu
str. 10 in 11.

Srečanje rezervnih starešin
Jugoslavije

Med in mleko
Antigonije
str. 12

Končano je 9. tradicionalno srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, ki ne nosi zaman imena »bratstvo in enotnost«. Kakor že osem minulih let, se je tudi letos zbralo okrog 1400 rezervnih vojaških starešin v gosteh v republiki gostiteljici, tokrat v SR Makedoniji, ter se seznanilo z nekaj tisoči domačih rezervnih vojaških starešin. Reportažni zapis s srečanja preberite na strani 12.

Z uvajanjem socialističnega samoupravljanja in kasneje delegatskega sistema smo se opredelili za sistem, v katerem bodo delavski razred, vsi delovni ljudje in občani organizirani za opravljanje oblasti in za »upravljanje z družbenimi zadevami na temeljih samoupravljanja«, kot je poudarjal Kardelj. To je opredelilo tudi stališče, da naj partija ne bo nosilka nekega političnega monopola, da naj ne vlada družbi »v imenu razreda«, ampak opravlja vlogo avantgarde oziroma vodilne idejnopolične sile v družbi tako, da se za svojo politiko in stališča bori z demokratičnimi sredstvi, ne pa s prisilo – bori v samoupravnih in delegatskih organih in telesih, v družbenopolitičnih in družbenih organizacijah. Če imamo v mislih vse to, je docela jasno, zakaj ni mogoče dovoliti, da bi si posamezniki uzurpirali pooblastila in odgovornosti institucij sistema in organov družbenopolitičnih organizacij.

Gotovo je, da bi morebitna krepitev takih tendenc ovirala uresničevanje oblasti delavskega razreda, delovnih ljudi in občanov, kakor tudi omejeno vlogo zveze komunistov – in da bi nas moglo to vsaj začasno pripejati do zastoja v razvoju socialističnega samoupravljanja in seveda do krepitev samoupravljanju nasprotnih tendenc...

Posebej bi poudaril izjemen pomen angažmaja SFRJ in ZKJ, še posebej pa tovariša Tita, pri afirmaciji izvirnih načel neuvrščenega gibanja, razvijanju in poglobljanju sodelovanja z mnogimi državami vseh svetov in svet, zlasti pa s sosednimi državami, potem z delavskimi in drugimi naprednimi partijami in osvobodilnimi gibanji. To sodelovanje temelji na znanih načelih nevmešavanja v notranje zadeve drugih, popolne enakopravnosti, spoštovanja suverenosti partij in gibanj svojemu delavskemu razredu in ljudstvu. Pri tem so se angažirale tudi SZDL, zveza sindikatov in druge družbenopolitične in družbene organizacije. Vse to je okrepilo položaj in ugled naše države v svetu, kar pomeni, da je okrepilo tudi našo neodvisnost in varnost.

V minulem letu smo dosegli nove pomembne rezultate pri nadaljnjem razvijanju koncepcije vseljudske obrambe in družbene samozaščite, kakor tudi pri njunem praktičnem uresničevanju. Samoupravne organizacije in skupnosti oziroma delovni ljudje in občani udeležajo svoje samoupravne pravice tudi na tem področju, kakor uveljavlja zveza komunistov svojo vlogo tudi v sistemu vseljudske obrambe in družbene samozaščite.

Če gledamo v celoti, ne more biti dvoma o tem, da je aktivnost organov in organizacij zveze komunistov obsežna in intenzivna.

Iz pogovora
Branka Mikulića
s predstavniki Tanjuga

Lahko smo ponosni, ker smo opravili veliko delo

Če torej pogledamo – je rekel predsednik Skupščine SR Slovenije Milan Kučan na slovesnosti ob dnevu samoupravljalcev – kakšen je uspeh našega dela, ki ima svoj temelj in začetek v zakonu, sprejetem na današnji dan, leta 1950, potem moremo s ponosom reči, da smo opravili veliko delo. Toda, če gledamo nanj s stališč našega dolgoročnega smotra, ustvariti družbo svobodno združenih proizvajalcev – potem je nalog, zahtevnih in težkih, tudi takih, ki sežejo čez življenje generacij, še veliko. Med njimi so tudi tiste, ki zahtevajo več doslednosti v snovanju, razvijanju in uveljavljanju izvršnih družbenoekonomskih in pravno-institucionalnih odnosov naše družbe, s katerimi ustvarjamo pogoje za nadaljnji razvoj socialistične samoupravne demokracije ter za demokratično in učinkovito premagovanje težav in ovir v naši družbeni praksi. To so naloge, ki pred vsakogar izmed nas in pred sleherno vodstvo družbenopolitičnih organizacij oziroma sleherni družbeni organ neusmiljeno odkrito postavljajo vselej znova vprašanje, kje je v procesu ustvarjanja pogojev za hitrejši razvoj socialistične družbe in za celovitejše osvobodjanje delavca in humanizacijo odnosov med ljudmi, na strani katerih sil, ali tistih, ki si ne glede na besede le prizadevajo varovati svoj pridobljeni položaj v družbi ali na strani nosilcev interesov združenih delavcev, ki nimajo le interesa varovati svoj pridobljeni položaj, ampak želijo več, želijo ustvariti pogoje, da na podlagi svoje dela odločujoče vplivajo na politične odločitve in na razpolaganje z družbenimi sredstvi v vseh odnosih v združenem delu, družbeni reprodukciji in družbi nasploh. Torej sil, ki želijo – kot je dejal tovariš Kardelj – »demokratičen sistem novega tipa, ki bo mogel zagotoviti delovnemu človeku in občanu najširše demokratične svoboščine in ki se bo hkrati sposoben energično in uspešno upreti poskusom, da bi se sistem socialistične in samoupravne demokracije uporabljal prav za njegovo rušenje.«

Še traja boj za novo – samoupravno in socialistično

Sutjeska je – je na zboru v Dolini herojev rekel predsednik zvezne konference SZDL Jugoslavije Todo Kurtović – simbol naše veličine in našega herojstva, pa tudi težav, ob katerih je treba pokazati duhovno veličino in posebno hrabrost, biti kos mnogim preizkušnjam, skoraj nemogočemu. To je izjemna zavest in odgovornost pred našimi narodi. Tako se opravlja izpit. V tej herojski borbi, v vsem, je bilo nekaj nadnaravnega, a vendar je bilo uresničeno to, kar je bilo edino mogoče, kar zagotavlja nadaljevanje boja in revolucije do končne zmage.

Sutjeska je simbol težke poti, ki smo jo morali prehoditi, da smo prišli do današnjih dni, do časa, v katerem žive ljudje svobodno, ustvarjalno in samoupravno.

Socializem v naših pogojih kaže vse svoje prednosti tudi, kadar govorimo o življenjski ravni in splošnih pogojih, kadar govorimo o svobodah in pogojih za ustvarjanje. Socializma ni brez svobode in ustvarjalnosti delovnih ljudi. To rečem, je rekel Kurtović, kljub temu, da obstajajo določeni zastoji in negativna gibanja in da bodo še. Mi še nismo – niti to sedaj še ne moremo biti – družba popolnoma skladnega razvoja, v kateri ni slabih pojavov in podobno. V naši družbi bodo še velike težave in protislovja. Še traja in še bo trajala velika borba za novo – samoupravno in socialistično. Je pa tudi vedno več rezultatov: naši ljudje se zavedajo perspektive in vedo, kaj pričakujemo na naši poti. To ni daljna prihodnost, le-ta se postopno uresničuje.

Naši borci, ki so hodili po tej poti, so si znali pod vodstvom partije vedno začrtati pravo pot, da so nenehno koristni svoji domovini, vsak v svoji sredini, na delovnem mestu in drugje, da so vedno v akciji, da storijo vse, da bi bilo našim narodom iz dneva v dan bolje, da bi vse lepše živeli: vedno so ustvarjali novo in bili na braniku pridobitev. Takšni so bili vedno in ostali so takšni; lahko trdimo, da bodo takšni tudi v prihodnosti.

Kakšna je enakopravnost, če v deželi, kjer Slovenci živimo nad tisoč let, ne dobimo vozovnice, če jo zahtevamo v slovenskem jeziku? Takšen primer zapostavljanja pripadnikov avtohtonega ljudstva in kratenja človekovih pravic se je primeril na celovškem glavnem kolodvoru, kjer je okrog 50 mladincev slovenske narodnosti zahtevalo vozovnice v slovenskem jeziku. Ker zahtevanih vozovnic niso dobili, je nastala velika gneča, kar je razumljivo, saj brez vozovnice ne more nihče na vlak. Ker jih mladinci niso dobili na kolodvoru, so poskušali srečo v vlakcu. Vsekakor je to sramoten način ravnanja s sodeželani drugega jezika in to kljub temu, da je zvezni kancler dr. Bruno Kreisky predlagal, da je Slovincem treba dovoliti uporabo materinščine v javnih uradih. Ne glede na to, je uporaba materinščine zagotovljena tudi v pravih človekovih pravic; zlasti pa naj bi to veljalo za deželo, kjer živi slovensko ljudstvo že nad tisoč let.

Ničkolikokrat smo že brali v koroškem in avstrijskem tisku, kako se Avstrija zavzema

GLOSA

Ali je to enakopravnost?

za človekove pravice. Pametno bi bilo, da se tudi sama pogleda v ogledalo in začne pometati pred lastnim pragom. Ugotoviti moramo tudi, da se položaj naše narodne skupnosti kljub zatrtju oblasti, da je vse v redu, ni izboljšal. Še vedno so na delu sile, ki nikakor ne kažejo pripravljenosti, da bi prišlo do mirnega sožitja v deželi. Potrebujemo ga vsi in prav zaradi tega ne bi smelo priti do takšnega škandala kot smo ga doživeli na celovškem glavnem kolodvoru. Za svoj obstoj potrebuje manjšina posebne pravice, pri katerih uporaba materinščine ni dar milosti (kakor si to nekateri predstavljajo), temveč osnovna pravica vsakega človeka. To načelo, da imata obe koroški narodnosti pravico uporabljati svoj materini jezik, naj bo vodilo za boljšo bodočnost in medsebojno razumevanje v deželi.

Koroška dijaška zveza je v zvezi s to očitno diskriminacijo dala posebno izjavo za tisk, v kateri ostro obsoja takšno ravnanje, ki zelo škoduje prizadevanjem za pomiritev v deželi in poziva vse Korošce, da bi prispevali svoj delež k mirnemu sožitju obeh narodnih skupin.

Slovenski vestnik

Žulji kot odlikovanja

Ko je govoril poslušalcem politične šole »Josip Broz Tito« v Kumrovcu, je Kosta Nadj rekel, da so, prav tako kot mlade generacije, tudi borci občutljivi na vsak pojav razkoraka med revolucionarnimi načeli in prakso. Zaradi tega se je treba odločno boriti proti izigravanju natečajev, mitom, vsem nezdravim odnosom in privilegijem, tako imenovanim zvezam. Opozoril je tudi, da se malomeščanska in potrošniška miselnost vse bolj vpleta v naše življenje. Človek se boji, na primer, nekoga nasloviti z državljanom ali državljanjo, tovarišem ali tovarišico, vse bolj je slišati besedi gospod ali gospa, kar ni v duhu naših družbenih odnosov. Ko je govoril o angažiranju mladih v današnjih pogojih, je rekel, da ima vsak čas svoje heroje. »Žulje mladih, dobljenih na delovnih akcijah, ne cenim nič manj kot vojna odlikovanja,« je rekel predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

NOTRANJE POLITIČNI KOMENTAR NOTRANJE

Kako naj bi planirali?

V delegatskem sistemu so pravkar v obtoku svežnji gradiv, ki bi jim lahko rekli »planski paket«. Gre po eni strani za poročila in analize o dosedanjem izpolnjevanju srednjeročnega plana, kot tudi za predlog smernic za pripravo družbenega plana za obdobje 1981–1985. Še posebej pomemben je osnutek zakona o sistemu družbenega planiranja in o družbenem planu SR Slovenije, ker naj bi s tem zakonom postavili skupna pravila obnašanja pri planiranju, uresničevanju planov, pri sporazumevanju in dogovarjanju, usklajevanju in sprotni kontroli doseženega.

Ce bi iz »planskega paketa« potegnili najpomembnejše stvari, potem bi morali najprej ugotoviti, da mora postati planiranje stvar vseh delovnih ljudi in občanov v krajevnih skupnostih in temeljnih organizacijah združenega dela. Tu se namreč planiranje začne. V dosedanjih praksi smo doživljali različne oblike, metodologijo in načine planiranja, pa tudi različne načine uresničevanja planov. Presegli smo obdobje državnega planiranja in odločilne vloge planskega aparata. Ugotovili smo namreč, da država in planski aparat ne moreta dobro planirati, ker ne poznata vseh potreb in možnosti, kaj hitro pa lahko udušita samoiniciativo delovnih ljudi, zlasti če po svoji logiki osredotočata planska sredstva, torej družbeni kapital.

V poznejšem obdobju smo lahko prepoznali mnoge čeri in nevarnosti v planiranju in porabi družbenih sredstev, ki smo jih zaznamovali kot lokalizem, drobljenje sredstev, nesmotrno investiranje, podvajanje zmogljivosti in skupinsko lastniško planiranje in investiranje. Ugotovili smo, da je potrebno planirati bolj celovito, se pravi, da je potrebno upoštevati poleg proizvodnje in družbenih dejavnosti tudi prostor, predvsem še človekovo bivanjsko okolje. Če so državni plani, ali pa plani nekaterih centrov moči poudarjali predvsem »višje interese«, potem danes vemo, da je najvišji interes »človek«, ki dela in planira zato, da bi izboljševal pogoje dela in življenja.

Razumljivo je, da plani ne morejo biti spiski želja, pač pa izraz dejanskih možnosti in potreb, katerih realna podlaga so tudi sredstva, ki jim imamo na voljo za uresničevanje planskih ciljev. Prav tako je potrebno zgraditi ustrezne odnose in metodologijo planiranja, da bi lahko gradili plane iz temeljnih organizacij in krajevnih skupnosti, jih uokvirili v občini, republiki in federaciji. Ne da bi se podrobneje spuščali v ta vprašanja, pa moramo vendarle poudariti, da bo moralo samoupravno planiranje upoštevati nekatere najbistvenejše vidike. Predvsem planiranje ne more biti samo naloga, pravica in dolžnost planerjev. Ne more biti zavito v kabinetno skrivnost in ne more izločati tistih, ki jih prizadeva in ki navsezadnje tudi ustvarjajo sredstva za razvoj. Planiranje ne more biti v zakupu centrov moči, ki bi po svoji volji krojili in spreminjali plane, ker pač še zmerom poskušajo v tej ali oni obliki odtujevati sredstva. Danes lahko še zmerom ugotavljamo, da so vir nestabilnosti prav takšni odnosi v planiranju in uporabi družbenih sredstev.

Samoupravno planiranje bo pomenilo v pravem smislu trd boj z minulo prakso. Prav zato bo terjalo največjo javnost, sporazumevanje in dogovarjanje, kontrolo uresničevanja, oblike neposrednega izjavljanja, delegatsko dogovarjanje in usklajevanje med tozdi in krajevnimi skupnostmi, med občinami in republikami. Prav gotovo bo lahko zakon o sistemu družbenega planiranja dal v tem trenutku to, kar vemo in znamo. Praksa naj bi mu dajala še polnejšo vsebino. Predvsem je osnovno izhodišče za to prakso znano: delovni človek in občan morata imeti v rokah vse instrumente planiranja, kakor jima pripada tudi pravica do uporabe dohodka, ki ga bosta namenjala in združevala za uresničevanje dogovorjenih in sprejetih planov. Ta pravica hkrati pomeni, da moramo v temeljnih organizacijah in krajevnih skupnostih organizirano pristopiti k oblikovanju planskih dokumentov, realno oceniti svoje stanje in razvojne možnosti ter potrebe, pripravljene na usklajevanje z drugimi in tudi na solidarnost, ki jo terja enakomeren družbenoekonomski razvoj.

Jure Špik

NOTRANJE POLITIČNI KOMENTAR NOTRANJE

Na zadnji seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije je tekla razprava o Titovi pobudi o kolektivnem vodenju in odgovornosti. Gradivo za razpravo je pripravil Stane Markič, podpredsednik republiškega odbora in novozvoljeni član Predsedstva SR Slovenije. V našem »tedenskem pogovoru« smo načeli nekaj vprašanj, ki se nanašajo na kolektivno delo in naloge članov borčevskih organizacij. Ni bil naš namen, da ponavljamo ugotovitve gradiva in sklepe, ki jih je predsedstvo sprejelo, ampak da načnemo nekatere stvari, ki so v tesni zvezi z nadaljnjimi nalogami naše organizacije.

- Kaj je po vašem mnenju najbolj bistveno, ko se dogovarjamo o nadaljnjem delu, oziroma kaj bi bilo po vašem mnenju najbolj narobe pri uresničevanju Titove pobude?

»Najbolj narobe bi bilo, če bi to pobudo obravnavali iztrgano iz razvoja našega celotnega političnega sistema in samoupravne demokracije, če bi se usmerili le k nekaterim formalnim organizacijskim rešitvam. Titovo pobudo moramo uresničevati v okviru nadaljnje demokratizacije samoupravljanja in podružbljanja v odločanju, v krepitvi družbenoekonomskega položaja delavca v združenem delu, v razvijanju delegatskega sistema in v izvajanju družbene dogovorjene politike ter družbene kontrole.

Seveda moramo tudi temeljito proučiti negativne pojave, med katere uvrščamo forumsko delo, odločanje posameznikov ali posameznih skupin, slabo razvito odgovornost in javnost dela. Ugotoviti moramo vzroke za njihovo nastajanje in okoliščine, v katerih se pojavljajo ter smotre nosilcev takšnih pojavov. Prav tako moramo imeti pred očmi, da z razvijanjem najrazličnejših oblik demokratizacije družbe krepimo njeno enotnost in trdnost.«

- V nedavni razpravi smo slišali mnenje, da v borčevski organizaciji, če upoštevamo le organizacijske vidike, ni bilo velikih problemov z rotacijo vodstev in posameznikov, da tudi ni bilo večjih težav s samovoljo in neodgovornostjo posameznikov ali skupin. Se s to oceno strinjate?

»Prav gotovo so delo in odnosi v borčevski organizaciji specifični. Rekel bi, da je nekaj več nepo-

Pogovor tedna

»Tradicija niso samo spomini«

Stane Markič: »Najbistvenejši del revolucionarne tradicije je samoupravljanje.«

srednih partizanskih izkušenj glede kontrole in kritičnosti do dela vodstev in posameznikov. Organizacija nima profesionalnega aparata, ni torej vezana nanj, smisel za kolektivno delo pa je bil vselej močno razvit. Člani organizacije se ne čutijo od nikogar odvisni, zato so tudi kritični, pogosto, kot pravimo, brez dlake na jeziku. Vendarle pa moramo upoštevati, da je organizacijski vidik samo del vprašanj, o katerih se pogovarjamo. Že prej sem dejal, da tega vprašanja ne moremo obravnavati iztrgano iz celote, da gre torej za širše naloge naše organizacije.

- Pri tem gotovo mislite naloge borčevske organizacije, ki bi morala v sistemu samoupravne socialistične demokracije učinkoviteje uveljavljati svoj vpliv. Del članstva je vendarle mnenja, da se je borčevska organizacija preveč ukvarjala s seboj, premalo pa z vprašanji naše družbe?

»Borčevska organizacija se je res veliko ukvarjala s seboj. Raje bi rekel, da se je veliko ukvarjala s problemi svojih članov, toda to je bilo v nekem smislu objektivno pogojeno. S staranjem generacije so se pojavljali problemi, ki so neodjeklivo pritiskali na organizacijo, da rešuje probleme upokojevanja, zdravstvenega in socialnega varstva ter jih sistemsko uredi. Menim, da so ta vprašanja za organizacijo še vnaprej zelo pomembna. Borčevska organizacija pa je v preteklosti tudi veliko storila na drugih področjih dela. Najpomembnejša v tem smislu je gotovo ugotovitev, da so člani borčevskih organizacij bili in so še zmerom izredno delavni, zlasti v krajevnih skupnostih, v organizacijah in dejavnostih splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite ter še marsikje drugod, tudi pri strokovnem, znanstvenem in umetniškem delu.

Z delegatskim sistemom in nadaljnjim razvojem samoupravljanja so se seveda pojavile nove naloge. Sedaj smo sredi njih in resno se jih moramo lotiti, dati jim moramo odločilen pomen pri nadaljnjem delu.«

Dovolite, če za trenutek vendarle sežemo v nedavno preteklost, ki je prizadevala tako organizacijo kot člane. V času liberalizma smo pogosto slišali, da so borci svoje dali in naj gredo v pokoj s pokojninami, odlikovanji in priznanji. Marsikdo je uporabljal tudi bolj grobe besede?

»Pavšalne ocene in grobosti so bile značilne za liberalizem in njegovo razpuščenost. Povzročile so žal tudi precej škode v kadrovski politiki. Toda večina borcev je nudila liberalizmu odločen odpor. Nova ustava, zakon o združenem delu, delegatski sistem in nadaljnji razvoj samoupravljanja na vseh področjih so nastali prav iz odpora in zmage nad liberalizmom in vsemi oblikami monopolov, odtujevanja dohodka in odločanja, nad birokracijo in tehnokratizmom. To je danes realno orožje za nadaljnji razvoj socialistične demokracije in samoupravljanja, ki ga mora tudi borčevska organizacija krepko držati v rokah, ko sooča pridobitve revolucije in njihov pomen s samoupravljalno prakso. Torej moramo v odporu do vsega nesamoupravnega prispevati k večji družbeni vlogi ZZB NOV, jo uveljaviti kot politično silo naše družbe ter čuvarja stabilnosti sistema. Krepiti in razvijati moramo sistem socialističnega samoupravljanja. Znotraj delegatskega sistema mora borčevska organizacija razvijati svojo vlogo in najti svoje mesto, postati mora tvoren dejavnik v socialistični zvezi in krepiti njen frontni značaj. Prav te naloge dajejo članom borčevske organizacije odprte možnosti za delovanje, pa tudi velike

Stane Markič

obveznosti in odgovornosti. Pri tem moram znova poudariti, da je bila večina naših članov izredno dejavna in tudi danes prevzema odgovornosti na vseh področjih družbenih dejavnosti.«

- Če gre za takšno družbeno vlogo organizacije in članstva, potem velja opozoriti še na nekatere stvari. Nasploh prevladuje mišljenje, da je borčevska organizacija zgolj varuh spominov in spomenikov ter vir pripovedi o dogodkih revolucije in da je nasploh to glavni del tradicije NOB. Bistvo revolucije je širše, globlje. Kaj mislite o tej tradiciji v živi praksi samoupravljanja?

»Gotovo to ni ves niti najgloblji del tradicije. Ne gre samo za kulturno-politični del tradicije, za publicistiko, gradiva, arhive, spomenike, proslave, čeprav je tudi to izredno pomemben del tradicije. Še bolj bistveno je, kako s samoupravljanjem in delegatskim sistemom razvijamo izkušnje partizanskih ljudskih odborov in oblike neposredne demokracije v revoluciji, predvsem sproščeno samoiniciativno ljudi, ki je ustvarjala v najtežjih pogojih velike stvari. Pri tem gre tudi za moralo, trdnost, solidarnost in tovarištvo, za dogovarjanje in sporazumevanje, ki

imajo svoje korenine v revoluciji. To so namreč najgloblje sestavine revolucionarne tradicije, ki je in mora biti sestavni del našega življenja.«

- Se vam ne zdi, da je prav to naše življenje že preveč »predpisano«, da recimo delegatski in skupščinski sistem obvladujejo gore papirja, neprekinjeno normiranje in predpisovanje, kako je treba delati in živeti. Nekateri menijo, da se nam delegatski sistem spreminja v pravniški sistem, da se formalizira. Ali ne bi, če primerjamo spet partizansko tradicijo, mogli shajati brez tolikih papirjev, dolgih zakonov in deklaracij, pa z več kratkimi zakoni in še raje s sporazumi in dogovori?

»Prav gotovo je preveč utesnjevanja s predpisi in normiranjem. Menim, da bi morala prav borčevska organizacija v tem pogledu vplivati, da se to zmanjša, da se upoštevajo izkušnje, torej tradicija revolucije. Čeprav seveda ne moremo povsem enačiti razmer in pogojev revolucije z današnjim razvojem samoupravne družbe, bi vendarle veljalo upoštevati, da smo uresničili revolucijo v zelo zapletenih razmerah brez veliko popisanih zakonov in deklaracij. Partizanske parole, ki so bile hkrati moralni in politični zakoni, so bile kratke in jasne (na primer: rešujmo ranjence, razvijajmo tovarištvo, bratstvo in enotnost, vsi v partizane, vse za našo vojsko itd.) Toda te norme so ljudje s sproščeno pobudo bogatili in izpolnjevali, in to zelo dosledno. Danes pogosto poskušajo ravnanje in pobude uokviriti v birokratske sheme. Revolucija pa posreduje zelo razvito elementarno samoupravljalno tradicijo, spoštovanje norm, moralo, odgovornost, solidarnost, delegatsko ravnanje, dogovarjanje itd. Prav to pa so tiste sestavine tradicije, ki so po mojem najpo-

membejše v razvoju našega samoupravljanja. Tukaj se imamo kaj učiti.«

- Rekli ste, da naj postane borčevska organizacija bolj vplivna in angažirana pri reševanju družbenih vprašanj. Torej ne gre za to, da bi borci varovali le nekakšno bukvalno tradicijo, spomine in gradivo, ampak da bi bili živo navzoči z izkušnjami revolucije v samoupravljanju, v delegatskem sistemu, znotraj socialistične zveze kot fronte. Kaj bi potem takem morali čimprej storiti v borčevski organizaciji?

»Čimprej bi morali doumeti, da se moramo angažirati pri reševanju pomembnih družbenih vprašanj. Ko razmišljamo o uresničevanju Titove pobude, moramo predvsem ustvarjati uspešnejšo in tesnejšo povezanost vodstev s članstvom, razvijati moramo delegatske odnose pri sebi in navzven, odpravljati forumsko delo, uvesti boljše medsebojno obveščanje o problemih in zavze-manju stališč, zastopati načela demokratičnosti v kadrovski politiki.

Preprečevati moramo zapiranje organizacij zgolj v ožje borčevske zadeve. Odločno moramo varovati idejno in družbenopolitično enotnost članstva. Vodstva, zlasti občinski odbori morajo obravnavati pomembna družbena vprašanja, seznanjati z njimi članstvo in prek delegatskega sistema vplivati na ustrezne rešitve.

Bolj kot organizacijske oblike je torej pomembno spoznanje: borci morajo biti navzoči pri reševanju vseh pomembnih družbenih vprašanj. To pa so tista vprašanja, ki zadevajo revolucijo, obrambo njenih pridobitev ter nadaljnji razvoj naše samoupravne socialistične družbe.«

**Zapisal
Drago Vresnik**

Četrty julij. Ni jih bilo malo, ki so se tega dne že v prvem svitu vprašujoče ozirali v nebo. Nam jo bo zagodel dež? »Kaj bi to!« je rekel Lenart, ko je pod vznožjem Kozjaka prisedel v naš avto. »Slovesnost, na kakršno se peljemo, tudi v slabem vremenu ni nič manj prijetna.«

Vaški zvonovi še niso odbili sedme ure, ko smo se po novi asfaltirani cesti bližali Duhu na Ostrem vrhu. »Nova cesta, novo življenje,« je modroval Lenart. Prav domačini bodo znali najbolj spošto-

njostjo približno dvajset kilometrov asfaltiranih cest in prav toliko makadamskih. Na celotnem območju bo bistveno izboljšana elektrifikacija. Na Kozjaku je še vedno samo na tistem predelu, ki sodi k občini Maribor, 24 domačij brez električne energije. Pomemben prispevek k izvajanju koncepta »žive meje« pomeni vključitev 18 obmejnih kmetij na območju Kozjaka v redno telefonsko omrežje. V ta namen je zgrajena telefonska centrala v Selnici ob Dravi. V gradnji je tele-

Jože Duh Silvester

Ivo Skerlovnik

Karel Klakočar

Leopold Simončič

vati vsakega od tistih petnajstih kilometrov asfaltne preproge. Načrtov je še več. Te obmejne kraje naj bi povezovalo z notra-

fonska centrala v Kamnici. Postavljen je trideset žilni telefonski kabel do Duha na Ostrem vrhu. V tem kraju se dograjuje tu-

di vodovod. Mladina mariborske Univerze in srednjih šol v tem mestu ter pripadniki JLA so lani sprejeli sklep, da se s pro-

stovoljnim delom vključijo v urejanje komunikacij in obnavljanje domačij na Kozjaku. Ta sklep uspešno uresničujejo.

Nedaleč od spomenika revolucionarjev Djura Djakovića in Nikole Hečimovića stoji večnamenski objekt, poimenovan po Lackovem odredu. V njem je nova pošta, trgovina, tam so prostori za delo krajevne skupnosti, je dvorana...

Zdaj smo na vrhu; ob robu državne meje, v središču slavnostnega vrenja, ki že v teh ranih dopoldanskih urah naznaja enkratna doživetja.

Ne le Šelerjeva grapa, kjer sta bila ubita revolucionarja Djuro in Nikola, tudi ostale grape, gozdovi in jase so oživele v slavnostnem dopoldnevu. Ni jih bilo malo, ki so jo ma-

hnili na Duh peš. Kolona osebnih avtomobilov in avtobusov pa se je prevesila čez Kozjak kot pisana mavrica.

Kozjak – živi spomenik nepozabnih dogodkov

Ura je devet pa nas je na Ostrem vrhu že deset, morda dvajset tisoč: pionirji, mladinci, teritorialci, vojaki, brigadirji in pohodniki, taborniki pa športniki...

Naša posebna pozornost je seveda namenjena nekdanjim aktivistom in borcem narodnoosvobo-

Zabeleženo na osrednji slovenski proslavi ob dnevu borbe

Kita spominskega cvetja

Letošnje leto je za delavski razred, delovne ljudi in občane, narode in narodnosti celotne Jugoslavije, leto revolucionarnih jubilejev, leto ponosa ob doseženem in delovnega poleta za prihodnost.

Praznujemo šestdesetletnico ustanovitve Komunistične partije Jugoslavije oziroma Zveze komunistov Jugoslavije, SKOJ in revolucionarnih sindikatov. V silovitem revolucionarnem razvoju so se Komunistična partija Jugoslavije oziroma Zveza komunistov Jugoslavije in ostale politične organizacije tudi organizacijsko in kadrovske krepile. Kalili so se revolucionarni kadri, ki so dali svoj velik prispevek k oblikovanju politike Komunistične partije Jugoslavije oziroma Zveze komunistov Jugoslavije in k uresničevanju te politike.

Med številnimi revolucionarji naše slavne preteklosti je prav posebej pomembna vloga Josipa Broza Tita, kovinarskega delavca, komunista in državnika, ki je s svojim dolgoletnim delom dal delu Komunistične partije Jugoslavije oziroma Zveze komunistov Jugoslavije najpomembnejši in nenadomestljiv prispevek...

Mnogi revolucionarji v Komunistični partiji Jugoslavije so za uresničevanje revolucionarnih zamisli dali tudi svoja življenja. Med njimi Djuro Djaković, organizacijski sekretar centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije in Nikola Hečimović, sekretar centralnega odbora Rdeče pomoči Jugoslavije. Petdesetletnici njune herojske smrti posvečamo v celotni Jugoslaviji, zlasti pa v naši občini v letošnjem letu posebno pozornost...

Program posameznih svečanosti in akcij pa ne pomeni le enkratne manifestacije ob jubilejih, temveč sočasno pomeni celovit pristop k urejanju tistih neobhodnih pogojev, ki bodo

Šestdeset let revolucionarne ustvarjalnosti

Z rdečo zastavo

zagotovili tudi hitrejši razvoj tega manj razvitega obmejnega območja. To je največji spomenik tem krajem in ljudem ob meji – spomenik naše družbene akcije, ki prinaša krajem na Kozjaku boljše življenjske pogoje in lepši jutrišnji dan, to je neposredna izvedba zamisli o »živi meji«, naseljeni, gospodarsko, družbeno ter politično aktivni in čvrsto povezani z notranjostjo. Pogoj za to pa so predvsem ceste, elektrika, telefoni, prostori za kulturno, družbenopolitično in družbeno življenje občanov oziroma delovnih ljudi. V tak okvir pa nedvomno sodijo tudi primerna zgodovinska obeležja revolucionarnemu boju in revolucionarjem Djakoviću, Hečimoviću, Ledineku in borcem Lackovega odreda...

Pomemben del naših prizadevanj v letošnjem letu pa je tudi utrjevanje revolucionarnih tradicij Komunistične partije Jugoslavije oziroma Zveze komunistov Jugoslavije, SKOJ in sindikatov borcev narodnoosvobodilne borbe in socialistične revolucije, zlasti med mladino, ki naj bi prav na vzgledih generacij, ki so opravile zgodovinska dejanja, nadaljevala revolucionarni boj. Zato bodo vsi ti objekti in vsa ta naša prizadevanja v naslednjih letih in desetletjih pomenila shajališča mladine in oživljanje in nadaljevanje revolucionarnih tradicij naše preteklosti in sedanjosti...

Celotno revolucionarno delo mariborske partije od njene ustanovitve v letu 1920 naprej je preveč obsežno in preveč bogato, da bi mi dovoljevalo, da ga lahko v tem svojem prispevku celovito podam. Zato naj mi bo dovoljeno, da se ustavim samo ob nekaterih najpomembnejših mejnikih revolucionarnega dela mariborske partijske organizacije od njene nastanka naprej.

Že pri samem nastanku v letu 1920 pa je potrebno opozoriti na specifičen položaj delavskega gibanja v Mariboru oziroma na tem delu Slovenije z ozirom na njegovo geopolitično in

strateško lego, zaradi katere so se na tem območju vsa stoletja križali interesi in bil nacionalni boj, predvsem pa je potekal nacionalni boj Slovencev oziroma Slovanov proti

Tako se je delavsko gibanje v Mariboru že v samem začetku svojega revolucionarnega delovanja, znašlo v navzkrižnih interesih avstromarksistov in jugoslovanskih marksistov, katerih so predvsem v prvem obdobju nastajanja nove države, Jugoslavije, imeli avstromarksisti, dejal bi, prevladujoč vpliv. Zato je v revolucionarni borbi delavskih množic po končani prvi svetovni vojni bil izredno močno prisoten boj za nacionalno osvoboditev in za opredelitev nacionalne meje.

Izrazita slovenska usmerjenost pa je prišla prvič do izražaja v delavskem gibanju v Mariboru ob ustanovitvi Svobode, katere ustanovni zbor je bil 29. junija 1919 in je v času pred Obznano dosegla okoli 600 vpisanih članov...

V poteku združevanja slovenskega proletariata v letu 1920 je istega dne, ko je bila na kongresu v hotelu Tivoli v Ljubljani, 11. aprila ustanovljena komunistična stranka v Sloveniji, zasedal v Mariboru izredni zbor jugoslovanske socialdemokratske stranke, ki je predvsem na pritisk mariborskega proletariata sklenil združitev s komunistično stranko v Sloveniji, v Socialistično delavsko stranko Jugoslavije (komunistov). Zastopniki mariborskega proletariata so se junija 1920 udeležili tudi drugega kongresa partije v Vukovaru. Takoj po tem kongresu je pričela delovati organizacija Komunistične partije Jugoslavije v Mariboru in v vseh večjih središčih severne Slovenije...

Mariborski komunisti so že v legalnem obdobju svojega delovanja organizirali ilegalne kanale za prehod komunistov čez mejo in te kanale so potem vzdrževali celotno obdobje stare Jugoslavije skupaj s partijsko organizacijo na Ravnah

Relief Maribora z okolice

ca na Kozjaku

in veriga moči

Djuro Djaković,
Nikola Hečimović

dilnega boja. Nenavse-
zadnje je 4. julij, dan bor-
ca. Pomešamo se mednje,
sprasujemo, zapisujemo.

JOŽE DUH SILVE-
STER: »... Se vam ne zdi,
da je danes Kozjak živi
spomenik nepozabnih
dogodkov? Da, tu gori
sem partizanil; v Lacko-
vem odredu sem bil polit-
komisar. Iz Maribora na
Kozjak sem prišel maja
1944.

Že res, da je bilo sprva
med ljudmi veliko nezau-
panje, ki ga je zanetil
nemški teror. Kmalu pa
smo dobili v tukajšnjih
prebivalcih veliko po-
moč. Tovariša Zalaznik in
Skerlovnik, prvi na tem
območju, drugi pa od

Remšnika naprej, sta
imela za to največ zaslug.
Po tistem, ko smo usta-
novili vaše odbore
Osvobodilne fronte, je bi-
lo delo mnogo lažje. Izda-
je so bile bolj redke pa še
te so bile vrinjene od ge-
stapa.

Ampak človek je ven-
darle najbolj vesel, ko vi-
di, da so ti kraji lepo zaži-
veli. Danes so, v tej mno-
žici ljudi, še lepši!

IVO SKERLOVNIK:
»... Na Kozjak me vežejo
spomini na čudovite lju-
di, ki prebivajo tukaj ob
meji. Vežejo me tisti prvi
trenutki, ko smo prišli av-
gusta 1944 čez Dravo na

Kozjak polni bojazni, da
morda ne bomo uspeli
opraviati naloge, ki nam je
bila dana na Pohorju. Do-
lina je bila pretežno ger-
manizirana, toda v zale-
dju smo čez čas dobili od-
lične sodelavce. Seveda
je bil takrat Kozjak orga-
nizacijsko popolnoma
neobdelan teren, kjer je
bilo treba orati ledino.

Saj pravim; moral bi
pripovedovati o čvrstih,
odločnih in dobrih lju-
deh, o katerih bi morali
več pisati.

Na tem območju sem
ostal do aprila 1945, ko
sem na Pohorju prevzel
komando vojnega po-
dročja v osrednji dravski
dolini.

Tisti, ki smo med vojno
v teh krajih prehodili sle-

herno stezico, ki smo poz-
nali siromašno življenje
tukajšnjih ljudi, se danes
še bolj veselimo...!

LEOPOLD SIMONIČ,
nekdanji politkomisar
prve čete drugega bata-
ljona Lackovega odreda:
»... Najprej sem partiza-
nil v Tomšičevi brigadi.
Šestega decembra 1944
smo šli čez Dravo. Prišel
sem med tovariše v Lac-
kov odred. Tretjega mar-
ca 1945 sem doživel na
Kozjem vrhu najbolj vroč
dan. Takrat sem prvič
gledal smrti v oči. Bili
smo obkoljeni in...

Ne, Kaj bi pripovedo-
val. Naj vam rečem le to,

da se je Duh v zadnjih le-
tih močno spremenil.
Poznam ga. Še pred dese-
timi leti sem po teh bre-
geh vozil avtobus. Prej
blato, revščina, zdaj ure-
jene ceste, nove stav-
be...; ljudje so ostali ena-
ki - dobri, preprosti, za-
vedni.

Veseli sem, da je ta
osrednja prireditel ob
dnevu borca prav na
Duhu!»

KAREL KLAKOČAR
iz Maribora: »... Na takš-
nih srečanjih podoživljam
dogodke iz partizanskih
dni čisto drugače kakor
doma. Bil sem borec Koz-
janskega odreda in Brači-
čeve brigade, v kateri
sem imel dolžnosti obve-
ševalca. Julija 1944 sem
bil na Kozjanskem s sku-
pino tovarišev ujet. Pa ne
za dolgo. Ušel sem še iste-
ga dne, medtem ko so se
Nemci mastili. In spet v
Bračičevo brigado.

Zdi se mi, da ni veliko
tako veličastnih slove-
snosti kot je današnja. V
takih trenutkih človek
pozabi na vsakdanje
skrb, ki jih pogosto, ne
da bi bilo treba, celo po-
veljuje. In si rečem - na-
ša revolucija bo večno
mlada!»

IVAN OGRIČ iz Hoč:
»... Služba me je iz Tol-
minskega zanesla v ta del
severne Slovenije. Bil
sem borec Gradnikove
brigade in zaščitnega ba-
taljona 9. korpusa, v kate-
rem sem ostal do osvobo-
ditve.

Na takšnih prireditvah
kot je današnja si rečem -
preživeli smo veliko trp-
ljenje, naredili smo skoraj
nemogoče! Najbolj zado-
voljen sem kadar vidim,
da znajo žrtve spoštovati
tudi mladi. Sem proti po-
gospodovanju in iskanju
najlažjih poti za dosega-
nje kar najvišje osebne
blaginje.

Seveda, tudi pogodr-
njamo borci na takšnih
slovesnostih. In zakaj ne-
bi? Izbojevali smo eno re-
volucijo, bijemo drugo.
Pravzaprav bijemo ne-
skončno mnogo revolu-
cij. Od naših zmag je
odvisna naša sreča.»

Vse več jih je, v naro-
dnoosvobodilnem boju
prekaljenih in v svobodi
rojenih. Na slavnostnem
prostoru se vijejo kola
oglašajo se harmonika pa
prešerno petje, tisočero
rok si sega v pozdrav.
Spleta se kita spominske
ga cvetja in veriga moči.

S. 1

Pripravil Silvo Teršek

in to od meje z Madžarsko do obrobja Kamniških planin, na
Štajerskem in na Koroškem.

Kot lahko ugotavljamo, se je v zimi 1921-1922 partijska
organizacija v Mariboru organizacijsko zopet utrudila. Njeno
jedro so sestavljali predvsem člani iz železničarskih vrst,
zlasti iz delavnice, člani sindikata lesnih delavcev in komu-
nalnih delavcev. Komunisti so se zlasti aktivno udeleževali
v Svobodi, postopoma pa so dobivali tudi večji vpliv v sindi-
katih.

V času druge konference komunistične partije Jugoslavije
je bilo v Mariboru šest članov partije, delovala pa je tudi
organizacija SKOJ. V oktobru leta 1926, je bilo v Mariboru
ustanovljeno partijsko okrožje Maribor in je tedaj štel približno 19 članov.

Obdobje šestojanuarske diktature, zlasti pa še po obdobju
Djura Djakovića in Nikola Hečimovića, pomeni tudi za mari-
borsko partijsko organizacijo izredno težko obdobje. Vendar
kljub temu partija v celotnem obdobju deluje in sicer deluje
tudi mestni komite partije pod vodstvom inženirja Jožeta
Hermanka, ki ga je vodil vse do leta 1932.

V letu 1931 je bila v Mariboru razkrita izredno močna
organizacija SKOJ in 1932 prav tako razkrita partijska celica
med oficirji v Mariboru. To je imelo za posledico, da se je v
zaporu znašla večina mariborskih komunistov. Medtem ko v
letu 1932 v Mariboru deluje samo partijska organizacija v
železniških delavnicah, so ob sodelovanju Borisa Kidriča
nastali v tem letu dve novi organizaciji in sicer v tekstilni
tovarni Hutter in med učitelji. Torej so v letu 1932 delovale v
Mariboru tri partijske organizacije z okoli 15 člani.

V tem obdobju je imel izredno močan vpliv na mariborsko
partijsko organizacijo partijska organizacija na ljubljanski
univerzi in sicer na partijsko in skojevsko delo med dijaki,

študenti in intelektualci. Zato tudi pride oktobra 1932 do
ustanovitve zveze mladih intelektualcev v Mariboru, ki je do
začetka 1936 ustvarjala močno jedro revolucionarne intelek-
tualne generacije, povezovala pa je tudi delavsko mladino. S
tem dobi mariborska partijska organizacija tudi neposredno
zvezo delavstva in inteligence, ker je v vsem obdobju pred
tem predstavljalo glavno jedro partijske organizacije pred-
vsem delavstvo.

V letih 1933 in 1934, ko sta mestni komite partije vodila
tovariša Milan Apih in Franjo Vrnč, sta Komunistična par-
tija in SKOJ izredno krepila svoj vpliv o delovanju Sokolov
in s tem v organizaciji krščanskih socialistov. Kot neposredni
izraz moči in naraščanja partijske in skojevske organizacije
v Mariboru je v letu 1934 sledil vdor policije v partijsko in
skojevsko organizacijo in zaprtih je bilo okoli 40 članov ko-
munistične partije oziroma SKOJ, ki so bili potem na dveh
procesih v letu 1934 in 1935 večinoma tudi obsojeni.

Zopet je bilo potrebno partijsko organizacijo obnavljati in
v letu 1935 je bil oblikovan nov mestni komite komunistične
partije, ki ga je vodil sekretar tovariš Ante Novak.

Sledilo je obdobje obnove partijske in skojevske organiza-
cije in zlasti v letu 1936 je čutili izredno velik vpliv partije in
SKOJ na delavstvo in kot izraz tega vpliva in revolucionira-
nja delavskega gibanja v Mariboru so velike stavke, pred-
vsem stavbinska stavka in tekstilna stavka v letu 1934, ko je
stavkalo 4500 tekstilnih delavcev.

Velik vpliv komunistov v delovanju Svobod in po njihovi
prepovedi v Vzajemnosti je prevladal vse do 1941. leta, ko so
imeli komunisti prevladujoč vpliv v Vzajemnosti in iz tega
lahko tudi sklepamo številčno močno naraščanje članstva v
tem obdobju...

Po prihodu tovariša Branka Babića spomladi 1937. leta v

Maribor, je še istega leta decembra formiran nov mestni
komite komunistične partije z Brankom Babićem na čelu.
Spomladi 1938 po konferenci v Smiglovi zidnici pa je bil
ustanovljen okrožni komite KPS z Milošem Zidanškom na
čelu...

Okrožni komite je konec 1938. leta prerastel v oblastni
komite...

Od leta 1939 je deloval v Mariboru tudi mestni komite
Komunistične partije Slovenije s sekretarjem Egonom Tom-
cem, na čelu, mesto je razdeljeno na rajona Maribor desni in
levi breg. Konec 1940. leta šteje organizacija Komunistične
partije Slovenije v Mariboru okrog 120 članov, skojevska
organizacija pa je bila vsaj še enkrat tako močna.

V začetku leta 1941 so vezani na Maribor okrožni komiteji
Komunistične partije Slovenije Ptuj, Murska Sobota in Pre-
valje, zunaj Maribora organizacije v Hočah, Slovenski Bi-
strici in Ribnici na Pohorju. V Mariboru so partijske celice
med živilci, kovinarji, tekstilci, brivci, čevljarji, železničarji,
intelektualci, tri organizacije so delovale v Rušah in v Selnici,
ena na Fali...

Neposredno pred napadom na Jugoslavijo ob podpisu troj-
nega pakta, je partijska organizacija v Mariboru bila iniciator
množičnih demonstracij proti podpisu sramotnega pakta,
kot tudi za odločen boj proti nacizmu oziroma naraščanju
nemškega vpliva v tem delu Slovenije. Tako so ob napadu
Hitlerjeve Nemčije na Jugoslavijo mariborski komunisti na
poviz mestnega komiteja stopili med prostovoljce za
obrambo Jugoslavije in se po kapitulaciji tudi odločno in
organizirano vključili v boj proti okupatorju in domačim
izdajalcem. Znano je, da je prva organizirana akcija partije in
SKOJ ter mariborske mladine bila 29. aprila 1941, neposre-
dno po obisku führerja v Mariboru.

Teror okupatorja, ki je bil v Mariboru prav zaradi nacional-
nih bojev v preteklosti še posebej strahovit in enako na
celotnem področju Štajerske, pa ni zlomil odpora in ni zlomil
revolucionarne borbe komunistov v Mariboru oziroma na
tem prostoru.

Kljub množičnemu terorju, izsiljevanju zavednih Sloven-
cev, med katerimi je bila seveda večina komunistov, kljub
streljanju talcev med katerimi so bili tudi nosilci partijske
dejavnosti v Mariboru neposredno pred vojno, je revolucio-
narni boj delavskega razreda, inteligence in kmetov na tem
območju rasel, z njim vred pa je neposredno in vseskozi
delovala tudi partijska organizacija do končne zmage v maju
1945.

Ob tem pa kaže posebej poudariti, da je iz mariborske
partijske organizacije izšla tudi vrsta narodnih herojev kot
Slava Klavara, Lizika Jančar-Majda, Dragotin Strela, Rado
Iršič, Slavko Slander, Jože Hermanko, Miloš Zidanšek, Ev-
gen Pernc-Matejka, Silvija Tomasini, Miha Pinter-Toledo,
Angel Besednjak, Alfonz Šarh-Iztok. Omeniti pa velja, da so
bili v določenem obdobju v revolucionarno delo mariborske
partije vključeni tudi drugi, med njimi tudi Karel Destovnik-
Kajuh in Jože Kerenčič.

Jože Florjančič

(Iz 3. številke informativnega biltena posvečene rpubliški
proslavi dneva borca, 60-letnici KPJ, SKOJ in revolucionar-
nih sindikatov, 50-letnici umora Đure Đakovića in Nikola
Hečimovića in 35-letnici Lackovega odreda)

POHORJE

Partizanski srečanja na Pohorju

Prvo soboto v juniju je bilo na Partizanskem domu pod Malo kopo na Pohorju veliko partizansko slavlje. Zbrali so se številni borci 11. SNOB Miloša Zidanška ob 35-letnici zmagovitih bojev te brigade prav na tem območju. Srečanju borcev brigade je pridružil svoje srečanje tudi osebje partizanskih bolnišnic v zahodnem delu Pohorja. Na tem srečanju, petem po vrsti, je bilo navzočih tudi več ranjenec, ki so se zdravili v teh bolnišnicah. Popoldne je upravnik teh bolnišnic dr. Ivan Kopač-Pauček odpeljal svoje tovariše, nekdanje sodelavce in druge udeležence k obnovljeni bolnišnici Trška gora. V zelo zanimivem nagovoru je podal kratak oris partizanske sanitete na Pohorju.

V zahodnem delu Pohorja je bilo od maja 1944 pa do osvoboditve zgrajenih 6 bolnišnic, ki so jih ljudje poimenovali po borcih, ki so jih oskrbovali: bolnišnica Kozjak je bila zanje bolnišnica Silvester, Trška gora Sladki, Primož Bertl, Krn Hotimir, nazadnje sta bili zgrajeni še Svoboda in Dovže. Zelo zanimiva je zgodba o kirurškem instrumentariju dr. Paučka. Štirinajsta divizija je med najhujšimi boji na Graški gori izgubila borca bolničarja, ki je nosil instrumentarij tega partizanskega zdravnika. Nemci so se odločili, da ga bodo poslali v osrednji nemški muzej vojnih trofej, pa so ga dali v slovenjegraško bolnišnico čistiti. Zgleda, da so nanj pozabili, pa ga je bolničar Kristijan Pori ob odhodu k partizanom vzel s seboj. Vsekakor je bilo Paučkovo začudenje zelo veliko, ko je nenadoma imel pred seboj zopet vse svoje kirurške pripomočke. Danes je instrumentarij shranjen v slovenjegraškem muzeju.

V letu dni se je v Paučkovih bolnišnicah zdravilo okrog 300 hudo ranjenih partizanov, vsega pa kakih 600. Med bolniškimi listi, ki jih hrani Muzej ljudske revolucije v Slovenjem Gradcu so tudi imena ranjenih borcev – vojaških funkcionarjev: Toneta Vidmarja-Luke, namestnika komandanta 14. divizije, Mileta Kilibarde in Petra Brajovića, načelnika štaba 4. operativne cone, Franca Bobnarja-Gedža, komandanta Bračičeve brigade in drugih. Poleg naših borcev so se v bolnišnicah zdravili tudi zavezniški borci. Ohranjena sta bolniška lista Foresta Coldinsa iz Lyona in Catresa Shelforda iz Londona, ki sta pobegnili Nemcem iz taborišča, in bolniška lista članov sovjetske misije Miša Belova iz Moskve in Klare Sergijenko s Krima.

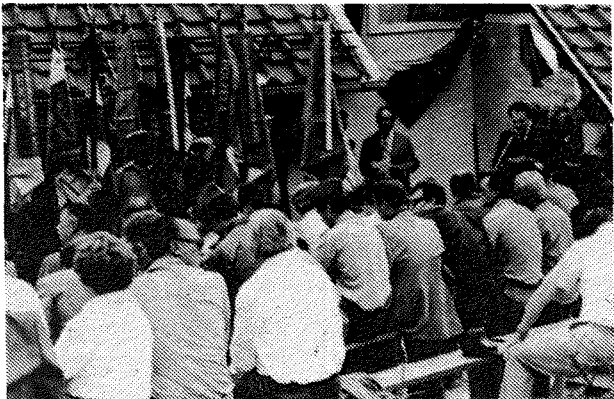
Po otvoritvi obnovljene partizanske bolnišnice Trška gora v letu 1975, kjer je razstavljeno tudi fotografsko in dokumentarno gradivo o delu teh bolnišnic, je obnovljeni objekt obiskalo že zelo veliko število izeltnikov.

ADOLF ANKON

DOBROVLJE

Dom borcev – pridobitev krajanov

Prejšnjo soboto je bil za vse ljudi na Dobrovljah dan, ki ga prebivalci nikdar ne bodo pozabili. Nova pridobitev jim bo v marsičem olajšala življenje. Ne bo jim treba več po vsako malenkost v Braslovče, ki so oddaljene od Dobrovelj 10 kilometrov.

S slovesnosti pred domom, kjer je imel slavnostni govor Jože Jan, predsednik IS občine Zalec.

Osrednji govornik ob otvoritvi doma borcev, ki so ga poimenovali po legendarni 1. savinjski četi, je bil predsednik izvršnega sveta občine Zalec Jože Jan. Menil je, da cesta, ki povezuje dolino z Dobrovljami, izgradnja posameznih drugih cest ter prevoz šoloobveznih otrok v dolino, še zdaleč ni tisto, kar bi omejevalo izseljevanje ljudi s tega območja. Dom borcev se vključuje v celotno okolje. V njem bodo našle svoje mesto različne dejavnosti. Ima trgovino, gostilno, tu so prostori za odkup mleka in še drugi prostori. Dom borcev bo, kot kaže, botroval tudi razvoju turizma.

Na slovesnosti so se zbrali številni borci, občani in delovni ljudje žalske občine ter mladina. Med njimi tudi član predsedstva SRS Tone Bole in udeleženec ustanovnega kongresa Komunistične partije Slovenije na Čebinah Albin Vipotnik. Dom borcev je odprl prvoborec Rudi Cilinšek.

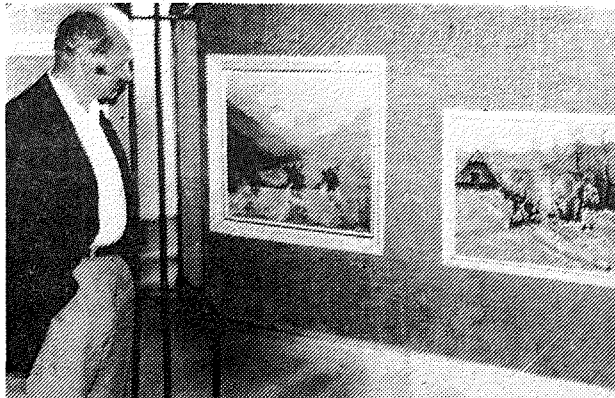
Tekst in foto: T. TAVČAR

MOJSTRANA

Samostojna slikarska razstava partizana Zdravka Kotnika

V počastitev dneva borca so v Mojstrani 29. junija zvečer v prostorih osnovne šole odprli razstavo slikarskih del Zdravka Kotnika. Na njej se je znani slikar domačin predstavil s 63 deli, v različnih tehnikah. Zdravko Kotnik, ki je šel med prvimi s tega območja k partizanom, se je rodil v Mojstrani pred 60 leti. Že zgodaj je pokazal veliko nadarjenost za slikarstvo. Po letu 1963, ko se je vključil v likovni klub »Dolik« na Jesenicah, je organizirano deloval in neprestano izpopolnjeval svoje umetniško znanje. Doslej se je udeležil številnih slikarskih kolonij. Sodeloval je na vseh kolektivnih razstavah kluba »Dolik«, samostojno pa je razstavljal pred tem že šestkrat.

BRANKO BLENKUŠ

Zdravko Kotnik ob svojih slikah s partizansko tematiko

TREBNJE

V krajevni skupnosti Sela Šumberk bomo praznovali

Na območju trebanjske občine bomo imeli v letu 1979 poleg običajnih srečanj borcev NOV centralno proslavo v KS Sela Šumberk. Proslava je predvidena za 22. julij, v počastitev 60-letnice ustanovitve KPS, dneva borca in dneva vstaje. Istočasno bodo na Gornjem Podšumberku odkrili spomenik trem padlim narodnim herojem: Ivanu Kaučiču-Nandetu, Predragu Jevtiču-Draganu in Milovanu Seranoviču ter obnovljeni spominski park na Kremenjaku, kjer je bila ustanovljena 1. slovenska brigada. Ob tem praznovanju bo formirana tudi mladinska pohodna četa, ki bo nosila ime po Mokronoški četi Milana Majcna. V tem jubilejnem letu bo obnovljena tudi grobnica na Marnicah pri Dobrniču, kjer je pokopanih 206 borcev. Obnovili bodo tudi grobnico na Mirni.

Osrednja proslava bo v Gornjem Podšumberku 22. julija 1979 ob 14. uri. Vabimo vse borce in aktiviste ter ostalo občinstvo, da se proslave udeležijo v čimvečjem številu.

PAVLE MIKLIC

DOP.

Srečanje preživelih borcev pod Lipanco

Tretjega julija 1943 sta druga in udarna četa Gorenjskega odreda z okoli 50 partizani taborili pod Lipanco nad Pokljuko. Po izdaji so jih že zgodaj zjutraj obkolili Nemci in nato v veliki premoči začeli kositi z mitraljezi in brzostrelkami. V smrt je omahnilo 11 borcev, 18 so jih nacisti ujeli in odgnali v begunjske zapore. V Begunjah so za talce ustrelili štiri, v Dolenji vasi v Selški dolini šest, ena borka pa je umrla v zloglasnem taborišču smrti Auschwitz. Danes živi le še 14 nekdanjih udeležencev in prič tega boja pod Triglavom. Vsako leto se zberejo v začetku julija in pripravijo spominsko slovesnost.

Srečali so se tudi letos 4. julija. V imenu preživelih borcev je o dogodkih pred 36 leti govoril znani prvoborec Ludvik Bem z Bleda. Navzoče, med njimi tudi Mirka Zlatnarja, člana sveta republike, je pozdravil član predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Radovljica Pavel Tolar. S priložnostnim recitalom partizanskih pesmi so se predstavili učenci osnovne šole Bratov Žvan iz Gorij pri Bledu, ki je prevzela pokroviteljstvo in skrb za spomenik padlim junakom.

Spomenik so že pred leti postavili na prizorišču borbe, pred časom pa so ga lepo obnovili in uredili okolico.

J. R.

LJUBLJANA

O vojaškem šolstvu v Sloveniji

V sredo, 27. junija, je imel v Ljubljani razširjeno sejo odbor organizacije borcev vojaškega šolstva NOV in POS. Na njej je predsednik Polde Štrukelj poročal, da so bile vse aktivnosti, ki so bile predvidene v programu dela, uresničene. Odprto je ostalo še vprašanje o pisanju monografije o vojaškem šolstvu v Sloveniji. Težava pri tem je vsekakor ta, da doslej niso dobili ustreznega pisca. Na seji so predlagali, da bi to prevzel profesor Drago Stepišnik. Predsednik komisije za zgodovino vojaškega šolstva dr. Milan Dolenc je poročal, da so že pričeli zbirati gradivo, in da je treba pripraviti sredstva za to delo ter fotokopiranje tistih dokumentov, ki jih bo potreboval pisec. Dogovorili so se o akcijah, ki jih bodo nadaljevali v zvezi s sodelovanjem z Geršiči in Krivoglavicami ter naselji, kjer se je največ zadrževala oficirska šola glavnega štaba Slovenije. Iz sredstev odbora so odobrili deset tisoč din pomoči za graditev mostu pred Geršiči.

Sklenili so, da se bodo udeležili srečanja borcev NOV Bele krajine, ki bo prvo nedeljo septembra v Metliki.

B. B.

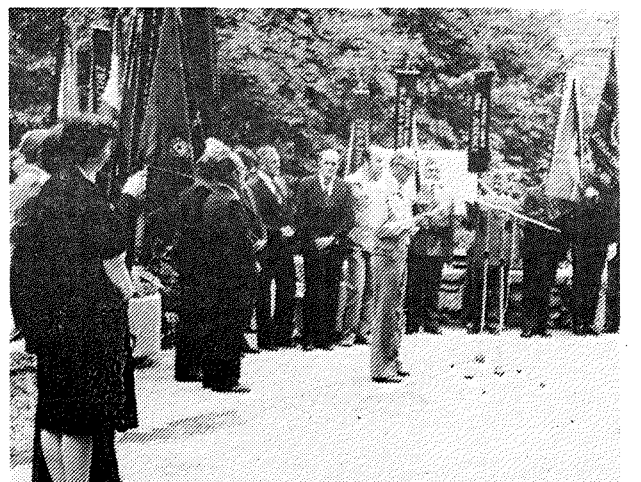
MOSTE

Ob spominskem obeležju talcem

Osrednja spominska slovesnost ob prazniku krajevnih skupnosti Žirovnica je bila v nedeljo, 1. julija, pri spominskem obeležju 29 talcem v Mostah. Spominski govor je imel predsednik krajevnih organizacij Srečo Štern, ki je med drugim opisal, kako so gestapovci pred 37 leti ustrelili 29 talcev. Sledil je kulturni program, v katerem so sodelovali recitatorji ter oktet DPD Sloboda France Prešeren iz Žirovnice.

V sprevedu so prišli na prireditveni prostor borci NOB, graničarji, pripadniki JLA, gasilci, lovci, mladina in drugi prebivalci. K spominskemu obeležju so položili vence.

B. B.

Osrednja spominska slovesnost v Mostah

AJDOVŠČINA

Zbor kurirjev

Na Javorniku nad Črnim vrhom so se na dan borca zbrali na tradicionalno srečanje kurirji nekdanjih karavel P4 in P5, ki so med NOB delovali na tem območju.

Kurirji P5 so izbrali svoj iniciativni odbor za organizirano aktivnost v prihodnje. Srečanje se je nadaljevalo ob obujanju spominov na čase iz NOB.

K. MAKUC

ČRNA NA KOROŠKEM

Praznik rudarjev združen s praznikom borca

V Črni so se zbrali rudarji, borci in njihovi svojci, da so proslavili dan rudarjev – 3. julij in dan borca – 4. julij. Pri tem so se spomnili vseh letošnjih jubilejev. Visoka priznanja so podelili 25 najboljšim delavcem v mežiškem rudniku.

IGNAC ZDOVC

Po partijski konferenci pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko v Dešnu meseca februarja 1943. leta, se je NOG, ki je imelo v letih 1941 in 1942 velike izgube zaradi hudega okupatorjevega terorja na severovzhodnem delu Slovenije pričelo naglo razvijati. Partijska konferenca je dala nove pobude in z nekaj novimi kadri okrepila delo organizacij NOG na terenu in v enotah NOV. Delo aktivistov se je pričelo širiti vse bolj v nižinske kraje in večje centre, kamor se je do tedaj izredno težko prebivalo. Pobudo za tako usmeritev so dajali vedno večji uspehi NOB v drugih krajih Slovenije in drugod po Jugoslaviji, kjer je bilo osvobojenih že veliko območij, na katerih je nastajala in se razvijala nova ljudska oblast. To je dajalo aktivistom NOG pogum in oporo za pridobivanje novih pristašev in simpatizerjev med prebivalstvom nižinskih krajev in večjih industrijskih centrov. V njih so nastajale nove skupine in se medsebojno povezovale v odbore OF, ZSM in DE. Iz njih so prihajali novi aktivisti NOG, v enote NOV pa vedno več novih borcev. Vse to je omogočilo 6. 8. 1943. leta ustanovitev Šlandrove brigade, kot prve večje enote NOV, ki je mnogo pomenila za nadaljnji razvoj NOB na Štajerskem in Koroškem. Čez 5 mesecev je bila ustanovljena še Zidanškova brigada, imenovana tudi Pohorska. Obe sta s 14. udarno divizijo, ki je konec meseca februarja prišla na Štajersko močno, okrepili

Partijske šole na območju oblastnega komiteta KPS za Štajersko

Organizirano izobraževanje

Skupina slušateljev partijske šole pri Oblastnem komitetu KPS za Štajersko v času NOB, je v letošnjem februarju sklenila predlagati občinski konferenci ZKS Domžale postavitev obeležja partijske šole, ki je bila v vaseh Gora, velika vas in Katarija. Vas Gora je spadala v območje okraja Moravče, Velika Vas in Katarija pa v okraj Zasavje, Litijskega okrožja. Sedaj spadajo v območje občine Domažale. Za to akcijo so se zavzeli tudi krajan KS Velika vas in se lotili obnove gasilskega doma v Veliki vasi. V njem bodo pridobili bolj urejene in večje prostore ne le za gasilsko dejavnost, temveč tudi za družbene in kulturne prireditve v krajevni skupnosti. Občinska konferenca ZKS Domžale je pobudo sprejela in se z družbenopolitičnimi organizacijami v občini dogovorila, da odkrije obeležje na gasilskem domu v Veliki vasi, v nedeljo 22. 7. 1979 ob 10. uri. S to prireditvijo se bodo udeleženci partijske šole in krajan KS Velika vas pridružili počastitvi letošnjih partijskih jubilejev in praznika občine Domžale.

ske doline pa v vasi Pobrežje pri Rečici. V začetku leta 1944 je Oblastni komite KPS za Štajersko ustanovil partijsko šolo, ki je s tremi tečaji delovala na območju moravskega in zasavskega okraja, litijskega okrožja. Organizirana je bila po sistemu partijskih šol pri CK KPS

na Dolenjskem in Oblastnega komiteta KPS za dil ga je dr. Heli Modic, pomagala pa Andrina Levstik-Irena. Predavala sta oba. Ispitna komisija, ki so jo sestavljali, član ob. kom. KPS za Štajersko Albin Vipotnik-Strugar in politkomisar 4. operativne zone Jože Borštnar s predavateljem, je preiskusila znanje in določila ocene. Ob koncu tečaja so slušatelji z organizacijo odbora OF in ZSM v vasi priredili miting s kulturnim programom.

Tretji tečaj je bil na Katariji (Miklavžu) od 6. do 30. aprila. Vodil ga je Franc Hribar-Savinjšek, instruktor pri Ob. kom. KPS za Štajersko, pomagala pa Andrina Levstik-Irena. Udeležilo se ga je 12 slušateljev. V izpitni komisiji je bil poleg Strugarja še Vojko Nemec, član IO OF za Štajersko s predavateljem. Ta tečaj je motil sovražnik, ki je trikrat prišel do vasi, da so se udeleženci tečaja morali umakniti.

Poročilo CK KPS o izvedbi tečajev z ocenami so poslali vodje tečajev. V njem so poročali tudi o stroških tečajev, ki so znašali od 2500 RM do 3400 RM na tečaj.

Partijsko šolo je končalo 42 slušateljev, iz enot NOV 14 in iz s terena 28 političnih delavcev. Število ni veliko glede na kadrovske potrebe, toda organizirano izobraževanje se je pričelo in dalo je prve rezultate. Njihova pomanjkljivost pa je bila v tem, da je primanjkovalo ustrezne literature. Predavanja so trajala 4 do 5 ur na dan, prav toliko pa tudi organiziranega učenja z razpravo o tematiki.

Z veliko vneto slušateljev in pomočjo predavateljev so tečajniki vkljub pomanjkanju literature dosegli oceno v znanju prav dobro.

Za organizirano prehrano udeležencev tečajev so poskrbele krajevne gospodarske komisije, ki so

tečajniki sami obvezno stražili pred objektom v katerem je bil tečaj, oziroma kjer so nočili.

Z uničenjem sovražne postojanke v Moravčah 19. marca in na Vačah 6. julija 1944 je tu nastalo prvo osvobojeno ozemlje na območju Ob. kom.

Zlasti družine v hribih moravskega in Zasavskega okraja so spomladi sprejele precej ranjenih in ozebljih borcev iz 14. divizije.

Na tem osvobojenem ozemlju je bilo spomladi 1944 organiziranih več osnovnih šol, ki so jih obiskovali šoloobvezni otroci. Delovalo je 9, nekaj časa celo 11 šol, ki so imele okrog 200 učencev. Ker je manjkalo učiteljev so poučevale večinoma aktivne mladinke z osnovno šolo in študentke. Zimska sovražna ofenziva 1944-45 je onemogočila delovanje šol in tudi drugega organiziranega izobraževanja, na tem terenu.

Poleg partijske šole pri Ob. kom. KPS za Štajersko zasledimo tudi šole, ki so jih organizirala okrožja na svojem območju. Tako je kamniško okrožje priredilo šolo za politične aktiviste že junija 1943 v Stegnah v domžalskem okraju. Anton Utrih-Kristel in Gabriela Letonja-Atena sta vodila partijski tečaj julija 1944 v šaleško-mislinjskem okrožju, ki je trajal 7 dni. Ta dva sta bila udeležena 2. tečaja partijske šole pri Ob. kom. KPS za Štajersko. Sergej Kraigher-Rudi pa je poročal CK KPS, da je bil na območju Kozjanskega okrožja partijski tečaj, ki je trajal od 5. do 21. septembra. Udeležilo se ga je 20 političnih delavcev s terena in Kozjanskega okrožja. Vsa ta prizadevanja kažejo veliko skrb, ki jo je polagalo vodstvo NOB na Štajerskem in okrožna vodstva izpopolnjevanju kadra na območju.

Študijski krožek slušateljev 2. tečaja partijske šole pri oblastnem komiteju KPS za Štajersko v Veliki vasi, marca 1944

NOB na vsem severovzhodnem delu Slovenije.

Tako hiter in širok razmah NOB pa je zahteval vedno več vojaškega in političnega kadra. Od vodstva NOB tega področja je zahteval pričetek organiziranega izobraževanja vseh vrst kadra. Vodstvo 4. operativne zone NOV in PO na Štajerskem je že koncem leta 1943 ustanovilo podoficirsko šolo za izobraževanje nižjega starešinskega kadra za enote NOV. Delovala je na območju kraja Moravče, po osvoboditvi Gor. Savinjske

Primorsko. Sprejela je tudi učni program in ga prilagodila na čas 3 do 4 dne.

Prvi tečaj je bil v Gori nad Pečami v moravški dolini. Trajal je od 12. 2. do 5. 3. 1944. Organiziral in vodil ga je Sergej Kraigher-Rudi, pomagal pa mu je Cvetko Zagorski, oba sta tudi predavala. Na tečaju je bilo 14 slušateljev.

Drugi tečaj je bil v Veliki vasi v gasilskem domu, za območju Zasavskega okraja. Udeležilo se ga je 16 slušateljev. Trajal je od 14. marca do 3. aprila. Vo-

Udeleženci 2. tečaja partijske šole v Veliki vasi

bile zelo dobro organizirane. Skrbeti so morale tudi za oskrbo enot NOV, ki so prihajale v ta kraj in krajevnih političnih delavcev. Tečajnike je gospodarska komisija razporedila k družinam, kjer so prejemali dva redna obroka na dan. Tudi obveščevalna služba je bila zelo dobro organizirana in aktivna. Za njo je skrbel večina mladina, ki je o vsakem premiku sovražnika iz postojank v smeri kraja, kjer je bil tečaj, takoj ustrezno ikrepalo, da nikoli niso bili presenečeni. Šicer pa so tudi

KPS za Štajersko. Nastali so pogoji za širše in bolj intenzivno izobraževanje. Organizirani so bili razni vojaški in politični tečaji in krajši seminarji. Posebno ZSM in SKOJ sta priredili več nekajdnevni seminarjev, katerih se je mladina zelo rada udeleževala. Organizirano je bilo pravo zaledje z raznimi delavnicami, skladišči za živila in razni material za potrebe NOV. Posebna skrb je veljala ranjenim borcev v bolnici »Ribnik« v Česnjicah pri Moravčah in pri družinah, ki so jih sprejele v oskrbo.

Po osvoboditvi Gornje Savinjske doline meseca avgusta 1944 se je partijska šola ponovno pričela, sedaj pri Pokrajinskem komiteju KPS za Štajersko. Šola je delovala v Ljubnem potem pa v Lučah. Izvedla je 4 tečaje, petega pa zaradi pričetka sovražne ofenzive decembra ni uspela končati. Te tečaje je obiskovalo po 30 slušateljev, trajali pa so od 20 do 25 dni. To šolo je vodila Tončka Durjava s pomočnikom Miranom Bertokom.

Janez Petje-Jovan

Ob dogovorjeni uri je bil prostor pred barakami v soteski Pasic že skoraj premajhen. Med zbranimi so bili tudi dr. Franja Bojc-Bidovec, njen mož dr. France Bidovec-Frenk in dr. Edvard Pohar. Od nekdanjega strežnega osebja so se zbrali skoraj vsi še živeči člani omenjenega kolektiva. Poleg nekaterih sorodnikov preminulih v bolnišnici, je bila tod tudi mati umrlega ranjenca Rina Blažiča, pripadnika Garibaldinske brigade.

Mladina je prišla po soteski s tremi zastavami in dvema transparentoma, na katerih je pisalo: MLADINA NADALJUJE VAŠE DELO! RAČUNAJTE NA NAS!

V pozdravnih besedah predstavnice mladinske organizacije in po tistem ko je mladinski pevski zbor Marij Kogoj iz Solkana zapel nekaj pesmi, so spregovorili: Franc Konobelj-Slovenko, in dr. Franja Bojc. Mario Fantini-Sasso je pozdravil navzoče v imenu partizanov divizije Garibaldi-Natisone in v imenu prebivalcev dežele Furlanije Julijske krajine. V ognjevitem pozdravu je poudaril, da nekdanji partizani ne poznajo počitka, da še vedno delajo vsak po svojih močeh.

Udeleženci in gostje iz Italije so se za tem odpeljali v Cerkno, kjer so prisostvovali partizanskemu mitingu.

Takrat, ko so osebju in nekdanjim ranjencem iz bolnišnice Franje mladinke pripenjale rdeče nageljne, sem se v spominu vrnil 35 let nazaj. Spomnil sem se kako so me s Stankom Dominkom-Sašom in obveščevalcem Janezom pripeljali januarja 1944 Žirov na Gorenjskem, kjer smo bili

Tradicionalno srečanje osebja in ranjencev bolnišnice »Franja«

Nepozabna pomoč

Nekaj dni pred dnevom borca so prejeli nekdanje osebje in ranjenci bolnišnice Franja od aktiva ZSMS pri trgovskem podjetju Manufaktura iz Nove Gorice povabilo na srečanje osebja in ranjencev SVPV »Franja«.

ranjeni. Kmalu po prihodu v Cerkno nas je obiskala delegacija SPZZ, nas pogostila z domačim žganjem in vsakemu pripela na prsi rdeč nagelj. No in zdaj v Cerknem sem po 35 letih znova dobil rdeč nagelj na jopici.

Obisk starega prijatelja dr. Antonija Ciccarella-Antona

Prve dni julija se je v Cerknem mudil na dopustu znani in priljubljeni dr. Antonijo Ciccarella-Anton, nekdanji partizanski zdravnik, ki je nudil svojo zdravniško in kirurško pomoč slovenskim partizanom širom Primorske in Gorenjske. Prišel je, da se je lahko udeležil srečanja ranjencev in osebja partizanske bolnišnice Franja.

Dr. Anton živi blizu Neaplja v kraju imenovanem Giugliano in Campagna. Je rezervni generalporočnik italijanskega vojnega letalstva. In kakšna je bila njegova partizanska pot?

Na Vogrskem se je ta-

koj po 8. septembru 1943 odločil za vstop med slovenske partizane. Bil je izkušen vojaški zdravnik. Pred tem je služboval na letališču pri Mirnu kot poročnik-zdravnik italijanskega vojnega letalstva. Po zlomu goriške fronte se je skupaj z bolnišnico, ki jo je na Vogrskem vodil dr. Aleksander Gala Peter umaknil v zasilne bolnišnice, organizirane v Črničah, Vrtovinu, Škriljah in Lokavcu pri Ajdovščini. Tam je nudil svojo dragoceno kirurško pomoč. Zdravniško delo je predano opravljal tudi po umiku na Predmejo in v Trnovski gozd. Ob ustanovitvi centralne bolnišnice tretje operativne alpske cone pri Tratniku v Čekovniku je delal v tej bolnišnici kot kirurg, dokler ni bil premeščen na Krnice nad Idrijo v Pekel. Tam je bilo eno od okrevališč partizanske bolnišnice Pavla. Aprila 1944 je bil po nalogu vodstva partizanske sanitete 9. korpusa premeščen na Gorenjsko. Vodil je bolnišnico »Stol«, ki je bila nekaj časa v okviru partizanske bolnišnice Franje. Januarja 1945 je na lastno

željo pristopil kot sanitetni referent v italijansko divizijo Garibaldi Natisone, ki je delovala v sestavi 9. korpusa.

★

Dr. Anton Ciccarella je bil deležen med obiskom v Sloveniji izredne tovariške pozornosti. Že v Rožni dolini so ga 3. julija sprejeli predstavniki borčevske organizacije iz Nove Gorice, v Cerknem pa predstavniki tamkajšnjih družbenopolitičnih organizacij. Po ogledu kraja in spominskih obeležij in po obisku bolnišnice Franje so ga tovariši odpeljali v Krnice nad Idrijo. Sledilo je srečanje z Ivanko Kacin, ki je med NOB tesno sodelovala z bolnišnico-okrevališčem št. 2. V Idriji so pripravili dobrodošlico na skupščini občine. Enako prijeten obisk je bil v Logatcu, kjer sta gosta pozdravila tudi dr. Pavla Jerina Lah in Milan Lah ter tovarišica Danica, žena pokojnega dr. Aleksandra Gala-Petra.

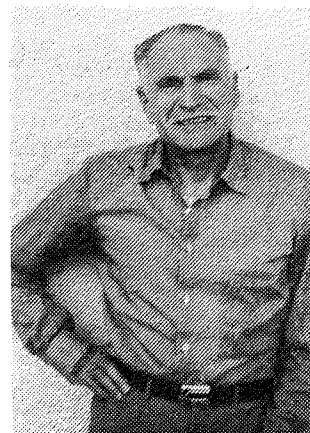
V nedeljo 8. julija se je dr. Anton v Novi Gorici sestal z njegovimi nekdanjimi pacienti: Edvardom Danevom iz Kontovela, Julijem Gorjanom iz

Sempetra in Silvom Birsom. Prvemu je dr. Anton kar pod smreko v gozdu v Tršanovšem blizu Bele pri Idriji amputiral levo nogo in prste desne noge. Juliju je amputiral levo nogo v zasilni bolnišnici v Vrtovinu, Silvu pa, ko mu je bilo komaj sedem let, desno roko.

Ob slovesu je dr. Anton rekel, da zelo rad prihaja v Slovenijo, da je to pravzaprav njegova druga domovina in da se bo še vračal.

Sestanek domicilnega odbora

Na srečanju nekdanjega osebja in ranjencev bolnišnice Franje je bila poudarjena želja, da bi UNESCO sprejela kar najhitreje sklep o uvrstitvi bolnišnice Franje med kulturne spomenike svetovnega pomena. Tega dne se je tudi sestal domicilni odbor, ki ga že od vsega začetka vodi dr. Franja Bojc-Bidovec. Ravnatelj idrijskega muzeja tovariš Bavdaž je pojasnil dosedanja prizadevanja te ustanove, da bi bolnišnica Franja obdržala nekdanjo podobo tudi

Dr. Antonio Ciccarella

v prihodnje. Izražena je bila želja, da bi odbor tudi v prihodnje pomagal s strokovnimi nasveti, da bi moralno podpiral vse akcije za ohranitev bolnišnice in bližnje okolice ter da bi čimprej omogočil pripravo ustrezne monografije. Odbor je tudi postavil vprašanje, zakaj je prišlo do neustreznih posegov v bližnji okolici in kdo je to dovolil. Tako kot Zavod za spomeniško varstvo Slovenije in muzej v Idriji smatra tudi odbor, da je sleherni poseganje v okolje bolnišnice nezaželeno in neprijemno.

Tovarišica Štucinova je v imenu muzeja v Cerknem izrazila željo, da bi vsi nekdanji ranjenci in osebje te bolnišnice odstopili zgodovinsko gradivo omenjenemu muzeju, ki je posvečen saniteti in zdravstvu tega območja oziroma 9. korpusa. Odbor je izrazil željo po tesnejšem sodelovanju s predstavniki občinske skupščine Idrije, ki je bolnišnici Franja podelila domicil.

Franc Konobelj-Slovenko
Ivo Gabrijelčič
Andrej Pagon-Ogarev

Dandanes mnogo-krat slišimo ali preberemo že kar grozljivo besedo »osamljenost«, »samota«, ki hudo pesti mlade in stare tako na podeželju kot v mestih, predvsem pa v strnjenih stanovanjskih soseskah kakršne so denimo tudi Moste, vendar živijo na svetu tudi častne izjeme, ki ne potrjujejo pravila. Mednje sodi naš portretiranec, 87-letni Jože Okretič z Zaloške 83 v občini Ljubljana Moste-Polje. Njemu splet mnogih zunanjih in notranjih okoliščin nudi obilico možnosti, da se uspešno upira osamelosti, čeprav živi v svojem lepo urejenem dvosobnem stanovanju čisto sam. Recepta za boj proti samoti ni – meni Jože –, kakor ga ni za dolgo življenje. Vsak je predvsem sam svoje sreče kovač in Jože jo zna dobro kovati. Stari mož je nabit z dobro voljo, vedrino in življenjskim optimi-

zmom, ki kar žarijo iz njega. V prid tej ugotovitvi naj zapišemo, da kljub častitljivi starosti še vedno natančno »bliža« balinarske krogle in je bržkone tudi najstarejši balinar v Jugoslaviji.

Med srkanjem pristnega tomajškega terana je razgrnil pred nami svojo zanimivo in pestro življenjsko zgodbo, ki se je začela pred domala devetimi desetletjem v Kostanjevici na Krasu.

Potem ko je otroštvo preživel pri teti Jožefi v Dornberku (mama mu je umrla, ko je bil star eno leto) in se je izučil zidarske obrti, jo je mahnil v Novo mesto in se za vse življenje zapisal železnici. Leta 1913 so ga v Gradcu vtaknili v vojaško suknjo in tam ga je tudi zatekla prva svetovna vojna, ki jo je pozneje prebil najprej na ruski, potem na italijanski in slednjič na francoski fronti, kjer

Prekaljen in trden značaj

so se okoli slovitega Verduna bili hudi boji znani kot »verdunska operacija«.

Skupaj z bratom Lojzetom sta se udeležila tudi bojov za našo severno mejo, kjer je brat tudi padel.

Posebno razgibano obdobje v njegovem »ajzenponarskem« življenju pomeni službovanje v Polju, kjer je bil vlakovski odpravnik in sicer tik pred drugo svetovno vojno. To pa predvsem zavoljo tega, ker je njegovo aktivistično delo pomenilo dragocen prispevek

narodnoosvobodilnemu gibanju na tem območju. Zato ni čudno, da je žolčno reagiral na spominsko slovenost, ko so v Zalogu odkrili spominsko obeležje »PARTIZANSKI PREHOD 1941-1945«, ker ga ob tej priložnosti sploh omenili niso. Kaže, da so organizatorji te proslave preprosto prezrli dejstvo, da je Jože delal po navodilih Branka Ivanuša in bil, kot pravi sam, direktno povezan z glavnim poveljstvom NOV in POS in da je ob kapitulaciji bivše

Jože Okretič

jugoslovanske vojske skril v klet precej orožja in da je za partizane odpremljal različne tovore in da je tesno sodeloval z Poldetom Mačkom-Borutom in še bi lahko naštevali.

Dvakrat si je nadel na pleča nahrbtnik in jo mahnil proti Podlipoglavu, vendar so ga obakrat zavrnil čes, da je potreben na terenu.

Na steni v njegovem stanovanju visijo štiri spomenice v spomin na padle otroke s podpisom tovariša Tita. Hči Fanika je padla

med roško ofenzivo, Danico, borko Cankarjeve brigade, so zajeli in je odpeljali v Auschwitz, kjer je umrla. Tam je umrla tudi hči Anica, medtem ko je sin Jože padel kot borec II. grupe odredov neke v besniški dolini.

Med vojno je hudo trpel tudi sam. Že leta 1941 ga je okupatorsko vojaško sodišče obsodilo na zaporno kazen. Leto kasneje so ga zaslisevali in hudo pretepali na ljubljanskem Mirju. Potem je romal v internacijo iz taborišča v taborišče in slednjič pristal v zloglasnem Dachauu.

Za svoje aktivistično delo in hudo trpljenje po taboriščih je bil odlikovan s tremi odličji, ki nam jih je s ponosom razkazal.

Ob njegovi 87-letnici rojstva mu želimo še obilo zdravnih in srečnih let!

France Fajdiga

Dokaj čudno se sliši, da iz desetih vasi pod Stolom vse do junija 1942. leta ni bilo nobenega fanta v partizanih. Nacistični veljaki so z zadovoljstvom sklepali, da so vsaj ljudje na tem območju lojalni do okupacijskih oblastí. Čeprav so partizani prihajali v vasi pod Stolom že 1941. leta, so ljudje o tem molčali. Prvi močnejši sunek je okupatorska oblast začutila, ko so v Žirovnici razbili Wehrmannschaft. To se je zgodilo 4. junija 1942. leta. tistega večera je odšlo v partizane 11 fantov s puškami, kajti vsi so bili člani Wehrmannschafta. V dogovoru s partizani so tako eni kot drugi nekajkrat ustrelili v zrak, potem pa se tovariško objeli, pomenili, oprtali vnaprej pripravljene nahrbtnike in že so skupaj hiteli proti Valvasorjevi koči. Med njimi je bil tudi 24-letni Franc Rakar-Sambo iz Zábrenice, ki mi je pred nekaj dnevi takole pripovedoval o svojih partizanskih doživetjih:

»Pred sto leti je bila pri nas doma dobro uhojena kmetija, ki pa je potem prišla na boben, ker je eden od mojih dedov preveč pil – in kot se temu reče – kmetijo zapil.

Moj oče Franc je bil kajžar in progovni delavec pri železnici, jaz pa sem se izučil za ključavničarja, potem pa sem do odhoda v partizane delal v železarni. Zaradi mojega odhoda v partizane so Nemci izgnali v taborišče v Nemčijo očeta, sestro Justino, brata Janka z ženo in triletnim sinom Jankom. Kot borec Cankarjevega bataljona sem že čez dobrih dvajset dni po odhodu v partizane sodeloval pri največji diverzantski akciji med vojno na Gorenjskem v Mostah (Pri Žirovnici), kjer smo povsem uničili železniški in cestni most.

Na jesen 1942. leta sem partizani na Jelovici v Janušovi četi; Januš je bil namreč komandir čete, njegovo pravo ime pa mi ni znano. Iz te čete je nastal Škofjeloški bataljon Gorenjskega odreda.

Avgusta 1943. leta sem tri dni doživljal težke trenutke na Žirovskem vrhu. Po preboju iz obroča smo krenili čez progo Ljubljana–Postojna in nadaljevali pot proti Krimu, kjer smo se srečali z Gradnikovo brigado. Na Krimu smo ostali do konca avgusta.

S Krima smo se spustili v sotesko Iške, kjer smo iz tamkajšnje partizanske bolnišnice prevzeli težje ranjence in jih prenesli čez Mokro, Travno goro in železniško progo Ribnica–Kočevje v Kočevski Rog. V Gorenjih Sušicah nas je obiskal komandant glavnega štaba Franc Rozman-Stane. Sledila je kapitulacija Italije in začeli smo razoroževati Italijane. Pa ni šlo povsod gladko. Iz Kočevja se je proti Ribnici umikala kolona, v kateri so bili italijanski vojaki, njihovi sodelavci, belogardisti z družinami in druga drhal. Bili smo na položajih pri Dolenji vasi pri Ribnici. Šele po ostrem boju so se Italijani in belogardisti vdali. Zaplenili smo veliko orožja, med drugim več topov, streliva za puške in mitraljeze in granat.

Po zmagi pri Dolenji vasi smo odšli v Kočevje, kjer se nam je priključilo veliko novih borcev; prej nas je bilo okoli tristo, zdaj pa že kar tisoč. 12. septembra 1943. leta smo na ukaz hiteli proti Velikim Laščam. Zvečer smo že obkolili turjaški grad. Boji so trajali več dni. V grajske line smo streljali s topovi, ki smo jih zaplenili Italija-

Franc Rakar-Sambo

nom. Končno smo jurišali in belogardisti so klonili. Ujeli smo 695 belogardistov, med katerimi je bilo 26 duhovnikov in bogoslovcev, idejnih voditeljev belogardizma na Dolenjskem in Notranjskem.

Dobro oboroženi smo se vrnili nazaj na Gorenjsko, kjer se po kapitulaciji Italije ni ničesar spremenilo. Nemške postojanke so bile še vedno tam, kjer so bile pred našim odhodom na Dolenjsko. Pa smo Prešernovci s pogumom, razumom, veščino in orožjem začeli spreminjati razpored sovražnih postojank. Ob bivši italijansko-nemški meji je bilo več manjših nemških postojank in operativni štab za Zahodno Slovenijo je sklenil, da jih bo razredčil. Prešernova brigada je najprej napadla nemško postojanko v Davču, ki je bila v župnišču blizu cerkve in v kateri je bilo šestdeset članov posadke. Po napadu, ki ni uspel, smo se umaknili v nekdanje italijanske vojašnice na Črnem vrhu. Čez nekaj dni nam je uspelo pregnati Nemce iz Davča in Leskovic, nato smo napadli postojanko v Zgornji Sorici in Javorjih. Nemci so morali zapustiti svoje postojanke tudi v Zireh, Trebiji in Sovodnju v Selški dolini.

Bolezen me položi na beton

Za časa teh bojev sem hudo zbolel. Kuhala me je vročica kot še nikdar dotlej. Ležal sem na betonu v bivši obmejni italijanski vojašnici na Črnem vrhu blizu Blegoša. Soborci so narezali smrekove vejice in jih raztresli po betonu, čezenj položili odejo in to je bilo moje ležišče. Name so nametali svoje odeje in plašče, ker me je mrazilo. Vsi borci brigade so bili v skrbih zame in so mi skušali pomagati. Občutek, da nisem odveč in pozabljen, me je grel pri srcu. To je bila tovarišija, za katero je bil vsak pripravljen dati življenje.

Z ranjenci v »Franjo«

V tistih dneh je v Cerknem začela delovati partizanska bolnišnica. Bila je v središču mesta, bolj na tisti strani, kjer vodi cesta v Zakriž. V tej bolnišnici so bile postelje kot v pravi bolnišnici, bolnike pa sta zdravila študent medicine Brane Stangel iz Radovljice in italijanski zdravnik, ki smo mu pravili Bradač, ker je bila njegova gosta brada pravi pragozd na obrazu. V to bolnišnico so me pripeljali s Črnega vrha, ko pa sem se pozdravil, sem ostal pri bolnišnici kot član pomožnega osebja.

Bolničar Franc Rakar-Sambo pravi

Mehanizem bolnišnice »Franje« je deloval kot najboljša ura

Zadnje dni januarja ali prve dni februarja 1944. leta smo z avtomobilom iz Zakriža do Novakov pripeljali več ranjencev. Že pri prvi hiši v Novakih, pri gostilničarju Metodu, smo vsem ranjencem zavezali oči in jih s tovrnjaka preložili na vozove z volovsko vprego. Vsak voz je spremljal eden od osebja bolnišnice »Franje«. Tako sem prvič z ranjenci prišel v to danes vsem poznano partizansko bolnišnico. Vsi, ki smo takrat nosili ranjence na nosilih v »Franjo«, smo ostali v njej na raznih dolžnostih. Takrat sta bili zgrajeni dve baraki, potem pa smo gradili še nove objekte. Bolnišnica je imela zunaj še dva oddelka, v katerih so se zdravili ranjenci in bolniki, katerih življenje zaradi bolezni ali zadobljene rane ni bilo v nevarnosti. Eden takih oddelkov je bil v Močilarjevem mlinu v Novakih, vodil ga je

jim pošiljali več, kot so lahko porabili oziroma pojedli, smo nekaj tistega »viška« dobili tudi mi. V »Franji« sem opravljal razna dela: bil sem pomočnik kuharja, nosilec ranjencev in materiala, po potrebi pa tudi stražar.

Znano je, da je vsaka partizanska bolnišnica imela svojo javko; to je bil kraj, do koder so ranjence prinesle ali prepeljale vojaške enote. Na javki so ranjence prevzeli bolničarji bolnišnice. Vsem, tudi oficirjem, so zavezali oči. Za javke, ki so bile velika tajna, so vedeli le višji vojaški in politični voditelji. Do bolnišnice ni smela voditi nobena sled oziroma sledi je bilo treba zabrisati. Promet med javko in bolnišnico se je odvijal samo ponoči.

Do bolnišnice »Franje« je vodila le ena pot in to v začetku po vodi, potem pa po

v sotesko Pasice proti centralnemu oddelku bolnišnice. Nemci so že zasedli prvi obrambni bunker, v katerem takrat ni bilo stražarja. Čim pa so stražarji bolnišnice iz sosednjega bunkerja začeli streljati, so se Nemci znašli v peklu. Bili so med samimi skalami, nikamor niso videli, zrl so le lahko v gole pečine in nebo, po ozki grapi pa se je med skalovjem penil hudournik s svojimi tolmoni. Strelji so med skalovjem grozno odmevali, poki so se odbijali od pečin in vsak strel se je z odmevi večkrat slišal, tako da se ob tem bobnenju Nemci niso znašli, sploh niso mogli ugotoviti, od kod prihajajo strelji. Začeli so se hitro umikati, s seboj pa so morali nositi še pet mrtvih, ki so jih pokosili partizanski strelji.

No, pozneje smo ugotovili, da Nemci sploh niso vedeli, da je v tisti grapi, ki ji pravijo

li v naš oddelek v Davču, naslednjega dne pa še del ne-gibljivih, katere smo v Davču peljali z vozovi. V spremstvu te skupine sem bil tudi jaz.

V Davču smo le po naključju odkrili izdajalca, ki je odkril našo bolnico. Komisar oddelka bolnišnice je bližnjega kmeta vprašal, če so kje v bližini partizani. Ker pa je bil napravljen v uniformo italijanskega oficirja, je kmet zmotno menil, da se pogovarja z domobranskim oficirjem, zato mu je zašepetal, da ve, kje je partizanska bolnica. Komisar ga je prosil, naj mu jo pokaže, kar je slednji tudi storil. Ne bi vedel točno povedati, kaj je bilo s tistim kmetom, toda mi smo se umaknili na Prtovč (če dogodek nisem povsem točno opisal, prosim komisarja in druge priče, naj me dopolnijo).

Z vozovi v svobodo

Na Prtovču so me imenovali za politdelegata tega oddelka bolnice »Franje«, komandir pa je bil Bogo. Ranjence je negovala samo ena bolničarka, občasno pa so prišli tudi zdravniki.

Med neko hajko smo se z ranjenci skrili v Podlonku. Bili smo v prostoru pod žago, kamor med žaganjem lesa pada žaganje, Nemci pa so hodili nad nami. Še večkrat smo se selili iz kraja v kraj, iz ene v drugo kočjo ali barako. Oddelek smo razdelili na gibljive in negibljive ranjence. Nad Prtovčem smo bili v baraki, ki so jo že prej zgradili in uporabljali kurirji ali tamkajšnji terenci.

V zadnji nemški ofenzivi marca 1945. leta so nas odkrili. V strelcih so sledili našemu kurirju, ki se je umikal proti koči, v kateri smo bili. Stal sem poleg stražarja, ko sva zagledala Nemce. Stražar je ustrelil in s tem opozoril na nevarnost. Nemci so ubili eno ranjenko, eden pa se jim je sam javil, ker zaradi vodenice ni mogel bežati.

Na Jelovici nad vasjo Prtovč smo si po ofenzivi zgradili novo barako, toda kmalu je prišla svoboda. Po stari vojaški cesti so kmetje vse ranjence odpeljali z vozovi v Škofjo Loko, od tam pa v razne bolnišnice.

Svoboda, zlata svoboda, smo govorili in se radostno spogledovali, ko smo se bližali Škofji Loki, ko pa je v mestu sledilo slovo, nas je stisnilo pri srcu in v vsakem je telo vprašanje: Tovariši, se bomo še kdaj videli v svobodi. Drugi glas pa je tiho trkal na srce in šepetal, potihoma, potem pa vse glasneje: Seveda tovariši, zakaj pa se ne bi, saj ta svoboda je svoboda vsega človeštva in kot smo se enotno zanj borili, tako se bomo odslej enotno borili za mir in na tem frontnem položaju se bomo spet srečevali.

Jože Vidic

Bolnica »Franja«

bolničar Gašper z Jamnika, drugi pa v Davču, se pravi onkraj hriba, že čez bivšo italijansko-jugoslovansko mejo.

Mehanizem bolnišnice je po urejenosti in natančnosti zgovovinsko poučen

Hrano smo kuhali trikrat na dan. Nekaj hrane smo dobivali tudi od zaveznikov, vendar ne vem po kakšni zvezi. Dobro se spominjam, da smo imeli v kuhinji riževo moko, za katero dotlej še nikdar nisem slišal, kaj da bi jo šele jedel. Menda so zavezniki s padali spuščali hrano in razne potrebščine za svojo vojaško misijo, ki je bila pri štabu 9. korpusa, ker pa so

premikajočih se brveh oziroma stopnicah. Z obeh strani barak se dvigajo 400 do 500 metrov navpične stene. Večkrat smo morali prečkati hudournik, da smo prišli do barak. Na visoki skali v grapi je bila stalna opazovalnica, vrh hriba z obeh strani zaminitran. Nasploh je bilo za varnost dobro poskrbljeno in to skrb smo morali negovati ne samo vsak dan, temveč sleherni minuto.

Ko se je 17. aprila 1944. leta začela nemška ofenziva na Cerkjansko in so brigade umaknile proti Čepovanu, je bilo v vseh treh oddelkih bolnišnice »Franje« okoli 100 pacientov. Takrat so Nemci odkrili oddelke te bolnišnice v Novakih, ubili bolničarja Gašperja in dva ranjenca, drugi so se rešili.

Nemci so se umaknili, 25. aprila pa je iz Sorice čez Davčo ponovno prišla močnejša skupina Nemcev in se začela spuščati navzdol po pobočju

Pasica, bolnica, temveč so menili, da so skladišča in so hoteli na cenen način priti do plena. Toda takrat tega nismo vedeli in so nam bili vsem živci napeti kot strune na kitari, toda to pribijem za zgodovino: Mehanizem bolnišnice je deloval kot najboljša ura. Mitralješke skupine so zasedle vse bunkerje in se pripravile na boj, mi pa smo poskrili ranjence in osebje v naravno votlino v steni pečine tik nad barakami, ki je bila v te svrhe že vnaprej pripravljena in se sploh ni videla. V votlini smo imeli za teden dni hrane in vode. Lesena vrata, ki so zapirala vhod v votlino, smo zamaskirali z mahom. Nemci so se umaknili, mi pa smo zvečer spravili ranjence ven iz votline in nato iz grape. Negibljive ranjence smo z vozovi odpeljali v bunker blizu glavne ceste pri Cerknem, v katerem je bila nekoč tiskarna. 17 ranjencev, ki so lahko hodili, smo posla-

Partizanski na Ključu

Letos prvega julija smo se dolomitski mestu delovanja prvih enot Dolomitskega in druge jubileje ter dan borca z odprtjem

»Ta dom je postavljen v spomin borca Na tem mestu so dolomitski partizani 1942.

Nedaleč od tod je bil 1. julija 1942 odreda. Na tem grebenu Ključa se je 2. boril proti 2500 Italijanom in belogardist 1943.

Tu na Ključu je bilo taborišče dolomitskega 1943.«

Skromen napis na plošči seveda ne more Ključu in v njegovi neposredni okolici.

navzočimi prevladujejo borci prvega Dolomitskega odreda. Še posebno številni so borci iz leta 1941 in 1942. Naj jih nekaj omenimo:

Ob bivšem komandantu odreda, Radu Pehačku, gre v koloni Roman Potočnik, bivši namestnik komisarja odreda, Rudolf Hribernik-Svarun, komandant prvega bataljona in poznejši komandant odreda, odredni intendant Andrej Babnik, komisar drugega bataljona Franc Trček-Ovsov, Milan Zabukovec Miloš, znani mitraljezec, Rudi Jančar, radio zveze, Ante Jukić-Mato, komandir čete, Stane Vrhovec, Malči Kerševan in Franček Štrekelj-Krepki, vsi borci enote, ki se je 7. maja 1942 bojevala na Ključu, Janko Mehle, komisar čete, Jože Vidrih, član tehnike, Metka Pehaček, Marija Zihertl-Ančka, Polonca Kovač, Lado Lapajne, Alfonz Vrhovec, Jože Simšič-Jelen, borka Dora iz Gradove čete, Vera Potočnik, Franc Dolenc-Peter, predsednik odbora DO, Jelka Kos, Ivan Končan, Milka Kovič-Minka, Bogatajeva-Mihec, borka Gadove čete, Erika, Albin in Vinko Kucler, Anton Marenče, Franc Anžin-Silvo, Franc Ogrin-Luka, zastavonoša prvega bataljona, Janko Janša, Ludvik Smrekar, Karel Leskovec, Ludvik Artač, Jaka Sedej, Andrej Petelin, Cveto Novak, Ivan Srše-Sovjet, Franc Srše-Zeno, Ivan Skodlar, Slavka Poppit, Jože Vinter... Ob bivših partizanih se nizajo tudi obrazi domačih aktivistov, Meri Rihar, sestra komandanta odreda Radovana, Viktor Zadnikar in Vinko Hudnik, borca

narodne zaščite, ki je v Zirovnikovem *grabnu* izbojevala blestečo zmago, Košir-Galč in Franci Ciuha, terenska delavca in drugi.

Vsi hite na zbor skupnosti borcev Dolomitskega odreda.

Zgodovino je treba dopolnjevati

Zbrani v krogu stoje poslušamo besede predsednika odbora Dolomitskega odreda Franca Dolenca-Petra. Pove, da se moramo borci čvrsteje povezati in sprejeti pravilnik dela. Morali bi se večkrat shajati in oživljati spomine na preteklost. Pa ne samo to. Vrednote NOB je potrebno posredovati mladi generaciji v pisani in ustni obliki. Imamo že poimenovane šole in druge institucije po enotah Dolomitskega odreda, tudi odred teritorialne obrambe, a vse to ni dovolj. Nenehno je treba prenašati vrednote naše revolucije in jih praktično uresničevati v vsakdanjem življenju. Še posebej je potrebno koristiti izkušnje v vseljudskem odporu.

Poleg knjige »Dolomiti v NOB«, ki jo je zelo dobro napisal generalpolkovnik Rudolf Hribernik-Svarun, je treba zgodovino v podrobnostih še dopolnjevati. Ustrezno je treba zapisovati zgodovinske resnice.

Enourni sestanek ob »tabornem ognju« je končan s sprejetjem programa in z izvolitvijo novega odbora, v katerem sta dva komandanta odreda, generala Pehaček in Svarun.

Odhajamo na zbornični

jenje, še zlasti partizanskega vodstva. Odkriti bunkerji pri Gavgarju, Kelnaču in drugje to domnevo potrjujejo. Tedaj je Dolomitski odred doživel najtežji udarec.

Vse to se je odvijalo v neposredni bližini očaka Ključa, ki je tudi pozneje, vse do kapitulacije Italije dajal zavetje manjšim aktivističnim in kurirskim skupinam, ki so delovale še potem, ko se je v maju 1943 razformiral prvi Dolomitski odred. Pozneje sta bila oblikovana še drugi in tretji Dolomitski odred, ki pa operativno nikoli nista mogla obvladati osrčje Dolomitov, kajti domobranska mreža se je ponovno okrepila in obvladovala vse ključne postojanke. Tedaj so bili boji v znatni meri otežkočeni in taktično prilagojeni akcijam iznenadenja. Partizanom zvesti terenci so doživljali močne pritiske in teror, toda vztrajali so do konca.

Na Ključu oživijo dogodki

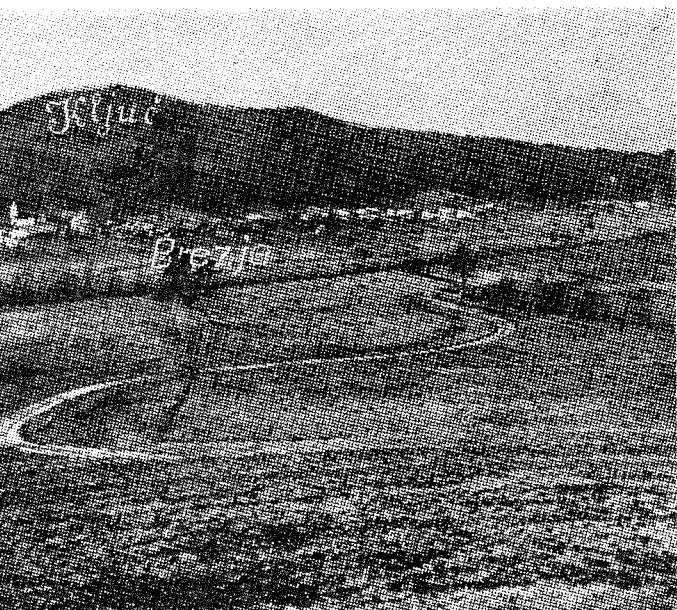
Iz Brezja navkreber se pomika množica ljudi in se vzpenja proti vrhu Ključa. Sem od Dvora, Babne gore in Hrušvega so si nekateri izbrali daljšo, a položnejšo pot. Zelo pestra je sestava. Starejši, pretežno borci, aktivisti in terenci, mlajši, med njimi šolarji, mladina in člani teritorialne obrambne enote, ki nosi naslov Dolomitskega odreda in ohranja njegove tradicije.

Druga skupina naših tovarišev je najbrž še tam ali pa že morda pešači nekje za našimi sledovi. Teden dni smo potrebovali za pot iz Podlipoglav v Dolomite, čeprav zračna črta ni daljša od 15 km. Toda vmes je Ljubljana, ograjena in napolnjena s sovražniki.

Partizani so nas popeljali mimo Babne gore in skozi Hrušve do Gradašnice, takoj za njo pa v strmi hrib Ravnik. Vrh Ravnika je v majhni kotanji taboril Dolomitski odred. Matija je bil tu. Vse je opravil in se po svoji navadi o vsem na lastne oči natančno prepričal. Še to noč smo prenočili v zemljankah, ki so jih pripravili za zimo (Te na Ravniku, kot one na pogorju Ključa, so Italijani in belogardisti razrušili v decembrski ofenzivi 1942 – op. p.), naslednje jutro pa smo pod Matijevim vodstvom odrinili v naš nov dom pod Toškim čelom.

Seveda borci tedaj nismo vedeli, da se osrednje partizansko vodstvo z Edvardom Kardeljem na čelu ubada z zelo delikatnimi problemi lastnega utrjevanja in enotnega delovanja, ki je bilo potem izraženo v znani Dolomitski izjavi. Nismo vedeli, da gre za operativno področje slovenskih partizanov, ki ga je hotel član vrhovnega štaba Arsa Jovanović prenesti na Hrvaško, češ da Slovenija zaradi goste komunikacijske mreže v korist okupatorja, nima pravih po-

Prek Ključa je poleti in v jeseni 1942 prihajalo v Dolomite osrednje partizansko vodstvo in se naselilo v bunkerjih po Rav-

Ključ z vasjo Brezje v ospredju

niku, na Osredku, v Gavgarjevi hiši pod njim, pri Gabrju, pri Krašcu, na Babni gori in drugje. Töne Fajfar se prihoda v Dolomite med drugim spominja:

»Premišljevali smo že, da bi bilo lepo ostati kar tu na Ključu, ko je popoldne tretjega dne prišla po nas partizanska patrolja, da nas povede k odredu.

Na drugi strani Ključa se nam je odprl prelep pogled na Polhograjsko dolino. V kotu pod Grnado so se belile nakopičene hiše Polhovskega dolina. Tam je bila močna okupatorska postojanka. Na desno stran smo videli do Ljubljane, tam zadaj pa so ležali lipoglavski hribi.

gojev za odpor in bojevanje. Vse to se je dogajalo v času, ko je bil porast bele garde v kulminaciji, ki je čez ozemlje Dolomitov do Hotedršice razpredla okoli dvajset utrjenih postojank.

Sovražniki so pozimi 1942/43 v Dolomitih začutili navzočnost osrednjega partizanskega vodstva in naperili obe ofenzivi, v decembru 1942 in v marcu 1943, da bi ga uničili, skupaj s svojimi enotami. Velika moč, ki so jo družno pokazali vsi trije napadalci Italijani, belogardisti in Nemci v marčni ofenzivi 1943 v Belški grapi, še prej na Toškem čelu in v Bezenici, jasno kaže, da jim je šlo za uni-

Z domačini se družijo njihovi nekdanji gosti, borci z zaledjem, enovitost partizanskega bojevanja.

Ključ je oživel. Vsem je ponovno nudil gostoljubje. V zavetju stoletnih bukev nas rahlo boža hladna poletna sapa, ozračje je prepreženo z nizko oblačnostjo, skozi katero sonce ne more pokazati svoje moči. Med skoraj tisoč udeleženci, med njimi okoli tristo borci, pa je vzniknilo tovarštvo in toplota je naseljevala njihova srca.

Počasi se pomikamo po strmini in oživljamo spomine. Na boje na Korenem v mrzli zimski noči 1942/43, ko smo v cerkvi napadali belogardiste.

idom

ki borci in aktivisti zbrali na Ključu, na
ga odreda, da počastimo 60-letnico partije
m partizanskega doma in plošče na njem:

cem in aktivistom Dolomitskega odreda.
vodili svoj prvi veliki boj z Italijani 7. V.

ustanovljen prvi bataljon Dolomitskega
2. bataljon Dolomitskega odreda uspešno
istom 18. XII. 1942 in ponovno 12. aprila

tskih partizanov od marca 1942 do marca

ne opisati vse, kar se je tedaj dogajalo na

prostor, kjer se odvija
glavnostni in kulturni del.
Misli pa še vedno uhajajo
v čas izpred 37 let, pogo-
varjamo se o veliki bitki
na Ključu.

Okoli 2500 italijanskih

vojakov je v noči od 6. na
7. maj 1942 krenilo na po-
hod, kjer je bilo osrednje
partizansko taborišče. Ob
peti uri zjutraj so imeli
okoli Ključa že sklenjen
obroč. Ko so partizani za-

čutili italijanske obkolje-
valne enote, so imeli na-
men, da se prebijejo iz
obroča. Prvi in tretji četi
je to uspelo (eno izmed
teh je vodil Ante Jukić-
Mato), druga četa, ki je
štel 28 borcev pa je bila
obkoljena in je doživela
težak spopad. Imela je le
dva mitraljeza, a sprejela
je neenak boj proti moč-
nejšemu sovražniku. Sr-
dita bitka je odločala o
življenju ali smrti. Skoraj
do večera so borci odbija-
li večkratne napade ob
uporabi topov in mino-
metov. Potem so se borci
organizirano in brez iz-
gub umaknili. Preboj je
bil izveden zaradi taktič-
ne napake italijanske ko-
mande, ki je sklenjen
obroč razmaknila, da top-
ništvo ne bi uničevalo
lastnega vojaštva. Strelja-
nje na Ključu je vzdrami-
lo celotno dolomitsko ob-
močje, zlasti še narodno
vaško zaščito, ki je čakala
na svoj trenutek. Še prej
pa prislunimo prvobor-
cu iz Stranske vasi.

Franc Štrekelj-Krepki
je kot domačin in kot bo-
rec za vselej povezan z
zgodovino Dolomitskega
odreda že od prvih tre-
nutkov njegovega obstoja
in še prej. Je eden izmed
borcev legendarnega boja
na Ključu 7. maja 1942,
kjer je bil težko ranjen.
Vidimo ga med množico
partizanov, a kmalu se
umakne na njegov dom v
Stransko vas. Zato smo
pobrskali po njegovi knji-
gi »Partizan«, kjer opisu-
je napete trenutke velike-
ga boja na Ključu. Nava-
jamo nekaj iz celote iztr-
ganih občutkov:

... V hipu smo se znašli
v ognju kakih deset ali še
več mitraljezov in naj-
manj petdesetih pušk.
Vmes so treskale ročne
granate tako na gosto, da
se je na pol ozelenelo gr-
movje kar pripogibalo. Z
dreves pa se je na gosto
usipalo polomljeno in
okleščeno vejevje. Poka-
lo je, da se ni ločil strel od
strele, eksplozija od eks-
plozije. Krogle in drobci
granat pa so sikali okoli
nas, da je kar šumelo.

Začuda, nihče od nas ni
bil zadet!... Komandir
Martin (Jože Kerševan
op. p.) nas je v skladu z
vojaškimi pravili razpore-
dil po grebenu tako, da je
namestil oba mitraljeza
na najvišji točki... Med
nami je vladalo odlično
borbeno razpoloženje...
Vse sovražne napade smo
zavrnili... Morala na naši
strani je bila na višku...
Bitka je trajala skoraj do
večera... Tedaj je padla
tik za menoj tretja mina
in se razpočila. V tem tre-
nutku mi je udaril v nos
hud smrad po dimu in ož-
gani zemlji. Takoj zatem
sem začutil hude boleči-
ne v obeh nogah, v desni
roki in glavi... Jasno mi
je bilo, da sem jo pošteno
skupil in da sem »pobral«
domala vse drobce mi-
ne... Obveze na nogah so
bile v hipu skoz in skoz
prepojene s krvjo. Stra-
hovito sem trpel in se zvi-
jal od bolečin... Borci so
me zavlekli v najbližjo
kotanjo in me na debelo
pokrili s listjem... Tudi
Italijani so se kmalu za-
tem začeli umikati...

Nastala je popolna tiši-
na... Ostal sem čisto sam
pod debelo plastjo suhe-
ga listja... Bolečine so bi-
le čedalje hujše...

Bilo je v nedeljo 10. ma-
ja, nekako med sedmo in
osmo uro... Narahlo je
začelo rosi. Zaradi bole-
čin sem se še vedno zvi-
jal... Nenadoma sem za-
slišal, da se mi približuje
večja skupina ljudi...
Pred vojniki, razvrščenimi
v gosjem redu, je stopal
njihov elegantni oficir ko-
maj kakšnih deset do pet-
najst metrov nad me-
noj... Zadržal sem dih...
V trenutku sem pozabil
na svoje bolečine in gle-
dal sovražnike z
mržnjo... Tik ob meni je
rasla srednje debela bu-
kev. Z muko sem dvignil
in okrenil glavo k njej in
pritisnil svoje do kraja iz-
sušene in razpokane ust-
nice k deblu ter lovil kap-
ljice...

Potekel je že tretji dan,
kar sem bil ranjen in za-
krit z listjem, tovarišev pa
še vedno ni bilo...

Nad bolečinami, sla-
bstjo in nemočjo zaradi
razmesarjenih nog je
zmagala volja do življe-
nja... Stran, samo stran
od tod... Poleg sebe sem
zagledal precej debelo su-
ho vejo... Oprl sem se na
njo in se počasi vzdignil,
a ni šlo... Odvrgel sem
vejo in se začel premikati
po tleh s komolci... Vle-
kel sem se po trebuhu in
se privlekel do studen-
ca... Hlastno sem se na-
pil... Volja do življenja
ali odpor pred smrtjo sta
mi pomagala, da sem se

zavlekel do konca gra-
pe... Pred menoj se je od-
prla dolina potoka Beze-
nice... Tu bom torej umrl
sem pomislil... Kaj, lju-
dje?... Kdo so?... Reši-
tev prihaja! Ali prav vi-
dim?... Rešitev v zadnji
minuti, po treh neskonč-
no dolgih dneh in nočeh!
Tovariši niso pozabili
name!...

Rešen je bil Franček
Štrekelj-Krepki, ko je že
mislil, da bo Ključ njegov
grob...

Po dolgih tednih zdrav-
ljenja se je Krepki vrnil
zopet v operativne enote.
Ob koncu je bil Kidričev
spremljevalec.

Bitka na Ključu ne bi
bila popolna, če jo ne bi
povezovali s sijajno zma-
go narodne zaščite vasi
Hruševga, Gabrja, Šuji-
ce, Stranske vasi, Babne
gore, Dvora in Hrstenic,
ki je istega dne proti ve-
čer prestregla italijan-
sko vojsko, ko se je na
kamionih vračala v Ljub-
ljano. Eden izmed preži-
velih zaščitnikov Vinko
Hudnik iz Šujice pove:

»Sedmega maja 1942
popoldne je prišel k nam
na dom poveljnik vaše
zaščite našega okoliša
Franc Rihar-Radovan in
mi povedal, da bomo na-
padli umikajoče Italijane.
Z naglico smo nato na za-
pravljen nakladali
orožje in strelivo ter vse
skupaj prekrili s travo.
Voziček je konj odpeljal
mimo Mrvca in Sela pod
dobrovskim hribom proti
Hruševu, kjer je bilo
zborna mesto. Tam se je v
zelo kratkem času zbralo
okrog trideset zaščitni-
kov. Narodna zaščita je
bila organizirana po načelu
partizanske vojske in
porazdeljena po vodih in
četah. Bila je tudi zaprise-
žena. Pod Hruševim smo
zasedli položaj Gradišče
in na oni strani Gradašči-
ce v Zirovnikovem grab-
nu najbolj primerne polo-
žaje nekaj deset metrov
nad cesto v smeri Belega.
Zasede so bile odlično
razporejene in čakali smo
na udar. Kmalu je pribi-
nel sem od Dvora moto-
rist, ki bi ga morali kot
predhodnika spustiti na-
prej. Toda nekdo se je
prenagil in udaril po
njem. Potem je zaregljalo
iz vsega orožja na kamio-
ne, ki so sledili. Italijani
so bili presenečeni in v
paničnem begu so iskali
dobrega kritja in se sku-
šali povzpeti na višje toč-
ke. Eni so se stiskali med
kolesje kaminov in se
brani. Večja italijanska
skupina se je splazila na
hrib hruševske cerkve in
od tam tolkla po dolino.
Italijani so prvi dan dajali
le pasiven odpor, kajti bi-
li so povsem razbiti. Za-
ščitniki smo onesposobili
sedem kaminov, dva mo-
torja in limuzino. V njej je
bil ubit italijanski pod-
polkovnik. Drugi dan so
prišli sovražniku v po-
moč minometalci, topovi
in tanki, ki so reševali ka-
mione. Uspeh zaščitni-
kov ob napadu bi bil še
večji, če bi imeli bombe, s
katerimi bi pregnali voja-
ke izpod kamionov. Po
italijanskih navedbah je
bilo ob spopadu 36
mrtvih, 68 ranjenih in 14

pogrešanih. Zaščitniki
smo imeli same enega
težko ranjenega, Jarčeve-
ga Franceta iz kota nad
Gabrjem, ki je nekaj dni
zatem umrl.»

Tako je imela italijan-
ska vojska s tistimi padli-
mi na Ključu (podatki ni-
so znani) največje izgube
v ljudeh in materialu v
vseh zgodovini prvega
Dolomitskega odreda.
Zlasti zaščitniki so se te-
meljito maščevali nad
vračajočimi se sovražni-
kovimi vojniki. Pa tudi
okupator se je maščeval.
V nedeljo 10. maja 1942 je
odbral in postrelil v Dole-
nji vasi dvanajst talcev,
ne da bi se dodobra pre-
pričal ali so v napadu so-
delovali ali ne.

Mnogo, še mnogo več
bi se dalo zapisati o po-
gorju Ključa in njegovi
okolici in o ljudeh, ki so
toda delovali...

★

Skozi gost bukov gozd
se prebija besede slavnost-
nega govornika, pr-
voborca in borca legen-
darne bitke na Ključu,
Staneta Vrhovca:

»Ko danes odpiramo
partizanski dom na Klju-
ču in odkrivamo ploščo
na tem domu ter vse sku-
paj posvečamo kot nepo-
zabni spomin borcem in
aktivistom Dolomitov,
imamo s tem domom do-
kaz več o velikem času
zgodovinske borbe slo-
venskega in vseh jugoslo-
vanskih narodov za našo
nacionalno in socialno
osvoboditev.»

In še besede Franceta
Popita, nekdanjega dolo-
mitskega aktivista in ko-
misarja III. operativne zo-
ne, ko je odprl partizan-
ski dom in odkril ploščo
na njem:

»Imel sem prijetno
dolžnost, da sem odkril
spominsko ploščo, ki
spominja na čase, ko so
partizani in aktivisti tu v
Dolomitih začeli nara-
dnoosvobodilni boj. Naj
bo ta plošča pomnik tudi
vsem tistim mnogim, do-
brim ljudem, ki so v teh
krajih pomagali v nara-
dnoosvobodilnem boju,
naj bo to spomenik in
opomnik vsem mladim in
bodočim generacijam na
čase, ko so se ljudje orga-
nizirali v narodnoosvobo-
dilni fronti in narodni za-
ščiti, ko so se skupno z
ramo ob rami zoperstavili
okupatorju.

Ne gre le za obujanje
dogodkov, pred očmi mo-
ramo imeti ohranjenje na-
rodnega ponosa, da če bi
kdaj prišel slovenski na-
rod v situacijo, da se bo ta
in bodoča generacija upra-
la prežeta s tistim in ta-
kim ponosom, kot so ga
imeli njihovi predniki,
partizani, aktivisti, borci
za pravice delavstva, za
osvobajanje in hotenja po
pravičnejšem in bolj-
šem.»

Tone Kebe

Viri: Rudolf Hribnik-
Svarun: Dolomiti v NOB
Franc Štrekelj-Krepki:
Partizan
Vinko Hudnik: Ustni vir
Lastne ugotovitve in
magnetofonski zapisi

Iz letošnje slovesnosti na Ključu

Z 9. srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije
»Bratstvo in enotnost« v SR Makedoniji

Med in mleko Antigonije

Spet smo doma in ostajajo nam nepozabni spomini. Končano je 9. tradicionalno srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije, ki ne nosi zaman imena »bratstvo in enotnost«. Kakor že osem minulih let se je tudi letos zbralo okrog 1400 rezervnih vojaških starešin v gosteh v republiki gostiteljici, tokrat v SR Makedoniji, ter se seznanilo z nekaj tisoči domačih rezervnih vojaških starešin. Lani v SR Sloveniji, predlanskim v SR Bosni in Hercegovini...

Slovenska delegacija rezervnih vojaških starešin – vmes tudi nekaj tovarišic! – je bila velika za dve letali DC-9. V goste so jo vzele organizacije ZRVS in družbenopolitične organizacije makedonskih občin Kočani, Berovo in Vinica, Gazibaba v Skopju, Hrušovo in Hisar ter Struga

in Negotino. Zadnji dan srečanja, na dan borca, so se vsi udeleženci zbrali na osrednji makedonski proslavi 4. julija v Štipu.

Pričakuje nas Negotino, starodavna Antigonija. Človek se počuti neko nenavadno, ko sredi na videz puščobne pokrajine stopa med izkopanimi Stobija, kjer je leta 197 pred našim štetjem Filip V., kralj Makedonije, premagal Dardance. Toda kraj ni samo mrtve spomenik davne preteklosti; tu se začneja občina Negotino in tu nas pričakajo dekleta z nageljni, življenje današnjega časa.

Pri srcu nam je toplo. Utrujenost, ki nam je ostala po zapoznelem nočnem potovanju z letalom in po borih uricah počitka v Skopju, izpuhčeva iz nas. Sprejem, ki nam ga pripravijo negotinski rezervni starešine, nas postavlja v središče

pozornosti – vse je posvečeno nam, osemindvajsetim Slovencem, rezervnim starešinam, vsa pozornost, vsa njihova dejanja, vsa skrb. Zdaj smo njihovi gostje, a biti gost Makedoncev...

Naravnost kopljemo se v njihovem gostoljubju. Vodilni može iz občinske organizacije ZRVS so nenehno z nami in ko se nam zvečer pridruži še predsednik občinske skupščine, postane vse do Štipa, do konca proslave dneva borca, tako rekoč naš vodnik. Županske dolžnosti je za dva dni odložil in bil z nami do odhoda domov.

Če bi me danes kdo sicer vprašal, kakšno mesto je Negotino, mu pravzaprav niti ne bi mogel odgovoriti. Videl sem ga samo iz avtobusa, ko smo se dvakrat peljali skozenj v kaka dva kilometra oddaljen hotel in

ko smo odhajali iz hotela. Program je bil izpolnjen od zgodnjega zajtrka do pozne večerje. Zato pa

lahko več povem o Negotinu kot občini!

A kaj bi o mestu! Z mesti je enako kot pri nas: vidiš enega, pa si jih pravzaprav videl deset. Osrednja dolga ulica, trgovine in slaščičarne in korzo pozno v noč. Kavarnice, čevapčičarnice.

Občina Negotino šteje okrog 20.000 »duš«, kot pravijo Makedonci, ter pokriva 757 kvadratnih kilometrov »Tikvešije«. Voziš se uro, voziš se dve uri, pa povsod, kamor ti seže pogled, sami vinogradi, nepregledna polja sončnic, planjave lubenic, breskovi nasadi. Vinogradov – prek 5000 hektarjev. Sončnih dni v letu – tudi do 300. Grozdje je sladko, vino močno in z malo kisline. Kakor

nalasč za ljubljanski »Slovin«, da z njim pomeša slovenska šibkejša, zato pa kislejša vina, pravijo v negotinskem agrokombinatu »Povardarje«. Deset tisoč hektarov rodni površini redno namakajo z namekalnimi sistemi in dajejo kulturam potrebno vodo. Namakalne cevi se vlečejo v nedogled med vrstami trte. »Povardarje« pridelava na leto 8000 ton visoko kakovostnega namiznega grozdja ter 8000 ton grozdja za vino – za belan, kratošijo, smederevko, teran, žilavko, ter za »kačjo slino« – grapo, anasonko in vinjak. V vinski kleti dozoreva vinjak v hrastovih sodih, prislonejenih ob najbolj »prisojen« zid ene od proizvodnih hal.

Zanimivo potovanje v struško občino

Po prisrčnem sprejemu v Skopju in ogledu glavnega mesta te naše najjužnejše bratske republike je skupina, ki je bila namenjena v goste k rezervnim starešinam iz občine Struga, kar kmalu krenila na pot, saj je bilo treba prevoziti skoraj 200 kilometrov. V avtobusu so bili predvsem starešine iz ljubljanskih občin in člani mestne konference ZRVS, v Strugo pa se je podal tudi namestnik republiškega sekretarja za ljudsko obrambo Stane Kotnik.

Organizatorji so se odločili za dobro potezo. Namesto po novi, sodobni cesti prek Tetova, Gostivarja in Kičeva, ki so jo zgradili pred petimi leti, so nas do Struge popeljali raje po nekoliko daljši, zato pa po toliko bolj slikoviti poti čez Mavrovo in Debar, skozi slikovito sotesko reke Radike, pod še zasneženimi vrhovi Šar planine in Koraba, ob Črnem Drimu in mimo elektrarn na njem. To je bila pot, ki bo vsakmur nedvomno ostala v najlepšem spominu, saj je bil za mnoge ta del Makedonije pravo odkritje. Da je bilo potovanje še zanimivejše, pa je ves čas skrbel naš vodič Franc Febežar, Novomeščan, ki že 28 let živi v Makedoniji. Polovico tega »staža« je prebil v Strugi kot oficir. Major Febežar, sedaj je že sedem let v pokoj, je služboval v obmejnih enotah, zato pozna tako rekoč vsak pedenj makedonskih hribov. Na poti nam je pripovedoval vse mogoče zanimivosti. Bil je kot živ leksikon. In pot nam je kar nekam prehitro minila.

Pot je postala zanimiva, ko smo zavili v hribe proti Mavrovu in naprej proti Debru. Mavrovo je z akumulacijskim jezerom, ki daje vodo kar za tri elektrarne, precej pridobilo. Postalo je eno najpomembnejših makedonskih letovišč, vse bolj pa se uveljavlja tudi kot zimsko-športno središče, saj so tu zgradili cel sistem snežnic. Tako je bilo v Mavrovu doslej že več zveznih

in tudi mednarodnih tekmovanj v smučanju. V restavraciji nedaleč od Mavrova smo se za hip ustavili in poskusili tamkajšnjo specialiteto – ovčje kislo mleko. Mislim, da se te dobrote ne bi branili tudi tisti, ki nimajo pravega posluha za kulinarične užitke.

Blizu Debra je nekaj termalnih vrelov z vodo, ki so ji našli že več kot 40 stopinj Celzija. Zgradili so tudi hotel, ki je hkrati zdravilišče za revmatična obolenja in ženske bolezni. Pravijo, da je zdravljenje z debarsko vodo zelo učinkovito.

Sicer pa je v tem okolju pravi raj za lovce. Po okoliških hribih se namreč sprehaja vsa mogoča zverjad, od medvedov, divjih svinj, ki jih je tu nenavadno veliko, volkov, pa do srn. Domačini še danes govorijo o debarskem medvedu, ki tako trdoživ je bil. Pozimi pa je tu ogromno snega. Zgodilo se je že, da so plazovi s strmih robov soteske reke Radike zgrmili na cesto in nekatere kraje v teh hribih povsem odrezali od sveta.

Pot nas je zatem vodila mimo elektrarne Špilje, ki so jo Makedonci zgradili dobrih sto metrov stran od albanske meje in nato še do elektrarne Glbočnica, ki že leži na območju struške občine. Globočnica je hkrati zadnja elektrarna v verigi mavrovskega in drimskega energetskega sistema. Tu so nas pričakali domačini, najuglednejši družbenopolitični delavci občine Struga. Razkazali so nam elektrarno, ki so jo zgradili pred desetimi leti, danes pa daje že blizu pol milijona kilovatnih ur električne energije. Turbini sta Litostrojevi, opremo je poslala mariborska Metalna, generatorja pa so izdelali v Rade Končarju. Torej vse domača proizvodnja.

Še nekaj kilometrov in že smo prispeli v Strugo, središče občine ob Ohridskem jezeru. Domačini so nam pred novim kulturnim domom pripravili prisrčen sprejem. Zbralo se je več kot tisoč ljudi, ki so nas

navdušeno pozdravljali. Dobrodošlica, kakršne si ni nihče predstavljal. Domača folklorna skupina je pripravila kratek program, dekleta – tabornice pa so nam pripele rdeče nageljne. Pozdravil nas je predsednik občinske konference SZDL, nato pa so nam v dvorani zavrteli še film o Strugi, o mestu na obalah Ohridskega jezera in Črnega Drima, ki se v Strugi iz jezera prelije v svojo strugo.

Struga je s svojimi 15.000 prebivalci postala eno razvitejših mest v Makedoniji. Po vojni so tu zrasli pomembni gospodarski objekti. Med najbolj znanimi je steklarna Boris Kidrič, pa kmetijski kombinat, kjer goje svetovno znane struške jabolke. O velikem napredku v povojnem obdobju pa najbolj zgovorno pričajo podatki, da je bil pred vojno v občini en sam zdravnik, danes pa se je število medicinskega osebja povzpelo že na 450. V kratkem bodo tu ustanovili tudi višjo medicinsko šolo. Struška občina je bila tudi zibelka makedonske revolucije. V bližnjih vaseh Karaorman, Malešija in po hribovskih naseljih Jablanice so nastajale prve partizanske čete in odredi. Na tem območju sta se rodili tudi I. makedonska in I. kosovska brigada. Življenje je dalo 163 borcev iz Struge, toda zanimivo je, da jih je le 36 padlo v Makedoniji. Vsi drugi so padli v Srbiji, na Kosovu in tudi v Sloveniji. Občani so jim danes v centru mesta tik ob Drimu postavili veličasten spomenik, ki simbolizira vstajo makedonskega naroda.

Drugi dan obiska v struški občini, ki je tudi pomembno kulturno središče Makedonije, saj tu vsako leto prirejajo znamenite struške večere poezije, kjer bodo letos sodelovali pesniki iz 40 držav, je minil v delovnem vzdušju. Potem, ko je naša delegacija položila cvetje k spomeniku padlim borcem, smo se sestali na pogovoru, katerega cilj je bil predvsem izmenjava izkušenj. Poudariti velja, da je občinska organizacija ZRVS v Strugi med najbolj delovnimi v Makedoniji in tudi v Jugoslaviji. Za svojo bogato aktivnost sta organizacija in njen predsednik Ivan Lazarevski prejela zlati plaketo ZRVS Jugoslavije.

Predsednik občinske konference ZRVS je povedal, da so delo začeli leta 1952, ko je organizacija štela 50 članov. Danes imajo v svojih vrstah že več kot 1200 starešin. Vsa dejavnost temelji predvsem na amaterski osnovi (v občinski konferenci nimajo niti administratorke) in na kolektivnem delu in odločanju. Nobene odločitve ne sprejmejo brez soglasja vseh članov pred-

Tovariši iz vinske kleti »Povardarja« nas povabijo na »degustacijo«. Sicer je dopoldanska ura, ampak pravi Kranjec se za to ne zmeni. Najprej je vse skupaj res degustacija, nato je že krepkejša pokušina in na koncu splošno prepevanje. Gostitelji ne skoparijo s pijačo, mi se je ne branimo. A kaj bi se je branili; tudi če smo jim jo malo popili, jeseni je bodo tako ali tako pridelali novih 1500 vagonov.

In potem nam Negotinci rečejo: »Zdaj pa na piščančjo farmo!« Nekateri med nami na glas fantazirajo, kako si bomo privoščili prekajena piščančja bedrca – vino je pač močno, celo do 14 odstotkov. Ampak peljejo nas v »tovarno svežih jajc« Crveni Bregovi. Prek 260.000 rjavkastih kokoši na tekočem traku nese jajca. Na dan poje vsaka okrog 12 dkg koncentrata iz sojine in ribje moke ter koruze in za to poklonijo gospodarjem na leto kakšnih 50 milijonov svežih jajc. Kokoši nesejo, kokodakajo, kljuvajo pičo, tekoči trak pa jim pod zadnjicami odnaša jajca in jih kotali čez vrsto raznih sortiranih sistemov vse tja do delavk, ki jih zlagajo v kartone. V eni mrežasti kletki so po tri kokoši in pravzaprav človek vidi, da imajo tudi kure pasje življenje.

Spet se vozimo skozi nepregledne vinograde. Pogosto sem se ob ogromnih količinah vina na tržišču spraševal kje ga

vsega zvarijo, saj vse ne more biti iz trte; v Tikvešji se sprašujem, kdo popije vse vino, ki ga pride-lajo tukaj.

Toda zdaj se peljemo v termoelektrarno »Negotino«. Pogoni molčijo, termoelektrarna čaka na jesen, ko bo v »špicah« vskočila s svojo proizvodnjo električne energije. Toda v termoelektrarni so že tudi v zadregi praskajo po glavi – deluje namreč na mazut. To v današnji – in tudi vse bolj naraščajoči naftni vse bolj naraščajoči naftni krizi ni ravno poceni in lahko nabavljivo pogonsko sredstvo, zato razmišljajo, da bi se preusmerili na premog, s tem da bi bil rudnik v sklopu njihove delovne organizacije.

Gigant miruje. Redki delavci opravljajo remont. Doslej je delala s polovično kapaciteto, vendar pa ima načrt, da mora delovati 6000 ur letno in pri tem proizvesti 1,2 milijarde kilovatnih ur električne energije.

Odhajamo. Jutri gremo v Štip, na osrednjo proslavo dneva borca in na zaključni del srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije. Prizorišče proslave in srečanja so zgradili na Svitlaku, malo nad mestom, v gnezdu podobni kotanji, od koder je leta 1943 odšel na svojo bojno pot 2. partizanski plačkoviški odred. Govoril bo član Predsedstva CK ZKJ tovariš Lazar Mojsov. Na svidenje torej v Astibu!

Miroslav Ulčar

sedstva in brez poprejšnjega posveta s člani osnovnih organizacij. Teh je v občini 11, vse pa so prave kovačnice bratstva in enotnosti, saj so v njih vključeni takorekoč pripadniki vseh naših narodov in narodnosti.

Najlepši primer za to je osnovna organizacija v Radovištu, ki so jo ustanovili pred kratkim. Za predsednika so izvolili starešino albanske narodnosti, podpredsednik je Makedonec, sekretar pa Srb. Tretjino članstva sestavljajo oficirji, drugi pa so mlajši ofocirji. Med oficirji jih je kar 95 odstotkov članov ZKJ, med mlajšimi starešinami pa jih je v ZK 62 odstotkov. To je nedvomno odstotek, s katerim se lahko pohvali le malokatera organizacija v Jugoslaviji. V svojem delu rezervni starešine iz struške občine tesno sodelujejo z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami in z vsemi obrambnimi dejavniki. Uspehi seveda ob takem pristopu ne morejo izostati. Rezervni starešine iz Ljubljane so na pogovoru slušali precej zanimivih stvari, ki jih bodo nedvomno skušali uporabljati pri svojem delu, upoštevaje seveda naše razmere.

Popoldne smo obiskali Tabor prijateljstva »Krste Jon« v Strugi, ki nosi ime po prvoborcu domačinu. V taboru se te dni mude pobrateni taborniški odredi iz Slovenije in Makedonije, letos pa so se jim pridružili še vrstniki iz odreda Slobodan Škerović iz Titograda. Iz Slovenije so v taboru odredi Rumeni sokoli iz Šempetra pri Novi Gorici, Drzni Rusjan iz Renč, Rdeča vrtnica iz Nove Gorice, odred Pohorskega bataljona iz Maribora in Krste Jon iz Struge. Mladi so se pobratili leta 1975 in se od takrat srečujejo vsako leto na 14-dnevnih taborjenjih. Lani so bili v Renčah, letos so se zbrali ob Ohridskem jezeru, prihodnje leto pa se bodo srečali na Pohorju. Mladi tako na svojevrsten način krepijo vezi med dvema bratskima narodoma.

Obiskali smo še hotel Biser v Kalištu, ki je svojevrstna arhitektonska znamenitost, saj so ga gradbeniki vzidali takorekoč v živo steno. Popoldne smo se za hip pomudili še na karavli Frangovo na albanski meji, kjer branijo naše meje fantje iz vseh delov naše domovine. Med njimi je tudi Slovenec, Janez iz Velenja. Žal je bilo premalo časa, da bi se z vojaki spustili v daljši pomemek.

Dva dneva med prijaznimi in gostoljubnimi Struzani sta kar prehitro minila. Čakala nas je še 200 kilometrov dolga pot do Štipa, do osrednje proslave ob dnevu borca in srečanja rezervnih starešin Jugoslavije.

Branko Soban

Komandantov zadnji rafal

Spomin na komandanta Kamina

Še sveži so spomini, čeprav mineva že 36 let od smrti komandanta tretjega bataljona 12. SNOUB Antona Kamina. Prav je, da se pogosto spomnimo vseh tistih junakov, ki so dali svoja življenja za srečnejšo bodočnost nas, ki smo te grozote vojne preživeli. Zlasti se velja spomniti tistih junakov, o katerih smo v preteklosti bolj malo pisali.

Tiste dni konec leta 1943 se je 12. SNOUB zadrževala v okolici Novega mesta, na levi strani Krke – v bližini Hmeljnika in Trške gore. Štab tretjega bataljona je bil v vasi Šentjur (jugovzhodno od smeri sovražne postojanke Kronovo). Brigada in njeni bataljoni so se vsak dan borili s sovražnikom, ker je le-ta hotel za vsako ceno ubraniti cesto v smeri Zagreb-Ljubljana. Po tej cesti je potekala sovražnikova oskrbovalna komunikacija in je služila tudi za premike sovražnih enot.

Iz naštetih razlogov je sovražnik napadal naše položaje iz močno utrjenih postojank v Novem mestu in Kronovem. Eden takih izpadov sovražnika je bil usoden za komandanta Kamina.

V jutranjih urah 29. 12. 1943. leta je prišla v štab bataljona vest, da je opaziti iz smeri Kronovega proti Šmarješkemu toplicam nemško kolono. Komandant Kamin je takoj odredil komandirja čete Vlada Cencelja Živka, Slavka Hočevarja (doma z Gorenje vasi pri Šmarjeti) dva borca ter sebe in mene kot obveščevalca. Vsi skupaj smo odšli na zelo pregledno točko – hribček vzhodno od vasi Šentjur, od koder je bil dober razgled v smeri proti Šmarješkemu toplicam in nemške postojanke v Kronovem. Pred nami je bila čistina in pobočje. Za nami in ob levi strani je bil gozd, vendar je bil pregleden, saj je listje že odpadlo, tla pa so bila pokrita z nekaj centimetrom debelo snežno odejo.

Po temeljitnem pregledu terena in, ker ni bilo opaziti sovražnika, smo bili vedno bolj prepričani, da je so-

Hrabri komandant Kamin

vražnikova kolona krenila naprej v smeri Zagreba – kot že nekajkrat doslej. Že smo hoteli zapustiti omejeno mesto, stali smo zbrani, ko so nam za hrbti iz gozda, komaj deset ali dvajset metrov stran, zavpili Nemci »Predajte se! Roke gor!« V istem trenutku je komandant Kamin zapovedal z vzklikom umik (ker ni bilo nobenega kritja) in trenutek za tem je že zaropotala njegova brzostrelka; uspel sem še pogledati v smeri prihajajočih Nemcev, videl sem večjo skupino sovražnikov, ki so v trenutku popadali v kritje, ker je nanje usmeril svoj rafal iz brzostrelke komandant Kamin – svoj poslednji rafal... Umik je bil zaradi čistine nujen in vsi smo bežali po pobočju navzdol. Po nekaj metrih teka so se že oglasile nemške brzostrelke. Najprej so pokosile komandanta Kamina, ki je prav zaradi odpora, ki ga je nudil, nekoliko zaostal. Bilo je usodno zanj. Obležal je težko ranjen in, čeprav ga je ločilo od sovražnika le nekaj metrov, si je pred njimi s kroglo vzel življenje, le da jim ni padel živ v roke.

Dogodek mi je ostal toliko bolj v spominu, ker bi bil lahko ta dan tudi zame usoden. Kmalu po tem, ko je padel Kamin, je bil v roko ranjen tudi komandir čete Vlado Cencelj. Z rok mu je padla brzostrelka. Še danes ugibam, kako sem se uspel v divjem teku ustaviti in pobrati brzostrelko. Sneg in zemlja sta se dobesedno dvigala od toče krogel. Ena od krogel me je oplazila po

koži na prsih, v obleki pa je bilo več lukenj. V gozdu, ki ni bil daleč od pobočja, sem dohitel tovariše. Ker je bil med nami domačin Slavko Hočevar (padel je marca 1944. leta) nam ni bilo težko zaobiti nevarna območja in se vrniti v brigado.

Vsi živi iz te izvidnice se moramo zahvaliti odločnosti in naglici komandanta Kamina, ki je s svojo prisebnostjo potisnil sovražnika ob tla in nam omogočil umik. V imenu preživelih se spominjam zglednega borca Kamina.

Miro Kavčič
Radovljica
Staneta Žagarja 7a

Opomin – na »slab spomin«

Ali partizanska Frata še zasluži naziv »pomnik naše revolucije«

Leta 1953 so v takratnem novomeškem okraju med prvimi obnovili partizansko postojanko – Frato nad Ajdovcem. Prej dom prvih partizanov, je postal gostišče »Partizanski dom na Frati«. Vendar pa le fotografije, ki brez podpisov vise po gostinskih stenah in grobišče na jasi, povedo izletnikom, da se je tu med vojno nekaj dogajalo. Več o partizanski preteklosti Frate vedo le domačini in tisti, ki so se v najtežjih dneh slovenskega boja za obstanek tam ustavljali in od tam odhajali na borbene akcije, na kurirska pota.

Kako dobrodošla bi bila gostu kratka zgodovina Frate od maja 1941 do oktobra 1942. Razlaga k fotografskim posnetkom, podobe tistih, tam pokopanih... pa spominska plošča na hiši bi že na zunaj pričala o pomenu Frate v NOB.

Naj podam kratek pregled življenja na Frati od maja 1941., ko se je tu začelo delo za OF pa do oktobra 1942. leta, ko so Italijani najprej zbombardirali, nato še belogardisti požgali Frato. Maja 1941. leta so se na Frati začeli zbirati prvi ilegalci. Do septembra 1941 se jih je zbralo že osem in so v tem času po okoliških vaseh organizirali mrežo zaupnikov in obveščevalcev.

Konec avgusta 1941 je bila na Frati zasnovana prva sabotažna akcija na progi Novo mesto Ljubljana.

V oktobru 1941 je skupina borcev, ki se je zbrala na Frati, odšla na oborožen napad na Bučko. Ta skupina partizanov se je preimenovala v Novomeško četo, s komandantom Nikom Šilihom.

Drugega januarja (1942. leta) so se na Frati pričeli vpoklici v partizansko vojsko. Frata se je preimenovala v »zbirno bazo Frata«. Od ondot so vodiči vodili borce na razne postojanke v okolici.

Februarja 1942. leta so skupine partizanov začele odhajati v Rog, kjer se je, pomnožen z borci s Frate, formiral Dolenjski bataljon.

Ves čas so na Frati delovale politične, vojaške in kurirske javke. Tam so pisali tudi propustnice za vojsko in terence, navodila za novoustanovljene narodnoosvobodilne odbore in podobno. Frata pa je bila tudi okrevališče za ranjence.

Pred zborom aktivistov dolenjskih okrožij, ki je bil sklican v avgustu 1942. leta, si je tovariš Peter Kalan – Boris Kidrič na Frati uredil pisarno za pripravo gradiva in vsega, kar je bilo potrebno za nemoten potek zborovanja. Tri dni je trajal zbor. Udeležilo se ga je sedemdeset aktivistov, vodil pa ga je Boris Kidrič.

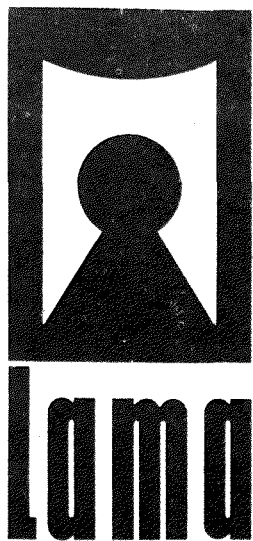
Skratka – Frata je bila križišče partizanskih poti. Vodiči, obveščevalci, kurirji in aktivisti so tam dobili zveze z Rogom, z IOOF in različnimi partizanskimi postojankami. Tam je bil sedež partizanske pošte...

Kljub divjanju roške ofenzive se je delo na Frati nadaljevalo. Na glavo logarja Jožeta Zupančiča s Frate, ki je že v začetku sodelovala s prvimi ilegalci, so Italijani razpisali nagrado 50.000 lir, kar je bilo objavljeno v slovenskem okupacijskem tisku, belogardisti pa so njegovo posestvo razlastili.

Osmega oktobra 1943. leta so Italijani Frato zbombardirali. Ubiti so bili štirje borci. Že dvajsetega oktobra pa so belogardisti požgali in uničili še kar je ostalo.

Od partizanske postojanke na Frati je res ostal le še kup sajastih razvalin, toda ta kraj je v ljudeh še naprej živel kot simbol partizanskega odpora. Frata je preživela vojno in živi še sedaj med starimi partizani. Da bi ne umrl spomin nanjo, so po vojni zgradili tam dom. Ta po svoji zunanji podobi ni nič podoben nekdanji skromni gozdarski koči, ohranja pa vendarle spomin...

Tina Zupančič
Podhosta
Dolenjske Toplice

LAMA
delovna organizacija za proizvodnjo in promet
ključavnic in okovja
66271 Dekani pri Kopru
tel. 066 - 54-100
telex 34183 YU

25 let

Specializirano podjetje za proizvodnjo pohištenega konstrukcijskega okovja vam predstavlja svoj bogat proizvodni program:

- pohištena navadne in varnostne ključavnice
 - varnostne ključavnice s cilindrom
 - raznovrstne pohištenne ključke
 - vse vrste sklepnih spon
 - odmične spon
 - okovje za spajanje
 - pohištena kolesa
 - magnetne in navadne zaskočnike
 - zapahe
 - posteljno okovje
 - pohištenne noge in pribor
 - unit in krilne matice
 - ostalo drobno pohišteno okovje in pribor
- Sprejemamo tudi naročila za izdelke iz pločevin, umetnih mas in odlitke iz cinkovih litin.

DANA

tovarna rastlinskih specialitet in
destilacija Mirna
Priporočila svoje specialitete:
BAZE, AROME, ESENCE

**Avtopromet,
gostinstvo
in turizem**

Goričanci

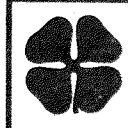
**Novo mesto-
Straža**

Ob 25-letnici
ustanovitve delovne
organizacije se
priporočamo vsem
uporabnikom svojih
uslug in jim želimo
srečno vožnjo in
prijetno počutje v
naših gostinskih
obratih.

paloma

higienski
papirji

brisače

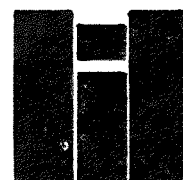
sladkogorska

GRADBENO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE

- IZVAJAMO VSE VRSTE VISOKIH IN NIZKIH GRADENJ, ZAKLJUČNA GRADBENO-OBRTNA TER INSTALACIJSKA DELA
- PROIZVAJAMO IZDELKE IN POLIZDELKE IZ BETONA KOT SO ZIDAKI, CEVI, PLOŠČE, INAS OKNA, ROBNIKI ITD.
- PROJEKTIRAMO IN PRIPRAVLJAMO TEHNIČNO DOKUMENTACIJO ZA IZVAJANJE INVESTICIJSKIH OBJEKTOV
- ORGANIZIRAMO IN OPRAVLJAMO INŽENIRING

**MONTAŽNI SISTEM
INGRAD**

* PROJEKTANTI, INVESTITORJI! Nudimo vam montažni sistem, ki omogoča hitrejšo, cenejšo in kvalitetno gradnjo za široko področje:

- INDUSTRIJSKI OBJEKTI
- TRGOVSKE HIŠE
- STANOVANJSKA GRADNJA
- KMETIJSKI OBJEKTI
- ŠOLE IN VRTCI
- ŠPORTNI OBJEKTI
- UPRAVNE ZGRADBE

Zahtevajte prospekte o izdelkih in ponudbe za izvajanje del!

RADOVLJICA

Nov pododbor vezistov
za Gorenjsko

Pododbor vezistov za Gorenjsko je v počastitev dneva borcev pripravil 4. julija v Radovljici svoj redni občni zbor. Ugotovili so uspešno delo v preteklem mandatnem obdobju: Zbirali so podatke o vezistih na Gorenjskem, sredstva za postavitve obeležju, se udeleževali sej itd. Vezistom jeseniške občine so izročili odlikovanja. Po razpravi o prihodnjih nalogah so izvolili nov 17 članski poodbor.

B. B.

Udeleženci občnega zbora vezistov

MARIBOR

Trojno razvitje praporov

Na Pobrežju smo ob nedavnem krajevnem prazniku petih novih krajevnih skupnosti imeli zaključno slavlje pri osnovni šoli Toneta Čufarja, kjer so učenci prevzeli v varstvo nova športna igrišča. Z nami so bili tudi predstavniki pobratene krajevnih skupnosti Ribnica-Kraljevo.

Bogat kulturni program so izvajali učenci osnovnih šol Drago Kobal in Tone Čufar ter mladinke Partizana. Vrhunec slovesnosti je bil, ko so kar tri organizacije: borčevski organizaciji Greenwich in Tone Čufar ter strelska družina Avgust Majerič istočasno razvile nove prapore. Borci so se spomnili bojnih zastav svojih borbenih enot in bojev, skozi katere so jim sledili. Aktivisti so obujali spomine natežke dni v okupiranih mestih in naseljih, ko so poleg ostalih nalog pripravljali zastave s peterokrako zvezdo, ki so maja 1945 naznanjale osvoboditev. Razvitje prapora strelske družine, ki v svojih vrstah združuje in usposablja toliko mladih, je bilo še posebej prisrčno. Tudi v tem vidimo nadaljnje razvijanje tradicij NOB in našo pripravljenost, da nas nikoli ne sme nič presenetiti.

Odbori vseh treh organizacij se iskreno zahvaljujejo vsem, ki so z denarnimi prispevki ali kakorkoli drugače pomagali in jim omogočili razvitje novih praporov.

Krajevna organizacija ZB NOV
Tone Čufar – Maribor

PIRČE PRI KOČEVJU

Nov proizvodni obrat

V počastitev letošnjih partijskih jubilejev in pred dnem borca je delovni kolektiv Industrije transportnih sredstev in opreme »Itas« Kočevje odprl novo poslopje v Pirčah, kjer bodo proizvajali skladiščno opremo za žitarice in močna krmila. Z investicijskim vlaganjem in z zgraditvijo tega obrata se je ta delovni kolektiv skupno z občinsko skupščino Kočevje delno oddolžil krajem iz območja delniške občine v SR Hrvaški in krajem iz območja kočevske občine za njihov množičen prispevek v času NOB. Ob tej otvoritvi so ugotovili, da so morali ljudje iz teh krajev, iskati kruh druge. Novi proizvodni obrat naj bi omogočil vsem tistim, ki želijo ostati doma, da dobijo zaposlitev v tem obratu, možnost vrnitve imajo tudi tisti, ki so odšli v druge kraje. Ob tej slovesnosti je bil prisrčen kulturni program ob sodelovanju šolske mladine iz Vasi in Fare ter drugih.

VIKTOR DRAGOŠ

RADOVLJICA

Tradicionalna proslava
dneva borca na Mlaki

Osrednja proslava dneva borca v radovljiški občini je bila na domačiji Vinka Berceta na Mlaki. Slavnostni govor je imel predsednik krajevnega odbora ZB NOV Radovljica Vinko Berce. Sledil je kulturni program, temu pa tovariško srečanje.

BRANKO BLENKUŠ

Del udeležencev proslave na Mlaki

VIPAVA

Nanos je sprejel številne
udeležence

Ob dnevu borca je ob spomeniku padlim in pokopanim na Nanosu pri Abramovih govoril komandant 9. korpusa, tovariš Lado Ambrožič-Novljan. Obujal je spomine na revolucionarno pot in pozval mlade, da bi dojemli veličino mladih skojevcev.

ZORA H.

MIKLAVŽ PRI MARIBORU

Odkrili so spomenik 21
žrtvam

V vasici sredi Ptujskega polja so zadnjega junija letos ob njihovem krajevnem prazniku odkrili spomenik 15 padlim junakom in 6 talcem, ki so med zadnjo vojno darovali svoja življenja za svobodo.

Spomenik je odkrila 81-letna Emilija Antolič. Antoličeva mama je med NOB izgubila moža, hčerko in sina.

Spomenik je postavljen pred tamkajšnjo šolo, ki prav tako nosi ime po padlem junaku Bogdanu Tušku. Talci so padli pod streli okupatorja že 10. avgusta leta 1941.

Vaščani so svoj krajevni praznik praznovali tudi v znamenju številnih delovnih uspehov. Tega praznovanja so se udeležili tudi prebivalci iz Radeč, s katerimi krajanje Miklavža prijateljsko sodelujejo. Krajanje so opravili pri postavitvi spomenika kar 1600 prostovoljnih delovnih ur, za kar jim gre brez dvoma priznanje.

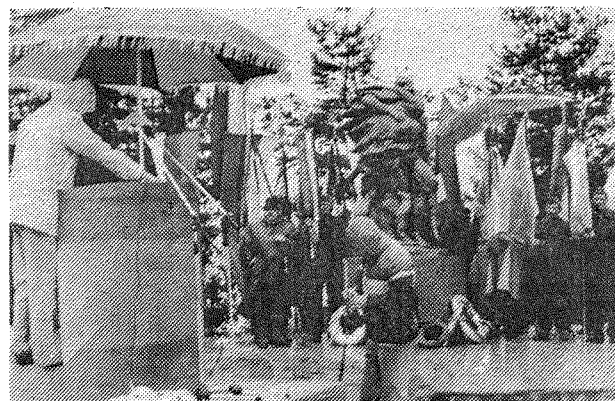
FRANJO HOVNIK

GRAŠKA GORA

Spomenik na gori jurišev

Ob 35-letnici pohoda Štirinajste divizije na Štajersko in Koroško so na Graški gori odkrili spomenik borcem Štirinajste »Nošenje ranjencev« in odprli spominski park ter razstavni dom. Spomenik je delo pokojnega akademskega kiparja Antona Augustinčiča.

Slavnostni govor je imel generalpolkovnik Franc Tavčar-Rok. Med obujanjem spominov na zgodovinski pohod Štirinajste je dejal: »Ena takih borb, ki ne bo ostala zapisana samo v monografijah divizije, je borba, ki je bila v zadnjih dneh februarja 1944 na tem terenu.« Tovariš Tavčar je še poudaril, da hkrati s krepitvijo ekonomske moči krepimo tudi pripravljenost, da vedno vsakdo brani domovino.

Polaganje vencev pred spomenik na gori jurišev

Foto: T. TAVČAR

HRASTNIK

Dan borca na Kalu

V okviru praznika občine Hrastnik je bila 1. julija osrednja proslava na Kalu nad Hrastnikom, povezana z odkritjem spominskega obeležja padlim krajanom Kala in spopadu 1. revirske čete z okupatorjem.

V počastitev 60-letnice ZKJ, SKOJ in sindikatov so hkrati odkrili spominsko ploščo pri planinski postojanki na Kalu.

Proslavo je popestril »letalski napad«, ki so ga branile enote teritorialne obrambe.

STANE KIRN

ŽAGA

Proslava pred
spomenikom padlih

Tretjega julija je krajevna organizacija ZB NOV Žaga pri Bovcu organizirala v počastitev dneva borca proslavo pred obnovljenim spomenikom padlih borcev NOV. Govor je orisal zgodovinsko pot borcev in aktivistov Žage Srpenice in Loga Čezsoškega. Po kulturnem programu je bilo tovariško srečanje.

Krajevna organizacija ZB
Žaga, Srpenica in Log čezsoški

MARIBOR

Izlet po poteh AVNOJ

V dneh 15., 16. in 17. junija 1979 je krajevna organizacija ZB NOV »Slavko Šlander« iz Maribora organizirala za svoje člane in njihove sorce tridnevni izlet po poteh AVNOJ. Peljali smo se do zloglasnega taborišča Jasenovac, kjer smo si ogledali spomenik in muzej ter nato nadaljevali pot do Mrakovice na Kozari. Tu smo si ogledali spomenik in spominski muzej. V Jajcu smo si ogledali muzej drugega zasedanja AVNOJ. V Drvarju smo videli Titovo pečino in muzej revolucije. Nato smo nadaljevali vožnjo skozi Bosanski Petrovac do Bihača, kjer smo si ogledali muzej 1. zasedanja AVNOJ. Ob vrnitvi smo se ustavili v Kumrovcu, kjer smo obiskali dom borcev in mladine ter rojstno hišo tovariša Tita.

Vodilcu Turist agenta Maribor, tovarišu Slobodanu Djordjeviću se zahvaljujemo za podrobno razlago zgodovine navedenih krajev.

PETER ŠTEFANC

RIZZI PRI VIDMU

Srečanje pobratenih
krajev

Prijateljstvo med pobratenima krajema Cerknom in Rizzijem se vse bolj utrjuje. Ponovno srečanje je bilo 1. julija v Rizziju. Slovesnost je bila ob prenovljenem spomeniku padlim partizanom. Med številnimi predstavniki oblasti in političnega življenja iz Rizzija in Vidma se je srečanja udeležil tudi jugoslovanski konzul v Trstu Stefan Cigoj.

V tamkajšnji osnovni šoli je bila razstava o zgodovini in razvoju Cerknega ter Rizzija.

JANEZ JERAM

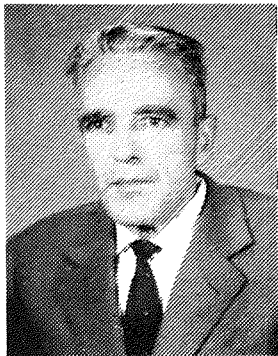
JESENICE

Slovesnost ob prazniku
KS Plavž

V torek, 3. julija, ob 18. uri je bila v osnovni šoli Tone Čufar na Plavžu 1. osrednja proslava praznika KS Plavž. Slavnostni seji je sledil kulturni program. Slavnostni govor je imel predsednik krajevnih konferenc SZDL Tone Varl.

Četrti julij so si izbrali za krajevni praznik zato, ker se je tega dne sestala na Mirci skupina domačinov, članov OF: Jože Šavli, Mirko Frankič ter Ivan Kavčič z ilegalcem Stanetom Bokalom, ki so osnovali prvo partizansko skupino, ki se je 29. julija vključila v Cankarjevo četo.

B. B.

Franc Mršnik

Rodil se je leta 1915 v Poljanah pri Obrovu. Že v letu 1943 je začel sodelovati s partizansko vojsko na terenu in uspešno deloval do osvoboditve. Umrli je marca letos. Pokopali smo ga na pokopališču v Piranu.

Franc Lebar

Lanske jeseni je v Hrastniku umrl član ZB NOV, rezervni kapetan, tovariš Franc Lebar, rojen leta 1919 v Zagorju. Za cilje NOB je začel delati leta 1943, aktivno pa je vstopil v NOB junija 1944. Bil je borec Bračičeve brigade. Odlikovan je bil z ordenom zasluge za narod 3. reda.

Matija Zakrajšek

V Novi vasi smo se konec lanskega leta poslovili od našega člana ZB NOV Matije Zakrajška, rojenega leta 1904 na Hudem vrhu na Blokah. Kot aktivist je sodeloval v NOB že leta 1942. Ob koncu tega leta so ga aretirali. Po odpustitvi leta 1945 pa je sodeloval v NOB. Spet so ga aretirali in ga odpeljali v policijske zapore v Ljubljano, kjer je bil do osvoboditve. Za svoje delo je prejel odlikovanje zasluge za narod.

Drago Zupančič

V 64. letu starosti je na Rakeku umrl tovariš Drago, rezervni poročnik in borec NOV. Njegova partizanska pot se je začela leta 1942, ko je prostovoljno vstopil v 2. grupo odredov Slovenije, pozneje pa se je bojeval v različnih partizanskih enotah vse do konca vojne. Po osvoboditvi domovine je služil kot pripadnik KNOJ do demobilizacije. Bil je hraber borec in dober tovariš, zato se ga bomo vsi soborci vedno spominjali.

Marija Rajk

Februarja smo se v Apačah poslovili od tovarišice Marije iz Žepovca pri Apačah. Za NOB je delala od leta 1942 v Radovljici in Beli krajini. Že istega leta so ji odpeljali moža v internacijo na Rab, kjer je umrl. Po osvoboditvi se je naselila kot kolonistka v Žepovcih, kjer je ostala do smrti članica ZB Žepovci.

Pavel Gantar

Januarja je v Novi vasi pri Žireh umrl tovariš Pavel, rojen leta 1896 v idrijski občini. Med NOB so ga iz begunjskih zaporov poslali na prisilno delo v Nemčijo. Po vrnitvi leta 1943 pa se je vključil v delo za NOB. S konjsko vprego je za 9. korpus in 31. divizijo vozil material, hrano, prevažal pa je tudi ranjence. Pokopali smo ga na žirovskem pokopališču.

Franc Zorko

Rodil se je leta 1899 na Blatnem vrhu pri Jurkloštru. Leta 1918 je moral v 1. svetovni vojni na italijansko fronto. Ob koncu vojne se je vrnil domov. Marca 1944 je postal borec Kozjanskega odreda. Decembra so sovražnikove enote prišle na osvobojeno ozemlje Kozjanskega. Nemci so tovariša Franca s še nekaj tovariši zajeli in ga poslali v koncentracijsko taborišče Dachau, od koder se je julija 1945 vrnil domov. Za zasluge je bil odlikovan. Pokopali so ga marca letos na planinskem pokopališču.

Jakob Magajna

Na postojnskem pokopališču smo 24. marca pokopali tovariša Jakoba, rojenega v Studenem pri Postojni leta 1912. Oče je padel v prvi svetovni vojni. Ob okupaciji so ga Italijani mobilizirali v njihovo vojsko, kjer je služil šest let. Nazadnje so ga premestili v bataljon speciale. Ko se je leta 1943 vrnil iz Italije, je stopil v NOV in POJ, kjer je ostal do zmage. Za zasluge je prejel tri odlikovanja. Po vojni je pomagal obnavljati domovino.

Ivanka Moretti

V 84. letu starosti nas je zapustila tovarišica Ivanka. Pokopali smo jo na ločenskem pokopališču v Novem mestu. Skupaj z možem sta bila aktivna borca za delavske pravice že dolga leta pred vojno, potem v NOV in tako ostala do konca življenja.

Jožefa Šiško

Februarja letos je umrla članica naše ZB Jožefa Šiško iz Mirne peči. Med NOB je pomagala borcem, med katere je bil njen mož aktivno vključen. Starejša hči je bila aktivistka na rajonu Mirna peč leta 1942.

Marija Urbanija

V Krtini pri Domžalah je v 87. letu starosti umrla tovarišica Marija. Takoj ob začetku vojne je participirala na svojih močeh priskočila na pomoč. Njen sin je padel kot borec. Od nje smo se poslovili na pokopališču v Krtini in jo bomo ohranili v trajnem spominu.

Franc Baloh

Februarja je v Domžalah umrl vojni invalid, tovariš Franc Baloh in Mallega Hriba v Tuhinju. Že takoj ob okupaciji je začel delati za NOB. Boril se je v Slandrovi brigadi in v Pohorskem bataljonu. Bil je težko ranjen v roko. Prejel je dve odlikovanji. Med tovariši in v invalidski organizaciji je bil zelo priljubljen.

Jože Jenc

Rodil se je v Žerovnici leta 1907, živel pa je v Grahovem, kjer smo ga tudi pokopali februarja letos. Leta 1942 je bil interniran na otok Rab in v Gonars. Po kapitulaciji Italije je odšel k partizanom in delal v partizanskih delavnicah v Starih zagah.

Almira Kerševan

Februarja letos smo pokopali tovarišico Almira, rojeno leta 1912. Doma je bila iz Gradišča nad Prvačino. Že spomladi 1943 je začela z aktivnim delom za NOB ter delala vse do osvoboditve. Opravljala je razne funkcije. Posebno se je udeleževala na področju gospodarske dejavnosti. Tudi po vojni je bila aktivna v družbenih organizacijah.

Jaka Malovrh

Prve dni marca smo se na jezerskem pokopališču poslovili od tovariša Jaka. Julija 1943 je začel delati za NOB. Najprej je bil kurir, potem borec Kokrškega odreda, pozimi 1944 pa so ga domobranci ujeli in ga poslali v koncentracijsko taborišče. Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Kdo je Janez Pavlovčič?

V 24. številki TV-15, ki je izšla 21. junija 1979, ste na strani 15 objavili članek o Janezu Pavlovčiču.

Lik, ki je v njem opisan, ne ustreza resnici! Znano je namreč, da je Janez Pavlovčič, razen tega, kar je bilo opisano v TV-15 in objavljeno v februarški številki »Železarja«, odigral tudi neslavno vlogo RAZTRGANCA, kar je opisano tudi v moji verziji opisa v knjigi Jožeta Vidica »Sedem krst za Ronkarjevo družino« na strani 464.

Mislim, da tak nekrolog ne prispeva k resnici o naši polpretekli zgodovini in o boricah NOB.

Neizpodbitno namreč je, da je bil Janez Pavlovčič agent Clementa Druschkeja, da je akcijo v Medvodah izvajal pod vodstvom gestapovca Helmunda Zobca, da se je posluževal orožniške postaje v Medvodah in da je prespal noč od binkoštnih sobote na nedeljo leta 1942 na tej orožniški postaji, kjer je kazal spisek privržencev OF medvoške okolice orožniku Miroslavu Majcnu.

Resnici na ljubo, njegova akcija ni bila tako nedolžna kot jo opisuje on sam, ampak krepko surova.

Če si prav na kratko priključimo v spomin zimo in pomlad 1942 vidimo, da so prizadejale nacistične sile OF na Gorenjskem hude izgube predvsem v vodstvenem kadru. Marca je padel Stane Žagar, približno ob istem času pa je padel v zasedo v Trbojah pri Kranju tudi Tone Dolinšek-Metod, sekretar KP za Gorenjsko. Če bi ulovili še Štefana, bi bila tragedija popolna. Organizacije OF so pretrpele hude izgube v Kranju, Škofji Loki in Medvodah. Padali so talci in polnile so se Begunje.

Kot izgleda, je nacistični stroj želel uničiti vrh OF in KP na Gorenjskem. Udarec je veljal tudi Lojzetu Kebetu-Štefanu, politkomisarju za Gorenjsko (politkomisar 2. grupe odredov). Zanko je prišel nastavljat prav Janez Pavlovčič, kar tudi sam priznava, ker je poznal veliko pomembnih partizanskih funkcionarjev. Gestapovec Druschke, ki se ravno sedaj zagovarja pred sodiščem v Heidelbergu, je iz Jesevic posegel v Medvode, in resnično je le malo zgrešil, saj je bil Štefan pod Šmarno goro, velikokrat pa tudi v Pirničah in v Smledniku, jaz pa sem bil tudi eden od tistih, preko katerih so se stekale poti do njega. S Štefanom sem bil na zvezi v Smleškem gozdu in ga vodil s skupino na Osolnik, na zvezo s Cvetom Novakom in kurirjem Ivanom, malo pred Druschkejevo akcijo. Tako lahko rečem, da se Druschke ni dosti zmotil, ne krajevno, ne časovno, vendar pa mu ta udarec ni uspel, ker do sestanka s Štefanom ni prišlo. Jaz sem aretaciji ušel, kljub temu, da je Janez Pavlovčič s samokresom v roki hotel prisiliti orožnika Miroslava Majcna, da se vrne v našo hišo in »aretirata bandita«. Verjetno mi je uspelo pobegniti tudi zaradi tega, ker je oče zgradil tajno skrivališče, kamor sem se umaknil.

Druschke takrat ni uspel, pač pa je na istem – medvoškem območju gestapovec Rosumek, leto kasneje, z bolj prefinjenimi metodami onemogočil vrsto aktivistov in članov obveščevalne službe v Okršlarjevi hiši v Goričah pri Medvodah (glej: Jože Vidic, Zločin pri Lenartu, stran 373).

Bralcu bodo dogodki jasnejši le, če prebere navedene vire. V tem članku navajam le skope podatke, da bi osvetlil primer Janeza Pavlovčiča. Svoje spomine bom objavil kasneje, tedaj pa si bo bralec lahko ustvaril celotno podobo.

Janez Pavlovčič je pač odigral svojo drobno vlogo, ki mu jo je namenil gestapovec Druschke, mi pa pred to resnico ne smemo zapirati oči.

Pavle Sešek

Pripis uresništva:

Naše uredništvo si bo v prihodnje še bolj prizadevalo, da bodo tudi sestavki v rubriki Imeli smo ljudi, kar najbolj preverjeni.

Borcem 1. slovenske brigade 2. grupe odredov

Obveščamo vse borce 2. grupe odredov, da bo proslava ob prazniku vstaje slovenskega naroda 21. julija 1979 ob 16. uri na Kremenjaku na Dolenjskem. Proslava bo na mestu, kjer je bila pred 37 leti ustanovljena 1. slovenska brigada, pozneje 2. grupa odredov. Ob ustanovitvi je bil razvit bojni prapor, ki so ga izdelale in podarile mladinke Ljubljane.

Ob tej priložnosti bomo odkrili 9 obeležij, ki ponašajo taborišče dveh bataljonov s šestimi četami, štab brigade in preskrbovalno enoto ter kuhinjo brigade – imenovano Povhova kuhinja. Občina Trebnje bo podelila domicilno listino 2. grupi odredov in sprejela Odlok o zaščitnem spominskem parku.

Na proslavi v cilju utrjevanja in poglobljanja tradicij NOB bo sodelovalo šest mladinskih pohodnih enot, ki bodo prišle na prireditveni prostor po poteh 2. grupe odredov. Po slavnostnem govoru bo krajši kulturni program.

Borce vabimo, da se te manifestacije udeležijo v čimvečjem številu. Prevoz je zagotovljen z avtobusi od železniške postaje v Radohovi vasi do Sela Šumberk.

Odbor 2. grupe odredov

Pridite na Blegoš!

Borce Škofjeloškega odreda, Gorenjskega vojnega področja s komandami mest in partizanskimi stražami, borce jurišnega bataljona 31. divizije in kurirje, ki imajo domicil pri občinskem odboru ZZB NOV Škofja Loka vabimo v soboto, 21. julija, ob 11. uri na Blegoš, kjer bo pri planinskem domu srečanje borcev imenovanih enot.

Vabimo tudi planince, mladino in vse prebivalce Škofje Loke, Poljanske in Selške doline.

Na sporedu je kulturni program in tovariško srečanje.

Ob tej priložnosti bomo poimenovali planinsko kočo na Blegošu po Škofjeloškem odredu.

Na Blegoš je možen dostop z avtomobilom do Črnega Kala, kjer je organizirano parkiranje, do planinskega doma pa je še 45 minut hoje.

Dostop po Poljanski dolini:

– smer Leskovic

– smer Hotavlje, Suša, Črni Kal

– smer Poljane, Javorje, Gorenja Žetina, Črni Kal

Dostop po Selški dolini:

– smer Suša, Zapreval, Četena, Ravan, Žetina, Črni Kal

– smer Jesenovac, Martin Vrh, Blegoška cesta, Črni Kal

– smer Davški most, Potok, Črni Kal

Organizacijski odbor je za to srečanje izdal posebne spominske značke ob 35-letnici ustanovitve Škofjeloškega odreda in Gorenjskega vojnega področja.

Na svidenje na Blegošu.

Pripravljalni odbor
Škofja Loka

Vrtovin vabi

Združenje borcev NOV Vrtovin na Vipavskem bo v nedeljo, 22. julija 1979, na dan vstaje slovenskega naroda odkrilo spomenik tridesetim padlim borcem v NOB in žrtvam fašističnega nasilja. Ob tem slavlju bo tudi razvitje prapora združenja borcev NOV Vrtovin.

Začetek proslave s kulturnim programom bo ob 11. uri.

Na proslavo vabimo vse borce in aktiviste NOB, mladino in ostale občane.

Pokrovitelj proslave je tovarna poljedelskega orodja Batuje.

Pripravljalni odbor
združenja borcev NOV
Vrtovin

Poziv borcem in borkam 3. SNOUB Ivana Gradnika

Vse borce in borce Gradnikove brigade vljudo prosmo, da zaradi pogostih sprememb naslovov in nepopolnosti seznama še živečih borcev brigade sporočijo svoje točne naslove, s kratkim opisom časa o udeležbi v brigadi in naslove znanih borcev in bork brigade.

Omenjene podatke potrebujemo za sestavljanje novega seznama borcev in bork brigade.

Omenjene podatke potrebujemo za sestavljanje novega seznama borcev in bork brigade ter za nadaljnje delo domicilnega odbora in odborov območnih sekcij brigade.

Podatke pošljite na naslov: Občinski odbor ZZB NOV, Nova Gorica, Kidričeva 9 – za domicilni odbor Gradnikove Brigade.

DOMICILNI ODBOR GRADNIKOVE BRIGADE

Praznovanje dneva vstaje

Proslava dneva vstaje in krajevnega praznika KS Rudnik-Šalka vas bo v vasi Koprivnik pri Kočevju 22. 7. 1979 ob 10. uri dopoldne. Odkrili bodo spominsko obeležje 19 padlim borcem na pokopališču v Koprivniku, 7. padlim borcem na križišču ceste Mirna gora-Hrib in obeležje bojev 18. divizije v bivši vasi Hrib.

Najzaslužnejšim bodo podelili priznanja.

Koordinacijski odbor
KS in KO ZB NOV
Rudnik-Šalka vas

Ob prazniku srečanje na Planici

Planica nad Framom vabi na proslavo in srečanje borcev, ki bo ob dnevu vstaje, v nedeljo, 22. julija 1979, ob 10. uri pri Partizanskem domu na Planici.

Na proslavo še posebej vabimo vse borce in aktiviste enot, ki so med NOB delovale na framskem Pohorju in to:

Mariborsko okrožje in okraj, kurirji TV-13, vojaška postaja, obveščevalci ABC, VDV in VOS, gospodarstva, mobilizacijski, minerci, ostali terenci itd.

Objava velja kot vabilo.

KO ZB NOV in ostale družbenopolitične organizacije ter krajevna skupnost Fram

Odkritje spominskega obeležja

Dne 22. julija 1979 ob 11. uri bo Združenje borcev NOV Otlica-Kovk odkrilo spominsko ploščo premične partizanske bolnišnice 30. divizije 9. korpusa pri Premu na Otlici.

Vljudo prosimo bolniško osebje, ki je v tej bolnišnici delalo, da se proslave udeleži.

Zaželjeno je, da se proslave udeležijo tudi bolniki in ranjenci iz NOV, ki so se v tej bolnišnici zdravili. Prijave pošljite na ZB NOV Otlica-Kovk. Posebno vabimo KS Otlica-Kovk in Predmeja ter ostale politične organizacije.

Posebnih vabil ne bomo pošiljali.

ZB NOV Otlica-Kovk

Poizvedba

Ambasada SFRJ iz Pariza je preko Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije sporočila željo francoskega državljanca J. J. – Ferme, rue du 19. marc 1962 Surge, ki je bil interniran v taborišču Puch – Hallein pri Salzburgu, da bi mu pomagali poiskati Slovenke po imenu Vera, Jolanda in Ana, ki so bile z njim internirane v imenovanem taborišču in baje živijo v Ljubljani. Ferme namerava letos obiskati Slovenijo in želi izvedeti naslove omenjenih tovarišic.

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije prosi, da pri zadete tovarišice sporočijo svoje naslove, da bi jih lahko sporočili naprej.

Iščem komandanta Anteja in komisarja Rudija

Iščem tovariša Anteja, ki je po rodu Dalmatincev. V letu 1943/44 je bil v Senožečah kot komisar komande mesta. Njegova žena Marija je bila komisarka iz Logatca. Sedaj verjetno živi v Kopru.

Obenem iščem tovariša Rudija (aprtizansko ime). Rudi je prišel z Jadršč v Cerkno v premično bolnišnico 9. korpusa. Imel je 18 ran. Nato je bil v Senožečah.

Oba tovariša iščem zaradi priznanja posebne dobe. Zato prosim vse, ki se ju spominjajo, da se osebno ali pismeno oglasijo na naslov Franica Bratina, Koritnica 2, 65242 Grahovo ob Bači.

Sem iz Senožeč. Od leta 1943 sem imela stike s partizani, od leta 1944 pa sem bila v raznih enotah do leta 1945, ko sem bila demobilizirana h KNOJ.

Franica Bratina-Nataša

Borci Tomšičeve brigade!

Odbor Tomšičeve brigade vabi borce Tomšičeve brigade na proslavo ob 37. obletnici ustanovitve brigade.

Proslava bo v ponedeljek, 16. julija 1979 ob 10. uri v vojašnici »BORIS KIDRIČ« v Ljubljani-Šentvid

Odbor 1. SPUB
»Toneta Tomšiča«

CERKNICA

Mladina po poteh domicilnih enot

V počastitev dneva borca je občinska konferenca ZSMS Cerknica organizirala letos že osmi pohod mladine po poteh domicilnih enot Notranjske. Več kot 100 mladincev in mladink, razdeljenih po četah z imeni enot, ki imajo domicil v občini Cerknica: Bračičeva brigada, Notranjski odred, jurišni bataljon 18. divizije, VDV bataljon in Loški odred se je v soboto, 30. junija, zbralo pred spomenikom v Novi vasi na Bloški planoti, od koder so krenili na petdnevni pohod na 80 kilometrov dolgo pot.

Med pohodom so se uspešno branili raznih »sovražnikov« napadov, prirejali taborne ognje, srečanje z borci, mitinge in izdali celo tri številke svojega zanimivega biltena.

SLAVKO BERGLEZ

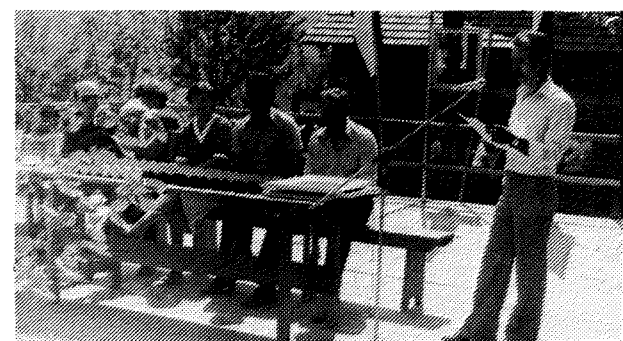

Mladinska pohodna enota pred spomenikom padlih borcev v Novi vasi

HORJUL

Proslava ob krajevnem prazniku

Podobno kot že nekajkrat doslej so v Horjulu tudi letos nadvse slovesno proslavili krajevni praznik – 6. julij. To pot je proslava potekala v samotni dolini Lésa pri Samotrici, v kraju, kjer so bili ustanovljeni prvi oboroženi oddelki Dolomitskega odreda, v katerega se je leta 1942 vključilo tudi večje število krajanov Horjula in okolice. Prav številnejši odhod 6. julija 1942 je določen za datum krajevnega praznika.

V uvodnem delu proslave je zbranim govoril predsednik sveta KS Horjul Pavle Zdešar, ki je orisal revolucionarno pot prvih enot Dolomitskega odreda in poudaril njen pomen v sklopu celotne partizanske strategije na Slovenskem. Prav tako pa je ob tej priložnosti govoril tudi o povojni razvojni poti KS Horjul, ki posebno v zadnjem času doživlja hiter razvoj.

Nato so podelili najzaslužnejšim občanom KS Horjul tradicionalna priznanja »6. julij« in bronaste značke osvobodilne fronte. Proslava je bila sklenjena s kulturnim programom, v katerem sta nastopala mešani pevski zbor in folklorna skupina Horjul.

B. VRHOVEC

HRUŠICA

Priprave na krajevni praznik

Na Hrušici se pripravljajo, da bodo proslavili svoj krajevni praznik 27. julij, ko se spominjajo 45 talcev, v glavnem domačinov, ki so jih gestapovci postrelili na Belem polju. Glede na to, da je spominsko obeležje zelo blizu prometne ceste, bo osrednja prireditev ob grobovih ustrelenih talcev in žrtev mučenja v Begunjah. Poleg te slovesnosti, kamor bodo odšli Hruščani s svojo godbo, bodo imeli še vrsto kulturnih ter športnih prireditev.

B.B.

Komandant Miha

Tega dne je Miha »prvič umrl«. Med razburljivimi novicami so si ljudje podajali novico, da so Franceta – sedaj že Miho – mrtvega odpeljali na tanku. Zamenjali so ga z nekim drugim, ki so ga Italijani ubili kar tako med drvarjenjem v gozdu. Töne še danes pove, kako so očetu ob tej novici prišle solze v oči in je samo taval okrog hiše, France pa ni nikoli pozabil požiga, ko je šel v pepel stoletni trud več rodov pridnih rok. Od tedaj ga je spremljalo na njegovi vojaški poti tudi sovraštvo.

Dobro se ga spominjamo iz časov osvobojenega ozemlja, ko je s svojo kolesarsko četo, katere komandir je bil, sklical in vodil partizanski miting pri svoji rojstni vasi. Takrat je že nosil brado, ki si jo je pustil rasti ob vstopu v partizane. Odstranil jo je kmalu po italijanski ofenzivi, ko je prišla novica, da nosijo brade četniki. Obril mu jo je brat Tone, ki se spominja vsakega njegovih redkih obiskov.

Bilo je v zimi leta 1942/43, ko je prišel domov z nekaj borci. Nazaj so se odpravljali zgodaj zjutraj. Oče ga pokliče nazaj in naroči: »Sli ste in prav je, da ste šli, samo glejte, da vas ne dobi v roke sovražnik, da vas ne bo zvezane okrog razkazoval. Te sramote mi ne smete napraviti!«

V začetku italijanske ofenzive 16. julija 1941 je njegova kolesarska četa dva dni uspešno zaustavljala prodor Italijanov pred Sv. Vidom in se umaknila šele tik preden so Italijani zaprli obroč, ki naj bi zajel in uničil vse partizane v prvih dveh fazah ofenzive. Med to ofenzivo so pri Reparjevih zažgali že drugi in uničili tisto, kar je še ostalo po prvem. Tudi živina je postala plen sovražnika.

V času formiranja brigad je Miha postal Šercerjvec in skupaj z njo gazil vse gnilo pred seboj. Tako je bila slava Šercerjeve povezana z njim.

9. aprila 1943 naj bi ga »doletela smrt« že drugič; tokrat so to mislili belogardisti, ki so si jo res močno želeli. Tega dne so namreč naleteli belogardisti iz Begunj slučajno na Tomčičovo brigado v Cajnarjih. V kratkem spopadu na Okroglici je padel partizan, ki je nosil bradico – baje se je pisal Jože Kambič. – Belogardisti so si mislili, da je to naš Miha. Polakomnili so se nagrade, ki je bila razpisana na njegovo glavo. Hoteli so se o tem bolje prepričati, kar jih je prignalo, da so čez nekaj dni prišli ponoči na pokopališče k Sv. Juriju in odkopali grob, kjer je res bil pokopan en partizan, ki je padel v tistem kratkem boju, Kambiča pa takrat na pokopališču še ni bilo. Odšli so na skrivaj kot so prišli.

Nazadnje so domači videli Franceta meseca avgusta 1943, ko so krenile v te kraje po bojih pri Žužemberku vse brigade 14. divizije. Prav takrat je bil ranjen v nočnem boju Šercerjeve z Gradnikovo pri Sv. Urhu, ker se brigadi nista takoj prepoznali. Ena in druga sta mislili, da imata opravka z belogardisti. Miha je bil ranjen v roko in odšel v partizansko bolnico na Krim.

Miha je bil vojak po duši in dejanjih, v nenehnih bitkah pa so se mu razvijale njegove vojaške sposobnosti. V času narodnoosvobodilne vojne so bile namreč možnosti za osebno rast velike in Miha je zrasel v osebnost, zaradi katere je po vojaški lestvici stopal hitro navzgor. Znali so ga pravilno ovrednotiti in so ga iz I. bataljona poslali za komandirja tretje čete v III. bataljon. To je bilo februarja 1943. Pred nemško ofenzivo je postal komandant tega bataljona. Nazadnje je postal komandant Istrskega odreda, kjer mu je pot zaustavila junaška smrt.

Soborci se ga spominjajo, da je zelo cenil tovarištvo in da je bil rad med borci. H kotlu je šel vedno med zadnjimi. Kot dober komandant je moral znati skrbeti za moralo. Grobo uveljavljanje discipline mu ni ležalo in je vedel, da tu najboljše pomaga zgled. Prav zaradi tega je bil strog do samega sebe a na človeške napake je gledal še preveč prizanesljivo. Pred počitkom je obvezno še našel čas, da je obšel vsa stražarska mesta in ostala zavarovanja. Strah pred napadi ga ni mrtvil, ker je bil ničkolikokrat prekaljen v ognju in se je naučil prezirati smrt. Postal je vzor partizanskega borca in človek dejanj. Tu je bilo odločilno tudi to, da ga je vera v komunizem popolnoma prekrasila in je v njem videl smisel svojega življenja.

Tudi on se je moral učiti iz napak, ki mu jih niso oprostili kar tako. Spoznal je dvoilčne in šibke, ki te v boju lahko pokopljejo. Živce mu je grizlo nekaj grenkih spoznanj. Najhujša preizkušnja ga je zadela ob koncu nemške ofenzive blizu Babnega polja, ob preboju čez cesto pri Otrobovcu. Ta preboj, ki je težko prizadel Šercerjevo, je opisan v knjigi Milana Gučka Šercerjeva brigada na strani od 403 do 418 in zato tu prav na kratko navajam le tisto, kar je v zvezi z Mihom, ko je prišel najhujši trenutek v njegovem življenju. Tudi smrti ne moremo primerjati s takimi trenutki.

Takrat je tretji bataljon pod vodstvom komandanta, našega Mihe, dobil nalogo, da preboj, ki se je vršil v noči na 5. november 1943, čez cesto, ki so jo nadzirali Nemci, zaščitijo proti Babnemu polju, kjer so bili Nemci, in Loški dolini zasedami s protitankovskimi puškami. Pred prebojem je rahlo snežilo.

Prvi bataljon je srečno prešel čistino, pri drugem pa se je zataknilo in je narazumljivo dolgo čakal na prehod. Nihče ni iskal zveze, dokler se ni že začelo svitati in je padlo nekaj strelav. Šele takrat je krenil v prehod drugi bataljon. Prav tedaj pa začno iz Babnega polja prodirati Nemci s tanketami. Merilec protitankovske puške je pustil orožje, en puškomitraljez je zatajil in zaseda je »pobegnila«. Začela se je brezglava zmeda in divji beg na vse strani. Sovražnik se je po pobegu vseh s čistine vrnil v Babno polje.

Komandant divizije, ki se je s svojim štabom srečno prebil že v začetku, je krivil za katastrofo brigadni štab in poveljstvo tretjega bataljona. Sklical je brigadno sodišče in zahteval za vse obtožene smrtno kazen. Vmes so posegli tisti od starešin, ki jim bes ni zameglil razsodnosti in drugače ocenjevali vzroke nočnega oziroma jutranjega poloma. Sodišče se med razpravo ni moglo prepričati o popolni krivdi doždevnega glavnega krivca Mihe, posebej še, ker je bilo vmes precej protislovij in vprašanje, kdo je odpoklical prav zasedo, ki jo je vodil Miha osebno. Sodba je glasila za Miho oprostilno, s tem, da ostane v tretjem bataljonu kot borec brez orožja. Niso mogli tudi mimo dejstva, da je bil Miha eden najpredanejših in najhrabrejših borcev. S kaznijo ustrelnitve pa je bilo takrat kaznovanih 5 borcev, med njimi tudi merilec protitankovske puške, ki je pustil orožje v zasedi in pobegnil. Namestnik političnega komisarja divizije Matevž Hace je nastopil še pravočasno v imenu partije in zahteval, da štab deluje zmerneje.

Razrešitev po tem dogodku je vzel nase kot komunist, ki se mora podrediti višjim ciljem, čeprav človeka krivica prizadene. Vojna pa vseeno ne vpraša za osebne občutke.

Šercerjeva je po dogodkih pri Babnem polju odšla v Brkine, kjer se je začelo za našega Miho novo poglavje, ko je dokazal, da ne pozna poraza in da je strašen borec.

(Se nadaljuje)

Piše: Milena Štrajnar

PASARAN! ŠPANIJA NAŠE MLADOSTI

Za lepše življenje smo se borili

Prosto popoldne in pogovor z Antonom Cetinom:

Dvainpetdeset let ste član partije, kajne?»

»Bo kar držalo, že pol življenja sem zapisan partiji,« odgovori s ponosom.

»Kje ste se rodili?»

»V vasi Šergaše pri Kopru. Oče Ivan in mati Marija sta imela devet otrok. Hrabrega Slovenca sem imel za očeta. Že takrat je začel svoj boj in tudi učil nas je, kako se je treba boriti proti krivici. Hudo revni smo bili, včasih še za polento ni bilo. Ko se je končala prva svetovna vojna in smo

Anton Cetin leta 1938 v Španiji

prišli pod Italijo, je bilo še huje. To je bil čas, ko nismo smeli peti slovenskih pesmi, govoriti materinega jezika.

Spominja se kurdske vojake... Kako so delili kruh med seboj. Vsem enako, čeprav ga ni bilo dovolj. »To je komunizem,« so pojasnjevali. Ti stikrat je prisegel, da bo komunist. Na tretjem kongresu Komunistične partije Italije za Julijsko krajino, ki je bil leta 1927 v Občinah pri Trstu, je bil Anton Cetin že delegat slovenskih komunistov.

Dve leti zatem je zbežal v Jugoslavijo. Pot ga je zanesla tudi v Zagreb. »To je komunist, ki je v Trstu farje preganjal,« je nekdo s prstom pokazal nanj. Zaprl so ga v zapor v Petrinjsko ulico. Neke noči ne bo nikoli pozabil. Na podstrešju je bila soba, v kateri so mučili komuniste. Gramofon je igral, vendar krikov ni bilo moč utišati. Slišal jih je, še kako jih je slišal! In proseče glasove: »Vode! Vode!« Zjutraj so mimo nesli dva mrtva.

»Od kje ste šli v Španijo?»

»Iz Alžirije. Tam sem organiziral partijsko celico Slovencev, Italijanov in Hrvatov. Osem nas je odšlo v Španijo, tudi brat Karel.«

Anton Cetin ima osemindeset let. Živahne so njegove misli. Tudi pesem ima rad, posebno tisto »Imela je vrtec«. Skupaj smo jo zapele, nekje na poti.

»Kako se počutite v Španiji, kje ste se borili kot poročnik?»

»Najbolj srečen sem bil danes, v Madridu.« Z njim je sin Vojko. Rodil se je leta 1947. Tudi to pove. In to, da ima že dva vnuka.

Pridruži se nama Jože Nose:

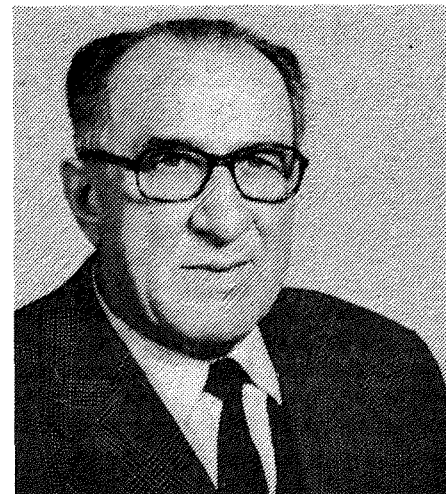
Doma je iz Kompolj. Sedem otrok je bilo pri hiši. Mati Franciška je umrla, ko je imel štiri leta. Očeta Franca je pobrala prva svetovna vojna. Se ni imel osem let, ko je ostal sam. Samorastnik, sirota. Samo topli so ga. Ljubezni ni poznal. Ko je odslužil vojaščino, je začel delati. Marsikateri dinar je nesel v cerkev – z upanjem, da bi ne bil revež. Ker se je boril zoper režim, je pater rekel, da mu ne da odveze. Tega Jože, ki je samo dobro mislil in trdo delal, ni mogel razumeti. »Jo pa sam imej, odvezo,« mu je odvrnil. Bilo je leta 1927, ko je prekinil s cerkvijo.

»Zakaj ste se odpravili v Španijo?»

»Za lepše življenje smo se šli boriti... do takrat sem poznal samo grenkobo: kdor me je dosegel, me je udaril.«

Med špansko državljansko vojno je doživel mnogo lepega, slabo je pozabil.

»Nekaj je bilo v tej Španiji, v teh ljudeh. Žal mi je, da se nismo ustavili v vasi Almusafes pri Valencii. Tam živi čudovita družina, pri kateri sem se hranil. Revščina, se zase niso imeli. V Španijo sem odšel predvsem zato, da bi se jim zahvalil. »Za enega se še vedno najde,« je rekla gospodinja. »Ne skrbi, pri nas ne boš lačen.« Več kot mesec dni sem bil tam in ko sem šel, je jokala. Imeli so me kot za svojega. Spomnim se igre: oče se je vlekel na tla in nanj otroci. Potem so se prekucnili in smehu ni bilo ne konca ne kraja. Že naslednji dan so me vzeli

Jože Nose leta 1979 v Ljubljani

medse. Čutil sem toplino družinskega življenja, ki je nisem poznal. Kdo bi to pozabil!»

Jože Nose je šel k partizanom 21. julija 1941.

Trgovine na Puerta del Sol počasi zapirajo. Le na stotine barčkov, v katerih nudijo belo vino... ne poznajo počitka. Ko je noč trdna in so slikovite ulice starega Madrida s širokim trgovim Plaza Mayor še vabljivejše, se odpravimo tja. Tu so značilne pivnice »mesones«, tu je pesem.

Nov dan, ki je pred nami, bo naporen. Nič ne de!

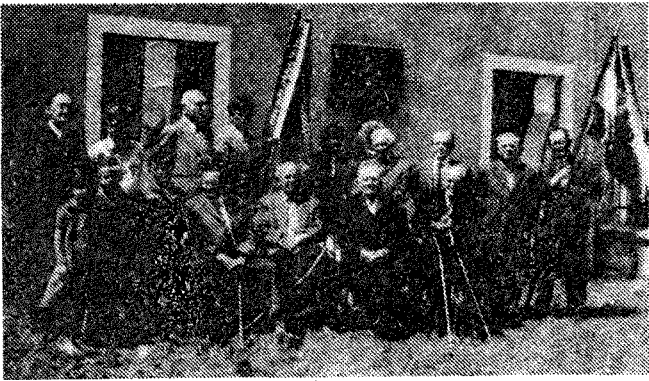
(se nadaljuje)

Srečanje treh generacij

Na Uncu so se zbrali: Maistrovi borci, borci narodnoosvobodilnega boja in pionirji

Ob letošnjem dnevu mladosti je bilo po vsej državi zelo veselo in živahno. Povsod so se mladi in tudi starejši veselili rojstnega dne ljubljene človeka, ki ni samo odličen predsednik države, ampak naš največji prijatelj – pravzaprav naš dober oče, saj prav po očetovski skrbi, da v težko priborjeni svobodi res dobro in mirno živimo ter ustvarjamo, se učimo in vzgajamo v sposobne ustvarjalce.

Čeprav je bilo ta dan povsod lepo, se mi zdi, da je bilo pri nas nekaj posebnega. Vas zanima? Dogajalo se je sicer v majhni, toda med vojno zelo zavedni in po vojni delovno zagnani vasi na skrajnem severozahodnem delu cerkniške občine, na Uncu. Kraj je znan ne le po odcepu od avtoceste in ne le po naravno prelepem Rakovem Škocjanu ter po bližnjem Rakeku, ampak tudi po tem, da si je prav ta kraj slavnega slovenskega generala Rudolfa Maister-Vojanov izbral za svoj počitek in, kjer je julija 1934, tudi umrl. O tem priča spominska plošča na njegovi hiši. Pionirji tega kraja so si Maistra in njegove soborce za severno mejo izbrali za svoje vzornike, prav tako kot hrabre borce narodnoosvobodilne vojske. Že na svoj stari prapor so pred petindvajsetimi leti dali

Na Uncu za dan mladosti

vtkati napis »Pionirski odred Rudolfa Maistra«. Ko so ob dnevu republike lani razvili svoj novi prapor, je prišel nanj seveda isti napis. Toda prapor je premalo. Zato so zaprosili svoje prijatelje in vzornike – Maistrove borce za severno mejo 1918–1919, da jim pripnejo še svoj trak, ki naj z že dosedanjima trakoma Notranjskega odreda in Občinske skupščine Cerknice poveže tri rodove skupaj.

No, in prav to se je zgodilo na letošnji dan mladosti. Pred Maistrovo spominsko ploščo na Uncu, obdano s slovensko in z jugoslovansko trobojnico ter okrašeno z lepim zlatim vencem, so si podali roke kar trije rodovi: najstarejši Maistrovi borci iz let 1918–19, vsi že stari več kot osemdeset let, borci narodnoosvobodilnega boja in pionirji – simbolika povezave med

včeraj, danes in jutri. Prvi so Nemcem iztrgali Mariabor in Štajersko, drugi so prekrizali Hitlerju račune, ko je ukazal »Napravite mi to deželo spet nemško!«, ter tretji, ki ne bo

do nikdar dopustili, da bi nam kdo lahko vzel karoli našega – naše domovine.

Mi, današnji pionirji, sprejemamo od starejših borcev ne le izkušnje, ampak tudi naročilo dragega Tita: ljubimo svojo domovino in zvesto nadaljujemo revolucionarne tradicije narodnoosvobodilnega boja.

Na to srečanje treh generacij so prišli sicer maloštevilni, a vendar nam tako ljubi Maistrovi borci, kot Lojze Ude, tovariš Rupnik in drugi, prišli so borci narodnoosvobodilne vojske, prišli so tudi pionirji z Rakeka s svojimi tovarišicami. Po krajšem pozdravnem govoru domačih pionirjev, je navzoče pozdravil predstavnik Maistrovih borcev, v imenu ZZB NOV Cerknica pa Anton Jernejčič. Sledil je krajši, a lep program. Nato je tovariš Rupnik pripeljal spominski trak. Po končani proslavi smo se fotografirali za spomin. Sledila je zakuska in prisrčen pogovor. Razšli smo se z iskreno željo, da bi se še večkrat tako srečali.

MOJCA PERKO,
pionirka
ROMAN GORJAN,
mentor

Moj oče vojak

Spomladi leta 1961 je moj oče odšel v Zagreb k vojakom. Star je bil dvajset let. Bil je tankist. Vojsko je služil osemnajst mesecev. Imel je veliko prijateljev, tudi iz drugih republik, največ iz Makedonije in Bosne. Dobro se še spominja velike vaje. Pritisnil je hud mraz in bilo je celo 25° C pod ničlo. Zunaj ni bilo mogoče jesti, ker je takoj vse zmrznilo. Komandant jim je dovolil, da se ogrejejo pri domačinih. Kmetje so jih lepo sprejeli.

Veste, moj oče je zelo dober strelec in je dobil tudi priznanje!

EGO ZULJAN, 4. razred
Osnovna šola »Ivan Rob«
Šempeter

Srečanje na Ljubelju

Prišli so tudi mladi in med njimi skupina iz gimnazije »Vida Janežič« v Ljubljani

Dne 9. junija so se na Podljudelju srečali nekdanji interniranci iz različnih taborišč – na vsakoletni proslavi in na kraju, kjer je včasih stala podružnica zloglasnega koncentracijskega taborišča Mauthausen.

Vendar tistega dne iz avtobusov, ki so komaj našli parkirni prostor ob novi cesti na Ljubelju, niso izstopili samo starejši. Prišli smo tudi mladi in med njimi skupina iz Gimnazije »Vida Janežič« v Ljubljani. S skupino čla-

nov organizacije ZZB NOV Ljubljana-Center smo se že zjutraj odpeljali z avtobusom izpred Pionirske knjižnice. Vreme je bilo čudovito! Kmalu smo premagali zaspanost in na Podljudelju smo prispele s pesmijo na ustih. Pa nismo prepevali sami – v sprednjih vrstah avtobusa so nam pridno pomagale članice zbora nekdanjih političnih zapornic v italijanskih zaporih, ki ga vodi Draga Rogli-Ivančič.

Še preden se je prosla-

va na Podljudelju začela, smo si ogledali ostanke taborišča in plošče z imeni drugih koncentracijskih taborišč, ki so vzdane v ruševine. Po ozki poti med drevjem in grmovjem nas je eden izmed nekdanjih internirancev iz Mauthausna pripeljal do kraja, kjer je včasih stal krematorij. Zdaj je tam le še železna rešetka. Težko je popisati občutek, ki te prevzame, ko stojiš sredi zelenja in si skušaš dopovedati, da je bilo to lepo okolje pred

dobrimi tremi desetletji priča najstrašnejšim zločinom in zverinstvom. Težko je to dojeti... pa vendar; glas tovariša, ki je z nami, potrjuje vse to. »Prav dobro se še spominim,« reče. »Pri tistem grmovju so jih streljali, potem pa so jih odnesli proti gozdu in izginili so v globeli. Končali so v krematoriju.«

Na drugem koncu se je zbrala skupina mladih okrog črnogorskega kmeta, ki je z ženo prvič pripotoval na to srečanje.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Hodil po zemlji sem naši

Gorazd mu je ime. S starši veliko potuje, predvsem med počitnicami. Ne samo ob morju in v planinah, rad se ustavi v še tako majhnem zaselku. Povsod najde kaj lepega, koristnega in zanimivega:

– Lahko je to bister potoček, ki nima niti imena ali košato drevo s skrivnostmi v krošnji. Čudovita so tudi rodovitna polja, ki jim s pogledom ne najdeš konca... Ponosem sem, ko gledam vso to lepoto, kajti to je moja domovina.

Nikoli ne pozabi njh, ki so za svobodo žrtvovali svoja življenja:

– Vem, da jo je sovražnik hotel s silo iztrgati iz naših rok. Uštel se je! Imeli smo močno orožje, ki se imenuje ljubezen do domovine.

Pot ga zanese tudi v sosednjo Avstrijo in Italijo:

– Blišč tujine me ne premami. Kakšen predmet, ki si ga želim, radoveden pogled po izložbah, je vse, kar me zanima. Želja, da se vrnem domov, pa je hudo močna.

Še nekaj je zapisal:

– Učili so me doma kot v šoli, da je domovina samo ena. Ni mi bilo treba reči, da jo moram ljubiti, braniti in spoštovati. To vem in čutim sam, saj sem vendar njen sin.

(Dragi Gorazd! Gladko tekoče pero ni tisto, ob čemer se je ustavila moja misel... Vzemite to kot skromno pohvalo, zahvalo. Žal mi je, da na te poti ne moremo s seboj. Žal mi je tudi, da je tvoje pismo čakalo do julijskih dni in najinega kramljanja verjetno ne boš prebral pred jesenjo. Domenila bi se za »počitniški dnevnik«. Lep bi bil, bogat. In če te bo kdo le opozoril na te vrstice, se glasi. Prosim.)

Gorazd Šajher je bil učenec Osnovne šole Kerenčičevih v Pesnici. Zdaj je osemletka že za njim.

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Pripovedoval je o francoskih internirancih in še po tolikih letih je znal nekaj francoskih besed.

Bilo je mnogo srečanj in fotoreporterji so imeli polne roke dela. Proslava, kjer smo se predstavili – med drugimi – recitatorji in pevski zbor naše gimnazije z recitalom še ne objavljene partizanske lirike, je naletela na prava ušesa. Kasneje so nam pripovedovali, da so mnogim stopile v oči tudi solze. To nam je potrdilo, da smo pesmi pravilno razumeli in tak sprejem pri občinstvu je bil enkratno doživetje.

Okoli podneva smo se z našimi gostitelji odpeljali še do Dražgoš, kjer smo doživeli novo presenečenje. Tovariš Ive Šubic, eden izmed udeležencev dražgoške bitke ter avtor čudovitega mozaika pri spomeniku v Dražgošah, nam je opisal potek te legendarne bitke. Ze dru-

gič ta dan smo imeli možnost ugotoviti, kako drugače zveni beseda nekoga, ki je sam spremljal neko dogajanje, od tega, kar slišimo v razlagah izza katedra.

Odličnega razpoloženja pa še ni bilo konec. Po kosilu smo na dvorišču prave kmečke gostilne vsi skupaj veselo prepevali in kar nekaj harmonikarjev se je izmenjalo, da bi zadovoljilo plesalce, ki so se zavrteli na majhnem plesišču. Vzdušje je bilo enkratno! Tudi na poti v Ljubljano ni bilo nič drugače. Preživeli smo resnično lep dan in z veseljem se bomo tudi v prihodnjem letu odzvali vabilu na tako prijetna srečanja.

MOJCA VELKAVERH, 4. razred
Gimnazija
»Vida Janežič«
Ljubljana

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

Jernej Bajde

Kako je Jernej med ofenzivo reševal ranjence...

Náš Jernej je iz Tuhinjske doline doma in za hrbtno njegove rodne domačije se prične gozdnati svet dvigovati, da se potlej nad Gornjim gradom povzpne v obronke Menine planine. Tako si Jernej, deseti izmed štirinajstih otrok malega kmetovalca kot pastirček pač ni mogel misliti, da bo kdaj po planinah hodil s puško na ramo.

Jernejev spomin še prav nič ni opešal, ko pripoveduje, mirno, dejal bi, osebno skoraj neprizade-to, kakor samo po sebi razumljivo vse lepo po vrsti: kako je leta 1941 v Ljubljani najprej delal pri gradnjah, nato pa v kamnolomu v Podutiku. Kako je tam dobil zvezo s partizani Dolomitskega odreda, delal najprej v trojki na terenu, maja 1942 pa odšel v odred v Pehačkovno četo. Dobro se spominja potankosti, tudi datumov, ko je bil na primer po boju z Italijani in belimi na Korenu nad Horjulom dne 26. oktobra dodeljen 3. četi 3. bataljona Šerčerjeve brigade.

Spet neprekinjena veriga brigadnih pohodov in bitk, vse do 25. marca 1943, ko je bil Jernej ranjen v nogi pri Danah blizu Ribnice. Takrat je s tovariši v toči krogel prvi-krat reševal ranjence; enemu niso mogli rešiti življenja. Umrli je, še preden so ga z muko in tveganjem spravili s čistine v goščavo. Spomnil se je Olge Družine, menda je tudi bila ranjena takrat in je kljub temu pomagala reševati druge. No, glede Jerneja sem si bil tudi na jasnem; bil je pač eden tistih partizanov, ki so na noč prvi stopali v globel pogledat, ali je prehod varen, ki so prvi ležli čez progo ali cesto preverjat, ali ne tiči kje blizu sovražnikova zaseda, ki so ranjenega tovariša trdovratno vlekli skozi ogenj in dim, pa naj bi se samo nebo sesulo nadnje!

Po končani nevihti spopada so ranjence z Jernejem vred odpeljali daleč doli h Kolpi na kostelsko stran v bolnišnico na Stružnici, ki jo je oskrboval partizanski »dohtar«, medicinec Lado Kravos. Jernej se je zdravil pri njem v samotni bolniški baraki visoko nekje nad Brodom na Kolpi vse do razpada Italije. Tega znamenitega septembra 1943 je Jernej postal obvešče-

valec. Toda ne za dolgo. Nenadoma se ga je lotila huda pljučnica in znašel se je spet v bolniški postelji bolnišnice v osvobojenem Kočevju. To pa le za malo časa, kajti proti koncu oktobra so prodirajoči Nemci naznanili pričetek velike oktobrske ofenzive. Večina ranjencev in bolnikov je odšla v opuščeno kočevsko vas Stari breg. Čez teden dni je segel krak sovražnikove ofenzive tudi do tja.

»Pravkar so pripeljali hrano za ranjence, ko sta se prikazala najprej dva nemška aviona in začela metati na vas rušilne bombe. Nastala je strašanska zmeda. V vasi je bivalo najmanj 300 borcev, veliko ranjencev, pa tehnika pa obveščevalci pa deli vseh mogočih enot in služb. Vse je tako kazalo, da je bilo bivali-šče izdano. Nekaj hiš je že gorelo in treba je bilo ranjence čimprej rešiti v gozd. V peklenskem trušču so jih nosili preko čistine. Popoldne je priletelo še 6 letal, ki so neusmi-ljeno tolkla po vasi.« (Pravi motiv iz Sutjeske, sem pomislil!)

Jernej je ležal pred cerkvijo, pet metrov vstran. Straža v zvoniku je seveda zbežala in granate so gornji del cerkvenega ostrejša dobesedno zorale.

»Vsak premik po vasi te je lahko stal življenje. Dobil sem precejšen kamen v hrbet, ki ga je vrgla vame bombna eksplozija.« Toda treba je bilo na vsak način evakuirati iz naselja še nekaj tifusarjev, ki so še ležali po hišah.

»Bil sem že toliko pri močeh, da sem jih lahko pomagal nositi v tistem šundru bombardiranja in mitraljiranja. Nikogar ni ubilo med potjo, le dva, že itak ranjena je še enkrat ranilo.«

Šli so torej v hosto, kjer so ležali ranjenci vsevprek. Rečeno je bilo, da naj tisti, ki se lahko gibljejo, odidejo, kajti Nemci so pričeli prodirati in zasedati višinske točke. Prenos ranjencev kam drugam je bil seveda nemogoč. Nemci so streljali s protitankovskimi topovi naravnost preko taborišča, v katerem je Jernej nazadnje ostal čisto sam med ječečimi tovariši na nosilih. Še prej sta se dva od sanitetnega osebja predala Nemcem. Pozne-

je sta zgrabila k sebi še bolničarke in Jernej res ni vedel kako in kam. Ali naj pusti vse skupaj in se skuša prebiti na Rog?

Kaj še! Šel je po vodo za ranjence skoraj pol ure daleč. Iz skladišča ob cesti jim je prinesel prepečenca in jabolka ter se spričo vse hujšega sovražnikovega streljanja moral potuhnuti tam blizu med skladovnico drv, dobro skrit pod kupom vej-jeva.

»Čisto blizu so hodili Nemci. Z menoj se je nekaj časa skrival kakih osem do deset let star pastirček. Ni zdržal. Jokaje je pobegnil. Rad bi ga videl danes, kakšen junak je zdaj. In spet me je dobesedno obstopilo sedem mož nemške patrulje. Dolgo so se pogovarjali in nato odšli.«

Pol dneva in še več je prečepel Jernej v skriva-lišču in pestoval dve veliki skrb. Prvo, da ga pastirček ne bi kako izdal in drugo, zavoljo katere je neprestano škilil v smeri taborišča, da se ranjen-cem ne bi kaj zlega zgodilo, saj so Nemci kar naprej brskali po goščavi. No, in ko je bil bil zrak kolikor toliko čist, je Jernej že lezel v taborišče k njim »da bi videl, kako jim je.

Poslej se ni več ločil od njih. Živih je bilo še dvanaest. Nosil jim je vodo, kuhal zanje, jih zavijal v rjuhe, čistil rane, krog katerih je mrgolelo črvov. Podnje je tlačil listje, da so udobneje ležali. Le malo je spal, zato pa tem budneje stražil ponoči in podnevi, da jih kdo ne preseneti. Koliko časa pa si vse to počenjal, sem ga vprašal. »Najmanj štiri dni, če že ne ves teden!« No, in potlej se je hajka krog Roga unesla. Jernejevo taborišče je obiskala patrulja iz centralnih roških partizanskih bolniš-nic s sporočilom, da bodo prišli nosači in prenesli ranjence na varnejše mesto. Prišel je doktor Lojze iz Tomšičeve in doktor Červinka ter nato 25 borcev iz Tomšičeve brigade. Slednji so z Jernejem vred zgrabili nosila in se zapodili z mitraljezcem na čelu v roški gozd, tja na zapadno stran baze 20. »Tako sem padel v sanite-to in pri njej tudi ostal do osvoboditve,« je dejal Jernej na koncu.

Ladislav Kiauta

SIS-skupnosti

Včasih je na Braču samo en zaposleni opravljal dela, ki so jih zdaj prevzele samoupravne interesne skupnosti. V strokovnih službah dela danes 24 oseb. Vsak tajnik ima svojo tajnico, šoferja in avtomobil, a včasih je vsa občina imela eno samo samcat osebno vozilo. Kvaliteta in velikost pa se ni toliko spremenila, da bi bila potrebna talikšna administracija. Tako pravijo Bračani.

SVIJET - 29. junija 1979

Neobičajna vest

V teh dneh je prišla iz največje jadranske gradbeniške delovne organizacije, splitskega podjetja »Ivan Lučić-Lavčević«, neobičajna vest. Delavci tega velikega kolektiva imajo tudi ko gredo v pokoj, pravico, da na osnovi minulega dela sodelujejo v naknadni delitvi osebnih dohodkov. Ne gre za nekakšno lažno solidarnost do ljudi, katerih plačilne vrečice običajno dirkajo za življenjskimi stroški. Ne, tu so v ozadju mnogo resnejši razlogi. Najprej, to je eden izmed načinov, da se dobre delavce veže čim trdneje na kolektiv, da mu ostanejo zvesti tudi - kadar pridejo težavni trenutki. Drugi razlog je dal povod tem vrsticam. Ta svojevrstnost samoupravnih aktov v delitvi pomaga pri opredeljevanju delovnih ljudi »Lavčevića«, kadar je treba vlagati v modernizacijo, v nadaljnji razvoj kolektiva. Tako odpade kakršnakoli potreba po posebnem prepričevanju. Delavci vedo, da bo vsaki dobro vloženi dinar v nove stroje, v rekonstrukcijo tega, kar je tehnološko že zastarelo - jutri prinesel mnogo več in da jim bo del tega blagostanja pripadal tudi, kadar bodo v pokoju.

VEČERNJE NOVOSTI - 29. junija 1979

Varčevanje

Poprečni znesek varčevalnih vlog na prebivalca je v Jugoslaviji 5640 dinarjev, v posameznih republikah in pokrajinah je ta znesek zelo neenakomeren. V Bosni in Hercegovini znaša 2665 dinarjev, v Črni gori 3370, v Hrvaški 6930, v Makedoniji 6620, v Sloveniji 13.290, v Srbiji brez pokrajin 5110, na Kosovem 1106 in v Vojvodini 6580 dinarjev.

SVIJET - 8. junija 1979

Človeka veličina se ne kaže samo v vojnem spopadu

Neki mladi pisec je pred kratkim izjavil: »Tudi mi želimo biti v našem času veliki!« Je to, po vašem mnenju, kompleks mladih generacij glede na vašo? Mladi velikokrat rečejo: »Tudi mi bi bili veliki (hrabri, heroji), če bi imeli priložnost!« Kaj je njihova priložnost?

JANEZ VIPOTNIK:

- Vsak čas ima svoje heroje. Človeka veličina se ne kaže samo v vojnem spopadu, marveč v življenju nasploh, v zvestobi napredku, v odločnosti pri delu, v ustvarjanju, v discipliniranosti, da se naredi to, kar je dogovorjeno, v strastni opredelitvi za dobro stvar, v trdoglavi, da se ohrani in razvija to, kar je napredno in v odporu tistemu, kar preprečuje pravice človeka in njegovo dostojan-

stvo, da sam razpolaga s plodovi svojega dela, da samoupravlja z družbo. To so nove možnosti, da človek postane velik, da je hraber.

A če bi prišlo do usodnih dni, do vojne, kar seveda nihče ne želi, sem prepričan, da bi se mlade generacije, tako kot smo mi in še boljše, postavile na lastne noge in vzravnane hrbtenice opravile to, kar od njih išče sovoboda, ponos, človekova sreča.

FRONT - 29. junija 1979

Nezaposleni

Na ta podatek je ponovno opozoril Mika Špiljak na seji CK ZKJ in predsedstva ZSJ: število 730.000 nezaposlenih je preveliko, da bi ne imela alarmantnega prizvoka - kot tudi ne gre spregledati podatka, da lani naše gospodarstvo ni moglo dobiti več kot 200.000 delavcev.

Tudi najnovejši beograjski podatek o številu tistih, za katere se pravzaprav ne ve, ali iščejo delo ali »izbirajo« mesto in delo - je ilustrativen. Najnovejši podatki samoupravne interesne skupnosti za zaposlovanje namreč govore, da je v našem glavnem mestu trenutno okoli 65.000 zapisanih oseb, ki iščejo delo. Med njimi, posebno med tistimi, katerih prošnje stoje že več kot tri leta, so takšnega profila, da - vsaj v dognednem času - ne morejo pričakovati zaposlitve.

V skupnosti so v nečem sigurni: sprejemajoč predlog kriterijev za ugotavljanje resničnega števila nezaposlenih bodo vsem, ki ne morejo pričakovati zaposlitve v svoji stroki in če so mlajši od štirideset let, ponudili možnost prekvalifikacije. Prevideno je tudi, da - če nezaposleni ne sprejme delo, ki ga išče, v enem mesecu in pot do dela ne traja dalj v obe smeri kot tri ure - se ga zbršne s seznama nezaposlenih.

Ta pobuda, čeprav začetna, že daje rezultate. Pokazalo se je, da je število tistih, ki iščejo delo, a od njega »beže« - večje kot so mislili.

OSLOBODJENJE - 3. julija 1979

Prelepo je na Kozari

Komandantka akcije »Kozara 79« Zinaida Bišević in eden izmed najmlajših brigadirjev Mirsad Softić iz Lukovca

Ponovno je oživela Kozara: tu je petsto deklet in fantov, brigadirjen desetih brigad prve izmene zvezne mladinske delovne akcije »Kozara 79«. Komandant te akcije je, prvič pri nas, dekle - študentka Fakultete političnih ved v Sarajevu, Zinaida Bišević iz Prijedora. »Prelepo je biti komandant delovne akcije na legendarni planini, na Kozari,« reče Zinaida. »Mislim, da bom upravičila zaupanje.«

ILUSTROVANA POLITIKA - 29. julija 1979